

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL DENİZ MEKANLARI DÖNÜŞÜMLERİNİN KOLEKTİF BELLEK
BAKIŞIYLA İNCELENMESİ: FLORYA KIYISI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif Selen ERGÖR

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

KASIM 2022

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL DENİZ MEKANLARI DÖNÜŞÜMLERİNİN KOLEKTİF BELLEK
BAKIŞIYLA İNCELENMESİ: FLORYA KIYISI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Elif Selen ERGÖR
(502171034)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma ERKÖK

KASIM 2022

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502171034 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Elif Selen ERGÖR, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “İSTANBUL DENİZ MEKANLARI DÖNÜŞÜMLERİNİN KOLEKTİF BELLEK BAKIŞIYLA İNCELENMESİ: FLORYA KIYISI ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Fatma ERKÖK** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Funda UZ** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Nezh R. AYSEL .....
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : 04 Ekim 2022
Savunma Tarihi : 03 Kasım 2022

İnsaf'a,

ÖNSÖZ

Öncelikle hayat denilen araştırma yolundayken; bu tezin üretilmesi sürecinde bana fikirleriyle, düşünceleriyle ve motivasyonu ve sadece mimari paylaşımlarıyla değil hayatla ilgili olan paylaşımlarıyla da her zaman yanımda olan hocam Fatma Erkök'e teşekkürlerimi ne kadar belirtsem az kalacaktır. Lisans ve yüksek lisans öğrenim sürecim boyunca kendisinden aldığım derslerle ve sohbetlerimizle mimarlık disiplinine bakışma ve yüksek lisans tezime dair ufuk açıcı bilgileriyle katkıda bulunan Funda Uz'a teşekkürlerimi belirtmek isterim. Yine bu tez vesilesiyle tanıma fırsatı bulduğum Nezih Aysel'e bu tezin gelişimine dair bulunduğu katkılarından ötürü teşekkürlerimi iletirim.

Yine bu hayat deneyleri silsilesinde, tüm yanılma paylarına rağmen desteklerini ve inançlarını asla benden esirgemeyen canım annem ve babama, daha ufacık bir çocukken bana başarılı ve mutlu hayaller kurmayı öğreten; yol arkadaşım olan ışıklar içindeki anneannem İnsaf'a, yine aynı şekilde bana olan inançlarıyla her koşulda elleri üzerimde olan teyzem Nurhan Erdoğan, dayım Yüksel Özpolat ve ailelerine, kendisinden her zaman güç aldığım, hayat yoldaşım, kardeşim Şafak Ergör'e teşekkürlerim yetersiz kalacaktır.

Bu hayat denemesindeki katalizörlerim olan, bu tezin yazılması için attığım ilk adımdan beri her zaman daha iyisini yapabileceğime inandıran Sibel Ürem'e, yine bu tezin yazım sürecinde hayata dair motivasyonlarıyla yanımda olan Dilşah Yaman'a, mimarlık pratiğinin yoğun temposuna rağmen bu tezin yazılması esnasında bana zaman/mekan fırsatı veren işverenim Ufuk Şahin'e ve UFK Mühendislik çalışma arkadaşlarıma, tezin yazımı yoğunluğunda onunla oynayamadığım oyunlar için bana gönül koymayan ev arkadaşım Madonna'ya ve son olarak hayatın karşısına çıkardığı en güzel sürprizim olan, yanımda olduğu her an boyunca hissettiren, sadece tezim için değil tüm hayatım için enerjisini, fikirlerini, desteklerini benimle paylaşan hayat paydaşım Caner Zeki Işıklı'ya teşekkürlerim sonsuzdur.

Kasım 2022

Elif Selen ERGÖR
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Problemi	1
1.2 Araştırmanın Amacı ve Hedefleri	2
1.3 Araştırma Soruları	3
1.4 Araştırma Kapsamı, Yöntemi ve Strüktürü.....	3
2. KOLEKTİF BELLEK KURAMLARINA BAKIŞ	7
2.1 Literatürde Kolektif Bellek Tanımı ve Bileşenleri.....	7
2.2 Kamusal Alanda Kolektif Belleğin Kurulumunu Sağlayan Araçlar	9
2.2.1 Gündelik hayat pratikleri	10
2.2.2 Mekansal kimlik öğeleri.....	11
2.2.3 Temsil ve anlatı araçları.....	13
3. DÖNÜŞEN MEKANLARIN KOLEKTİF BELLEKTE KODLANMA	
BİÇİMLERİ: İSTANBUL’UN DENİZ MEKANLARI.....	15
3.1 İstanbul’un Kentsel Değişim Süreçleri ve İstanbul Deniz Mekanlarına	
Yansımaları	15
3.2 İstanbul Deniz Mekanlarında Gündelik Hayat Pratikleri Kodlamaları	35
3.3 İstanbul Deniz Mekanlarında Mekansal Kimlik Öğeleri	39
3.4 İstanbul Deniz Mekanlarının Temsil ve Anlatı Araçlarındaki Göstergeleri	44
4. FLORYA DENİZ MEKANLARININ KOLEKTİF BELLEK BAKIŞIYLA	
İNCELENMESİ	55
4.1 1930-1980 Yılları Arasında Florya Deniz Mekanları	55
4.2 Florya Deniz Mekanlarının Kolektif Bellek Bakışıyla İncelenmesi	68
4.2.1 Florya’da gündelik hayat pratikleri.....	68
4.2.2 Florya’da mekansal kimlik öğeleri	76
4.2.3 Florya’ya ait temsil ve anlatı araçları.....	97
5. SONUÇ YERİNE	105
KAYNAKLAR	109
EKLER.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR

yy.	:Yüzyıl
vb.	:Ve benzeri
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
TC	:Türkiye Cumhuriyeti
İBB	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. 1 : Araştırma problemi kavramları.	2
Şekil 1. 2 : Tez izleği.	5
Şekil 2. 1 : Kolektif bellek kurulumu izleği.	10
Şekil 3.1 : 1930'lu yıllarda Fenerbahçe Plajı.	20
Şekil 3.2 : 1930'lu yıllar Moda Sahili.	21
Şekil 3.3 : 1930'lu yıllar Moda Sahili.	22
Şekil 3.4 : Emlak Kredi Bankası Ataköy broşürü.....	26
Şekil 3.5 : Emlak Kredi Bankası Ataköy broşürü.....	26
Şekil 3.6 : 1939 yılı Arkitekt Dergisinde bulunan Yüzer Ev projesi.....	28
Şekil 3.7 : 1947 yılı Arkitekt Dergisinde bulunan Yüzer Ev haberi.....	28
Şekil 3.8 : İstanbul'da kullanımı çoğalan Yüzer Evler.....	29
Şekil 3.9 : Denizcilik Bankası reklam broşürü.	29
Şekil 3.10 : Katamaran Evi.	30
Şekil 3.11 : Lido Yüzme Havuzu kesiti.....	31
Şekil 3.12 : Maltepe Orhan Baytop Yazlık Evi.	32
Şekil 3.13 : Yeşilköy Mukbil Aykut Yazlık Evleri.	33
Şekil 3.14 : Yeşilköy Mukbil Aykut Yazlık Evleri vaziyet planı.....	34
Şekil 3.15 : 1971 yılında Moda Plajı'nda yapılan bacak güzellik yarışması.....	38
Şekil 3.16 : Beyaz Park Plajı 1932.	41
Şekil 3.17 : Beyaz Park'ın mekansal kimlik ögesi olan atlama kulesi, 1932.	42
Şekil 3.18 : Süreyya Plajı ve Bakireler Mabedi.....	43
Şekil 3.19 : Büyükdere rıhtımında görülen yalılara ait deniz hamamları.....	45
Şekil 3.20 : Kuruçeşme 1915-1920 yılları arasındaki hususi deniz hamamı.....	46
Şekil 3.21 : Salacak Sahili'nde bulunan deniz hamamları.	47
Şekil 3.22 : Fenerbahçe'de bulunan kadın ve erkek deniz hamamları.	47
Şekil 3.23 : Deniz hamamlarındaki kullanım kültürünü anlatan Tan Gazetesi Sayısı. .	49
Şekil 3.24 : Deniz hamamları mekanlarına ait tipolojik plan krokileri.	50
Şekil 3.25 : 25 Ağustos 1966 yılındaki Hayat Dergisinin haberi.	50
Şekil 3.26 : “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminden plaj sekansı.....	51
Şekil 3.27 : “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminden plaj sekansı.....	51
Şekil 3.28 : “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminden plaj sekansı.....	52
Şekil 3.29 : “Benim Sinemalarım” filminden plaj sekansları.....	52
Şekil 3.30 : 25 Haziran 1969 Akbaba Karikatür Dergisi.....	53
Şekil 4.1 : Florya Atatürk Deniz Köşkü.	57
Şekil 4.2 : Florya Deniz Köşkü'nde halkla beraber deniz banyosu alan Atatürk.....	58
Şekil 4.3 : İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Henri Prost danışmanlığında üretilen Florya Sahil Kısmı vaziyet planı.	59
Şekil 4.4 : Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 1938 tarihli R. Güney'in Prost onaylı plan çizimi.....	60

Şekil 4.5 : Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 1938 Tarihli R. Güney'in Prost onaylı kesit-görünüş çizimi.	60
Şekil 4.6 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları.	62
Şekil 4.7 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları B Moteli vaziyet planı.	63
Şekil 4.8 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları B Moteli Florya yönü görünüşü.	63
Şekil 4.9 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları B Moteli deniz cephesi görünüşü.	64
Şekil 4.10 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları A Moteli kat planı.	64
Şekil 4.11 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları A Moteli deniz cephesi.	65
Şekil 4.12 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya Kamping Alanları vaziyet planları.	66
Şekil 4.13 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya Kamping Alanları tasarımları.	66
Şekil 4.14 : Florya Yazlık Ev Reklamları.	67
Şekil 4.15 : Atatürk'ün 1933'te Florya plaj mekanları çalışanları hakkında verdiği karar.	70
Şekil 4.16 : Atatürk'ün köşkün inşaatı esnasında plaj kullanımı.	71
Şekil 4.17 : 24 Haziran 1936 Tan Gazetesi Salahâddin Güngör Haberi.	71
Şekil 4.18 : 5 Temmuz 1938 Son Posta Gazetesi Nusret Safa Çoşkun Haberi [1] ve 20 Haziran 1938 Cumhuriyet Gazetesi Salahâddin Güngör Haberi [2].	72
Şekil 4.19 : 13 Temmuz 1935 Haber Gazetesi Haberi.	73
Şekil 4.20: 8 Temmuz 1940 Haber Gazetesi Haberi [1] ve 30 Temmuz 1950 Akşam Gazetesi Haberi [2].	74
Şekil 4.21 : Facebook gönderisi Florya plajı kullanıcısı yorumu.	75
Şekil 4.22 : Facebook gönderisi Florya plajı kullanıcısı ulaşım yorumu.	76
Şekil 4.23 : 1935 Yılında Prost Onaylı Vaziyet Planı'ndan Florya deniz mekanlarının oluşturduğu potansiyeller.	77
Şekil 4.24 : 12 Temmuz 1935 Haber Gazetesi Haberi.	78
Şekil 4.25 : 29 Haziran 1935 Tan Gazetesi Haberi.	79
Şekil 4.26 : 30 Haziran 1935 Tan Gazetesi Haberi.	79
Şekil 4.27 : 8 Haziran 1935 Akşam Gazetesi Haberi.	80
Şekil 4.28 : 1958 Sedad Hakkı Eldem Vaziyet Planı çizimleriyle Florya deniz mekanlarının incelenmesi.	82
Şekil 4.29 : Facebook'ta bulunan Florya plajlarının mekan anlatılarındaki yeri.	82
Şekil 4.30 : Facebook'ta bulunan Menekşe Plajı anlatısı.	83
Şekil 4.31 : 1950-1980 yılları arasında Florya deniz mekanlarının kolektif bellekte yerleşimi.	84
Şekil 4.32 : 1982 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi	85
Şekil 4.33 : 2006 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi	86
Şekil 4.34 : Sedad Hakkı Eldem'in Kamp Alanları için tasarladığı gazino yapısı günümüzde özel davet salonu olarak kullanılmaktadır.	86
Şekil 4.35 : 2013 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi	87
Şekil 4.36 : 2017 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi	87
Şekil 4.37 : Atatürk Deniz Köşkü iskelesinden kıyı sınırına bakış.	89
Şekil 4.38 : Atatürk Deniz Köşkü iskelesinden kıyı sınırına günümüzden bakış.	89
Şekil 4.39 : Florya Gazinosu tren yolundan görünüş çizimi.	90
Şekil 4.40 : Florya Gazinosu tren yolundan günümüz görünüşü.	90
Şekil 4.41 : Florya Gazinosu zemin kat planı.	91
Şekil 4.42 : Florya Gazinosu günümüz zemin kat kullanımı.	91
Şekil 4.43 : Florya Gazinosu'nda günümüzdeki ek mekanlar.	92
Şekil 4.44 : İBB Florya Lojmanı.	92

Şekil 4.45 : Günümüzde Güneş Plajı.....	93
Şekil 4.46 : Günümüzde Güneş Moteli.....	93
Şekil 4.47 : Florya Sahil Parkı.....	94
Şekil 4.48 : Aqua Florya Alışveriş Merkezi.	95
Şekil 4.49 : İBB Sosyal Tesislerine bakış.....	95
Şekil 4.50 : Florya plaj mekanları kullanımı.	96
Şekil 4.51 : Florya plaj mekanları kullanımı.	96
Şekil 4.52 : Atatürk'ün 1936'te Florya Yeşilköy Yolu hakkında verdiği karar.	99
Şekil 4.53 : Atatürk'ün 1937'te Florya Ormanı hakkında verdiği karar.	100
Şekil 4.54 : Bayar'ın 1953'te Florya Gölköy Plaj Evleri Yapı Kooperatifi'ne verdiği onay.....	101
Şekil 4.55: 27 Mayıs 1950 tarihli Akşam Gazetesi'nde bulunan Yazlık Ev reklamı.	102

İSTANBUL DENİZ MEKANLARI DÖNÜŞÜMLERİNİN KOLEKTİF BELLEK BAKIŞIYLA İNCELENMESİ: FLORYA KIYISI ÖRNEĞİ

ÖZET

Toplumlar; olay ve olguları ortak bir bağ ve aidiyetlikle beraber hatırlarlar. Kolektif belleğin kurulumunu sağlayan bu bağlar kent içinde de mekanlar üzerinden bellek kodlarının da oluşmasını sağlar. Bellek kodlamaları mekanlar üzerinden geçmişten günümüze aktarılırken eş zamanlı olarak mekanlar kentin getirdiği dinamiklerle beraber değişmeye devam edebilmektedir. Peki dönüşen bu mekanlar kolektif bellekte nasıl yer edinmektedir?

Bu araştırma, kamusal alanlarda dönüşen mekanların kolektif bellek perspektifinde toplumda nasıl kodlandığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Kolektif belleği oluşturan bileşenlerin, mekana dair ne gibi kodlamalara potansiyeller verebileceğini kavramsal bir çerçevede irdeleyip, dönüşen mekanlarda ise bu kolektif bellek kodlarının irdelenmesini hedeflemektedir.

Bu araştırma amaçları doğrultusunda, üretilen bu çalışmada şu soruların cevabı aranmaktadır: kent içi dinamiklerden ötürü dönüşmüş olan kamusal mekanlar kolektif bellekte nasıl kodlanır? Kolektif bellek içerisinde bulunan mekana ait bellek kodlamaları nasıl okunabilir? Dönüşen kamusal mekanlarda bulunan bellek kodları hangi yöntemlerle çözümlenebilir?

Bu bağlamda çalışma alanı olarak İstanbul'da bulunan kamusal deniz mekanları belirlenmiştir. Kent içinde dönüşen pratiklerden ötürü İstanbul'da bulunan kamusal deniz mekanları da dönüşmüştür. Deniz hamamlarıyla başlayan, daha sonra plaj alanlarına dönüşümüyle kente başka bir bağ kurma potansiyeli sağlayan deniz mekanları bu sebeple kolektif bellek perspektifinde incelenmeye değer görülmüştür.

Araştırmanın giriş bölümünde, araştırma problemi, amaç ve yöntemleri sunulmaktadır. İkinci bölümde ise ulusal ve uluslararası literatür araştırmasıyla temel kavramlar anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu temel kavramlarla beraber kolektif bellek içerisinde bulunan bellek kodlamaları da bu bölümde tanımlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde İstanbul'da dönüşen deniz mekanları hakkında kolektif bellek kodları aracılığıyla bütünsel bir bakış açısıyla bilgi verilmektedir. Araştırmanın dördüncü bölümünde ise araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla dönüşen deniz mekanlarında bellek kodlamalarına ait deşifreler yapılmaktadır. Bu bölümde Florya deniz mekanları detaylı olarak incelenmektedir. Araştırmanın son bölümünde ise dönüşen kamusal alanların kolektif bellek perspektifinde hangi söylemlere potansiyel sağlayabileceği üzerine tartışmalar geliştirilmiştir.

Araştırma yöntemi olarak içerik analizi kullanılmıştır. Mekanın barındırdığı kolektif bellek kodlarını araştırmayı amaçlayan çalışma için arşiv taramalarından, basılı medya ve sosyal medya taramalarından, metinsel anlatılardan, görsel anlatılardan, otobiyografik anlatılardan yararlanılmış ve mekanlara ait yazılı, görsel ve medya verileri toplanmıştır. Bu verilerin derlenmesi amacıyla ise önce içerik sökümü yapılmış ardından içeriklerin içerisinde barındırdığı söylemler irdelenmiştir. Verilerin toplanıp incelenmesi sonucunda; İstanbul'un deniz mekanları ve Florya bölgesindeki kamusal kullanımın nasıl dönüştüğü ve bu mekansal dönüşümün toplum hafızasında nasıl yer bulduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda; mekanlar hatırlanırken mekanın mimari kurgusu kadar orada yaşanan gündelik hayat pratiklerinin ve mekansal kimlik öğelerinin de önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mekanlara ait bellek kodlarını ise temsil ve anlatı araçları aracılığı ile anlayabilmekteyiz. İstanbul'daki deniz mekanlarına baktığımızda; kentte yaşanan değişimlerin, İstanbul deniz mekanlarının dönüşümüne etkili olduğu görülmüştür. İstanbul'da deniz hamamları önce plaj mekanlarına dönüşmüş, ardından plaj mekanları kent içinde kaybolmuştur. Diğer bir sonuç olarak ise, İstanbul deniz mekanlarının kolektif bellekte çağdaş ve modern bir hayatın temsili olarak yer aldığı anlaşılmıştır.

Florya'da ise İstanbul genelinde olduğu gibi; deniz mekanları modern bir hayatın göstergesi olarak kolektif bellekte hatırlanmaktadır. Atatürk Deniz Köşkü ve Haylayf, Güneş, Belediye plajları Florya deniz mekanlarında hatırlanan mekansal kimlik öğeleri olmuştur. Günümüz de ise Florya'ya ait kamusal mekanlar dönüşüme uğramıştır. Atatürk Deniz Köşkü ve civarı bölgenin kullanım yoğunluğu azalmıştır ve İBB Sosyal Tesisleri ve etrafındaki bölge yeni odak noktası haline gelmiştir.

EXAMINATION OF THE TRANSFORMATIONS OF ISTANBUL COASTAL SPACES FROM A COLLECTIVE MEMORY PERSPECTIVE: THE CASE OF FLORYA COASTAL SPACES

SUMMARY

Societies remember events and phenomena along with a covalent bond and belonging. These bonds, which ensure the establishment of collective memory, also ensure the creation of memory codes within the city through spaces. While the memory encodings are transferred from the past to the present through spaces, these spaces might change simultaneously with the dynamics of the city. And how do these transformed spaces find a place in the collective memory?

The aim of the study is to find out how spatial transformations in public spaces are coded in society from the perspective of collective memory. It aims to examine in a conceptual framework the sort of encodings the components of the collective memory generate potential and to examine these collective memory codes in transformed spaces.

For the purposes of this study, the answers to the following questions are under research in this thesis: How are the public spaces that have been transformed due to urban dynamics encoded in collective memory? How can the memory encodings in the collective memory be read? Which methods can be used to analyze the memory codes in transformed public spaces?

In this context, public coastal spaces in Istanbul have been designated as the field of study. The public coastal spaces in Istanbul have also changed, due to the transformed practices. Started with sea baths and then provided potential for another connection to the city with their transformation into beach areas, coastal spaces, are deemed worthy of examination from the perspective of collective memory.

In the introduction chapter of the study, the research problem, its objectives, and methods are given. In the second chapter, basic concepts are explained by studying national and international literature. Along with these basic concepts, the memory encodings included in the collective memory are defined in this chapter. The third part of the study provides information about the transformed coastal spaces in Istanbul from a holistic point of view through collective memory codes. In the fourth part of the study, transcription of memory encodings in transformed coastal spaces is carried out to find answers to research questions. In this part, Florya coastal spaces are examined in detail. In the final section of the study, discussions are generated about what discourses can the transformed public spaces provide potential in terms of collective memory perspective.

As the method of research, content analysis method was used. For the study that aims to examine the collective memory codes contained in the place, archival research, media research, textual narratives, visual narratives and autobiographical narratives were used and data

regarding the places were collected for the study. To compile these data, the content was deconstructed first and the contents were examined.

Memory codes that provide the formation of collective memory can be marked as time, space and belonging to society. The tools that ensure the establishment of collective memory in the public space can be determined as daily life practices, landmarks and representation and narrative tools. These tools enable us to understand collective memory codes in the public space. First of all, communities belonging to the same group with a common daily life form common memory encodings belonging to the public space. Landmarks in public spaces establish a relationship with both daily life practices and social events and provide a common coding of spaces in collective memory. Representation and narrative tools, on the other hand, reveal the collective memory codes of the public space when they reveal a common image, experience, event or situation.

Urban transformations in Istanbul have also led to the transformation of coastal spaces in Istanbul. The beach spaces in Istanbul have revealed the potential of summer vacation experienced in the city. In addition to the beach areas, places for camping areas have started to evolve in the city. Touristic accommodation spaces working together with the beaches in order to increase the tourism sector in Istanbul have also added another potential to the city. This culture has led not only to the increase of hotels but also to the construction of many summer houses near the beaches of the city. The swimming pool complexes seen in the city, on the other hand, have also helped to the beach culture, even if not the sea, to experience similar daily life routines in the city. These spaces, which have been in the city for years, have become among the daily life practices at the point of modernization of society. However, the physical changes that the city has experienced have also caused these beach spaces to be transformed and withered. On the other hand, each new space formed by being influenced by the beach culture has become unique by carrying its own typologies or political and sociological perspectives and has been coded with landmarks in the collective memory.

When we look at the spatial narratives in representation and narrative tools, they convey information to us about the past of those spaces. Collective memory encodings in visual and textual narratives provide us with the opportunity to establish recollection relations. Representation and other narrative tools of coastal spaces in Istanbul provide information about the architectural and daily life practices of that period and lead us to understand how the collective memory works for this space. When we look at the representation and narrative tools of Istanbul's coastal spaces; we see that these spaces have taken place in the collective memory of the society as indicators of modern life.

When we look at Florya coastal spaces; we see that the culture of swimming in Florya started with the White Russians and has spread all over Istanbul. The first structural elements of the beaches began to be seen with the businesses opened by the White Russians. These structures have not only met the spatial needs of Florya, but also appear as a typology of beach spaces to be used in the daily routine of life.

While the temporary sheds and wooden cabins on the beach areas were used for the beach function, the project and construction process of Florya Atatürk Mansion started in 1935 with the instruction of Atatürk. Although this decision of Atatürk had a more modern and contemporary way of thinking in the background, it was the first step of transformation in Florya Beach. The process, which started in consultation with Martin Wagner and Henri Prost, continued with the project design work of architect Seyfi Arkan. Atatürk Florya Mansion, which was built as the selected project of Seyfi Arkan as a result of the competition, was opened on 14 August 1935. The work of Henri Prost and his team followed Seyfi Arkan's Atatürk Mansion project. Looking at the studies in the region; working together with the sea mansion,

the casino, hotel, competition pool, locker rooms, and the beach areas with the functions of the bazaar were designed as a whole, but only some of these structures were implemented.

With the execution of Sirkeci-Halkalı suburban train line, which was active in 1955, access to Florya's coastal spaces became easier and access has increased. Thus, it was decided to build additional facilities in the Florya coastal areas, as it was desired to provide more beach areas for local users and to provide accommodation opportunities for foreign tourists. With the designs of Sedat Hakkı Eldem, which are mainly renovation and new facilities projects, wooden beach cabins were removed and new reinforced concrete modern structural areas began to be built. Again, by adding camping areas to these facilities, the beach capacity of Florya has been increased. The Florya Facilities projects of Eldem, built by the Tourism Bank, were approved in 1956. Of these facilities, only two motels, a camping area and daily beach cabins were implemented. Later, the operation of these facilities was transferred to the municipality.

Although Florya's coastal spaces lost their former importance between 1960 and 1980, the beach still continues to be used actively. In addition, the ease of access to the roads has led to an increase in the number of summer houses built in the region. In the 1980s, the use of Florya's coastal spaces has decreased due to the density of settlements created by the coastal road and the increase in sea pollution.

When we look at Florya coastal spaces in terms of daily life practices, it is seen that modern life was sought to be integrated into the habits of society through space. The routinization of this new habit regarding the use of Florya coastal spaces in the daily life practice of society has been achieved through the design and implementation of the spaces belonging to Florya beach facilities. The railway and the suburban road, which are important in transportation to the region, also created a memory code for an important daily life practice in the collective memory of the region.

Until the 1980s, Florya's seaside venues were located in the surrounding area, taking the mansion as a reference. Along with Atatürk Mansion, all beaches belonging to the Florya region are remembered with their own names. Haylayf, Güneş, Belediye and Yeni Belediye beaches have been the frequently repeated locations in narrative/descriptive interpretations. Place names still have a strong place in the collective memory, forming the memory codes of Florya coastal spaces in today's collective memory. We can read that these spaces have a place in collective memory codes, both in narratives and in media. In the 2000s, the use of the mansion and the surrounding areas decreased, and access to the coastline became difficult.

When newspaper reports are interpreted, we see that until 1938, the state and Istanbul municipality took decisions together and the administration belonged to the municipality. After 1938, the region was connected to the Directorate of National Palaces. After this change of hands, we can see that the appropriate fee tariffs are applied by the directorate in order not to decrease the intensity of the use of Florya coastal spaces. After 1940, the operation of the region is no longer run by the state. However, despite this semi-private business system, new sea areas were planned and built in the region in the 1950s through the Tourism Bank. Thus, we understand that the state incentives in Florya coastal venues continue even if the businesses are transferred to the private sector.

As a result of the research; while remembering places, daily life practices and spatial identity elements are as important as the architectural features of the place. We can understand the collective memory codes of spaces through representation and narrative tools. In terms of coastal places in Istanbul; the transformations in the city have affected these spaces. Sea baths in Istanbul first turned into beach venues, and then beach venues disappeared in the city. Another result is that the coastal spaces of Istanbul have taken place in the collective memory as the representation of contemporary and modern life.

When we look at Florya coastal spaces; we see that they are remembered in collective memory as an indicator of modern life, just like overall Istanbul coastal spaces. Atatürk Mansion and Haylayf, Güneş, and Belediye beaches have been the landmarks that are remembered in Florya coastal spaces. Today, the public spaces of Florya have been transformed. The density of use of the Atatürk Mansion area has decreased. The new focal point of Florya coastal spaces has moved towards the İBB Social Facilities and the surrounding area.

1. GİRİŞ

Her araştırma hayat yolculuğumuzdaki meraklarımızla başlar. Bu tezin yazımına sebep olan merakım ise çocukluğumdan gelen hatıralarımdan kaynaklanmaktadır. 1990-2000 yılları arasında İstanbul Florya’da ailemle beraber gidip denize girdiğim mekanlarına şimdi ne olmuştu, ben artık neden denize giremiyordum, İstanbul’un denize girebilme alışkanlıklarına ne olmuştu? İstanbul, yaşadığı değişimlerle doğal olarak dönüşürken deniz mekanları da dönüşmüştü. Bu dönüşüm yaşanırken toplumun belleğinde ne bırakmıştı? Bu kişisel sorular İstanbul, deniz mekanları ve kolektif bellekle ilgili araştırma isteğine sebep olmuş ve bu tezin tasarlanmasını sağlamıştır.

1.1 Araştırma Problemi

Araştırma, İstanbul’da dönüşen deniz mekanlarının dönüşüm sürecine ve içerdiği kolektif bellek kodlarına odaklanmaktadır. Bu odak noktaları, kentsel mekanların fonksiyonel ve yapısal öğeleriyle dönüşüm süreçlerini etkileyen durumlarını ortaya çıkarmasına aracı olabilmektedir.

İstanbul’daki kamusal deniz mekanlarının başlangıç noktası deniz hamamlarına dayanmaktadır. Osmanlı döneminde denize girme pratiğine vesile olan deniz hamamları, birçok etken aracılığıyla cumhuriyet sonrasında plaj mekanlarına dönüşmektedir. İstanbul plajları sadece denize girme pratiğini içinde barındırmamakta olup, kamp yapmak gibi boş zaman etkinlikleri, kent içinde otel ve havuz mekanları gibi yeni eylem ve mekan potansiyellerine de destek sağlamıştır. Kentin gelişmesi sonrasında alınan kritik ulaşım aksları kararları ve deniz kirliliği ise bu plaj mekanlarının azalmasına sebep olmuştur. Plaj mekanlarının azalması, İstanbul’da denize girme eylemlerinin toplumun gündelik hayat pratiklerindeki yerini azaltmıştır ancak toplumun denizle olan bağını koparamamıştır. Önceden plaj olarak kullanılan çoğu mekan dönüşerek yine toplumun boş zamanlarını geçirebildiği kamusal sahil mekanlarına evrilmiştir.

Tüm bu dönüşümler toplum içerisinde İstanbul’un deniz mekanlarına ait bir belleğe sahip olmasına engel olamamıştır. Toplum bu mekanları, kolektif belleğin kurulumunu sağlayan

Araştırma, dönüşen mekan ve kolektif bellek kodlarının kesiştiği noktada konumlanarak problemini ortaya çıkarmaktadır. İstanbul'daki deniz mekanları aracılığı ile dönüşen kamusal mekanlarının içinde hangi kolektif bellek kodlarını bulundurabileceği problemi araştırmanın asıl odak noktasıdır. Dönüşen mekanlar ve kolektif bellek üzerine daha önce çalışmalar yapılmış olmasına karşın, bu iki konunun kesişim noktalarının araştırılmasının, literatüre farklı bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda araştırmanın, kamusal mekan ve kamusal mekanın dönüşümünü başka bir bakış üzerinden anlama fırsatı yaratması beklenmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Hedefleri

- Kolektif belleğin kurulum araçlarını incelemek ve bu araçları sınıflandırmak,

- İstanbul'daki dönüşen deniz mekanlarını anlamak ve içerdiği kolektif bellek kodlarını ortaya çıkarmak,
- Örneklem olarak Florya deniz mekanlarının dönüşümü sürecinde oluşan ve günümüzde Florya'ya dair hatırlanan kolektif bellek kodlarının deşifresini yapmaktır.

1.3 Araştırma Soruları

Araştırma, bir önceki bölümde belirtilen amaç ve hedefler çerçevesinde esas olarak; “kent içi dinamiklerden ötürü dönüşmüş olan kamusal mekanlar kolektif bellekte nasıl kodlanır?” sorusuna cevap ararken üretilen alt araştırma soruları şöyledir;

- Kolektif bellek içerisinde bulunan bellek kodlamaları nasıl okunabilir?
- Dönüşen kamusal mekanlarda bulunan bellek kodları hangi yöntemlerle çözümlenebilir?
- İstanbul'da süreç içerisinde dönüşen kamusal deniz mekanları, kamusal bellekte içinde bulundurduğu hangi bellek kodlarıyla hatırlanmaktadır?

1.4 Araştırma Kapsamı, Yöntemi ve Strüktürü

“Kent içi dinamiklerden ötürü dönüşmüş olan kamusal mekanlar kolektif bellekte nasıl kodlanır?” sorusuna ve devamında getirdiği alt sorulara cevap arayan araştırma, kolektif bellek tanımını, İstanbul'un dönüşüm sürecini ve buna bağlı olarak İstanbul deniz mekanlarının dönüşüm sürecini, bu deniz mekanlarında yaşanan dönüşümlerin kolektif bellekte yer alırken hangi bellek kodlarıyla imgelendiğini kapsamaktadır. Bu kapsamda seçilen örnekler; modernizm etkisindeki mimari bakışın deniz mekanlarının dönüşümüne olan etkisinin incelenmeye değer bulunmasına ve ülkenin çeşitli ölçeklerdeki kamu yönetim birimlerinin aldığı kararların deniz mekanlarının dönüşümünü dolaylı olarak etkilemesine dayanmaktadır.

Araştırma bu bölümden sonra strüktürel olarak dört ana bölümle ilerleyecektir.

Araştırmanın ilk aşaması literatür taramasından oluşmaktadır. Kolektif bellek hakkında ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılarak, araştırma için kuramsal ve kavramsal altyapının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle kolektif bellek tanımı ve kolektif bellek bileşenleri hakkında bakış açıları sentez yapılarak aktarılmıştır. Bu sentez sayesinde disiplinler arası bir bilgi araştırması yapılmaya çalışılıp, kente ve mimarlık bilgisine kolektif bellek bakışıyla bakılarak bu bilgiler yorumlanmaya çalışılmıştır. Daha sonrasında bu yorumlamaya

bir sistem kurabilmek amacıyla; kolektif belleğin kurulumuna aracı olan bellek kodları kavramı ortaya çıkarılmış ve bu kodların neler olabileceğine dair bir çerçeve çizilmiştir.

İkinci aşamada ise İstanbul'un 1880-1980 yılları arasında İstanbul'da dönüşen kamusal mekanlara ve kentsel gelişime bütünsel bir bakış açısıyla bakılmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısıyla paralel İstanbul deniz mekanlarının önceki ve sonraki süreçleri anlaşılmaya çalışılmıştır. İstanbul deniz mekanlarının kent içindeki dönüşümü ve içinde bulundurduğu bellek kodlarının analizi yapılarak bu dönüşüm süreci ve İstanbul deniz mekanlarının kolektif bellekteki yeri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise örnek olarak seçilen Florya'da bulunan deniz mekanlarının dönüşümüne sebep olan durumların anlaşılması, bu dönüşen mekanların içerdiği kolektif bellek kodlarının okunması ve Florya'nın günümüzdeki durumunun incelenmesi hedeflenmiştir.

Beşinci aşamada ise; elde edilen bulgular değerlendirilerek dönüşen kamusal mekanların kolektif bellek ile ilişkisinin tartışılması, İstanbul deniz mekanlarının dönüşümünün ve Florya deniz mekanlarının dönüşümünün kolektif bellekteki yerinin açıklanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın hedef ve amaçları doğrultusunda araştırma sorusunun cevabının bulunması amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, değişkenleri ölçmek amacıyla iletişimi sistematik, nesnel ve nicel bir şekilde inceleme ve analiz etme yöntemidir. Bu analizler kodlamalar aracılığı ile anlaşılır hâle gelebilir ve bir içerik analizi, kabul edilebilir kodlayıcılar arası güvenilirliği ve geçerliliği göstermelidir. (Wimmer ve Dominick, 2000). Bu doğrultuda; veri olarak arşiv taramalarından, medya taramalarından, metinsel anlatılardan ve görsel anlatılardan yararlanılmıştır ve bu verilerdeki içerikler analiz edilerek dönüşen kamusal mekanlar kolektif bellek aracılığıyla deşifre edilmeye çalışılmıştır. Çalışma konusu olan İstanbul deniz mekanlarının ve çalışma örnekleme olan Florya deniz mekanlarının daha iyi anlaşılabilmesi adına 1930-1980 yıllarına ait mimarlık dergileri, yine aynı yıllara ait gazete haberleri, konuyla ilgili yapılmış sergilere ait kataloglar, kütüphane arşivleri bu konuda taranmıştır. Bu kaynaklar içinde bulunan veriler, kolektif bellek kodlarıyla sınıflandırılarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Şekil 1.2 : Tez izleği.

2. KOLEKTİF BELLEK KURAMLARINA BAKIŞ

2.1 Literatürde Kolektif Bellek Tanımı ve Bileşenleri

Geçmişte yaşanan ve öğrenilen olguları, yeniden kullanmak amacıyla zihinde tutabilme potansiyeline bellek adı verilmektedir. İnsanların geçmişte yaşadığı bir olayı ya da durumu zihinlerine geri çağırabilmeleri için belleğin, zihinde bazı ilişkiler kurması gerekmektedir. Hatırlama eylemini yerine getirmek amacıyla zihninin belirli verilere ihtiyacı vardır. Belleğin olayların ve durumların geçmiş zamanla ilişkilerini kurabilmesi ve şimdiki zamana çağırması için ritüeller, gündelik hayattaki pratikler, bunların kimlerle yaşandığı ve olayların geçtiği mekanlar gerekli verileri sağlar. Bellek işlevini yerine getirebilmek amacıyla zihinde pek çok veri taşımakta ve bu verilerin birbirleriyle ilişki ağını kurmak durumundadır.

Belleğin öncelikle bireysel olduğu düşünülmeyle beraber, onun bu çoklu verilerle kurduğu ilişkiler ağı sayesinde bireysel olmaktan çıkıp toplumsal bağlarla da beslendiğini söyleyebiliriz. Halbwachs'a (2018) göre; anılar parçası olduğu bütün ile anlamlıdır. Kişiler olayları tek başlarına yaşasalar dahi, etraflarında etkileşim halinde bulundukları çeşitli kesişim noktaları bulunmaktadır. Bellek, hatırlayacağı anıya dair temas ettiği kişi, mekan, imge, anlatı gibi etkileşim noktalarından sosyal verilerini toplar ve inşasını bunun üzerine kurar.

Diğer bir yandan kolektif belleğin oluşumunu sağlayan durum ise bireyin kendini bir gruba ait hissetmesidir. Kişiler kendini ait hissettikleri grup aracılığıyla da hatırlama eylemini gerçekleştirmektedir. Birey bir olaya, bir duruma ya da bir olguya ait hatırlama eylemini gerçekleştirdiğinde, anılarını içinde bulunduğu toplulukla birlikte hatırlar. Halbwachs; bireysel olan belleğin, aslında toplumsal bellekle kurduğu ilişki ile kişinin kendi özgüllüğü arasında oluştuğunu söylemektedir.(Assmann,2000'de atıfta bulunulduğu gibi). Assmann (2000) ise bu konuyu bireysel olanın sadece algı olduğunu, anıların ise kaçınılmaz olarak içine girdiğimiz çeşitli grupların düşüncesinden kaynaklandığı düşüncesiyle açıklar. Kolektif bellek, hatırlanmak istenen anıyı, içinde bulunulan grupla ilişkisel bir bağ kurarak geçmişten şimdiki ana çağırmaya yardımcı olur. Örneğin kişisel belleklerimizde genellikle bir mekanı hatırlamak istediğimizde öncelikle orada kimlerle beraber olduğumuz ya da oraya ne için gittiğimizi

anımsamaya çalışırız. Sadece bireysel bir konu amaçlı o mekanda bulunmuş olsak bile o mekanın kalabalık ya da ıssız oluşu aklımıza gelebilir. Başka bir durum ise geçmişte yaşadığımız bir olayı, bir yıl dönümünü ya da bir okul anısını hatırlamaya çalıştığımızda yine içinde bulunduğumuz gruplarla paylaştığımız kesişim noktalarını da hatırlamış oluruz. Bu örnekler basit düzeyde çoğaltılabilir, ama hepsinde bulunan ortak olgu bu anıların sadece bireysel olmaları değil, içine bağlı bulunan gruplarla yani toplumlarla bağdaşıyor olduklarıdır. Bellek tam olarak da burada içinde bulunduğu toplumla ilişkiler kurarak kolektif belleğe dönüşmektedir.

Kolektif belleğin oluşumuna baktığımızda öncelikle zaman bileşeni düşünülmelidir. Bellek geçmişten şu anki duruma bir geri çağırma işlemi ise; belleğin kurduğu ilk ilişki zamansal boyutla olmaktadır. Bir olgu, olay veya durum hatırlanmak istenildiğinde zihin sadece geçmişten bir geri çağırma işlemi yapmaya çalışmaz, ayrıca hatırlanmaya çalışılan şeyin geçmiş zamanla ilişkilerini de kurmaya çalışır. Dahası, bellek işlevini sadece geçmiş zamanla ilişki kurarak da tamamlamaz. Kolektif belleği tarihten ayıran en önemli nokta da budur. Tarih bilgisi geçmişteki olayları tarafsız anlatma eylemidir ve şimdiki zamanla bağını oluşturmamaktadır. Olguları var olduğu şekilde geçmiş zaman kipinde anlatıp, şimdiki zamana olan etkilerini belirtmektedir. Kolektif bellek ise bu noktada farklılaşır; geçmişten hatırladığı olgu/durum/olayları kimi zaman kişisel çıkarımlarla, kimi zaman ritüellerle şimdiki zamana taşıyarak ilişkisini kurar. Connerton (1999, s.25) kolektif belleği bir rekonstrüksiyon, diğer bir deyişle tarihin yeniden kurulması olarak tanımlarken, Halbwachs konuyu şu düşünceleriyle tanımlar:

Tarih, şüphesiz, insanların belleklerinde en büyük yeri kaplayan olayların derlemesidir. .... Kolektif bellek, geçmişten sadece onu besleyen grubun bilincinde hâlâ canlı olanı ya da canlı kalabilecek olanı sakladığı için, hiçbir şekilde yapay olmayan bir devamlılığa sahip, devamlı bir düşünce akımıdır. (2018, ss. 96,98)

Halbwachs'ın tanımlarına bakıldığında, belleği devamlılık içinde olan bir düşünceler akımı olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu devamlılığı sağlayanın ise; toplumların geçmişi ilişkisel ağlar kurarak günümüzde yeniden üretmesi olduğunu söyleyebiliriz.

Kolektif belleğin ilişkisel bağını kuran diğer bir olgu ise mekandır. Hatırlanması gereken bütün olay ve durumlar bir mekanda gerçekleşmek zorundadır. Mekanlarla beraber imgesini yaratan hatıralar algılanmaya başlar ve bu algılanma sonrasında zihinlerde anlamını oluşturur. Nora(2006, s.12), hafıza mekanlarının, belleğin hatırlandığı yer değil, mayalandığı yer

olduğunu, geleneğin ise bizzat kendisi değil onun laboratuvarı olduğunu belirtir. Bellek; kişilerdeki hatırlama anında ritüel, olay, durum gibi olgulara mekanı eklemleyerek çağırır ve şimdiki zaman ile ilişkisini kurmaya başlar.

Kolektif bellek diğer yandan duygu, değer ve aidiyet gibi sosyal temsilleri oluşturarak toplumlardaki ortak unsurların kavranmasına ve hatırlanmasına aracılık etmektedir. Bu sosyal temsillerle birlikte mekan deneyim ve imajlarla beraber aidiyet gibi sosyal temsilleri oluşturarak toplumlardaki ortak unsurların kavranmasına ve hatırlanmasına aracılık etmektedir. Ortak geçmiş kaynak gösteren kolektif bellek, mekanlar üzerinden imgeleşir, mekanlar üzerinden kavrama noktalarını oluşturur.

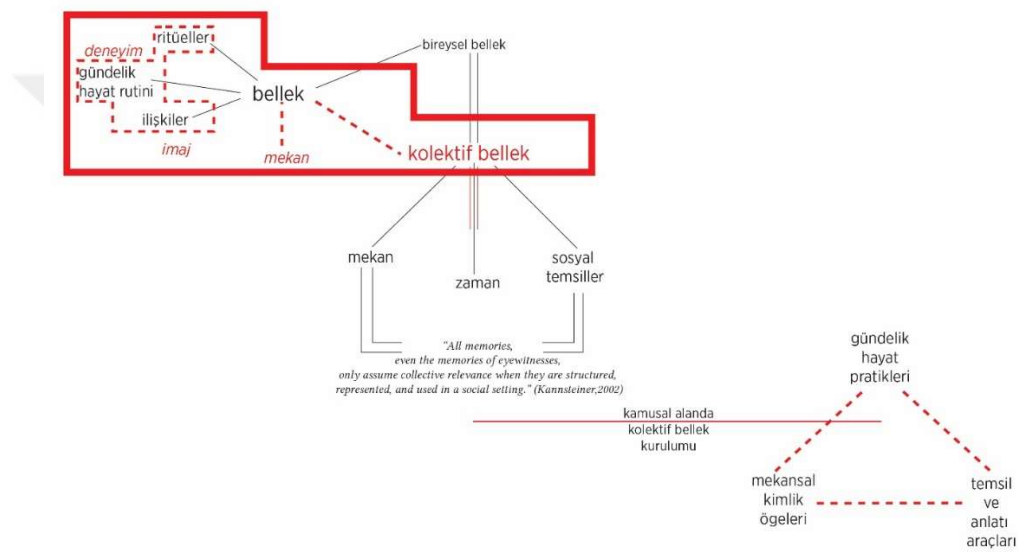
Kentlerin algılanması ve anlaşılması, sadece bireysel bir perspektifle sağlanmaz, toplumsal perspektiften de etkilenecek oluşmaktadır. Kente dair bu toplumsal bakış ile birlikte algılama ise kolektif bir belleğin oluşturulmasına ve ifade edilmesine yol açar. Lefebvre'ye (2007) göre mekan, deneyimlenme ve algılanma üzerine kurulmaktadır. Bir alanın mekan olabilmesi için deneyim aracılığı ile o mekana fiziksel ve anlamsal eklentiler ya da çıkarımlar olması gerekmektedir. Herhangi bir mekan, deneyimleri ve kullanımlarıyla ancak kendini tanımladıktan sonra yine deneyim ve kullanımlarıyla bellekte yerini var eder. Pierre Nora'nın (1989) da bahsettiği gibi bellek hatırlanan mekanların alanlarının büyüklüğüne bağlıdır ve alan ölçeği büyüdükçe bellek kolektif hale gelir.

Kannsteiner'e (2002) göre kolektif bellek, çoklu anlatı kolajlarıyla kodlanmaktadır. Bu anlatılar görsel, sözel, performatif ya da yapısal olarak çeşitlenebilmektedir. Bu kodların görevi ise; olayı veya durumu birebir yaşayan topluluk ile bu olaylara veya durumlara maruz kalan ya da gözlemleyen toplulukların arasındaki boşlukta kolektif belleğe dair köprü kurmaktır. Bu kodlardan biri olan anlatılar deşifre edildiğinde bu kodlar mekanlarda geçen eylemlere dair pek çok potansiyeli keşfetme olanağı vermektedir. Bu anlatılardaki hatırlama yöntemlerini deşifre etme durumu bize geçmiş zamana dair gündelik yaşam kullanımlarını ve formlarını okuma fırsatı yaratır.

2.2 Kamusal Alanda Kolektif Belleğin Kurulumunu Sağlayan Araçlar

Kamusal alanlar, kenti paylaşan kentlilerin iletişim kurdukları, çeşitli günlük ve kentsel aktivitelerini gerçekleştirdikleri, kentlilerin ortak paylaşımda bulundukları mekanlardır. Bu alanlar kentlilerin aynı eylemleri gerçekleştirebildikleri kolektif olarak kullanılan mekanlardır. Ortak paydaşları bulunan kentlide kolektif belleğin bileşenleri de oluşmaya başlar. Öncelikle

Kentlilerin kolektif bellek kurulumu başladığında, bu kurulumu sağlayan ortak paydaşları oluşturan araçlar görülmektedir. Bu araçlar aslında kolektif belleğin sistematik bir şekilde kodlanmasına da yardımcı olmaktadır (Şekil 2.1). Bu sayede kentli ortak paydaşlarıyla belleğin oluşumunu sağlayan ilişkileri kurmaya başlar. Bu kodlamaları araştırmak amacıyla kolektif belleğin kurulumunu sağlayan araçlar şu üç başlıkta incelenmiştir: gündelik hayat pratikleri, mekansal kimlik öğeleri ve temsil-anlatı araçları.

Şekil 2.1 : Kolektif bellek kurulumu izleği.

2.2.1 Gündelik hayat pratikleri

Gündelik hayat pratikleri, sadece bireysel olmakla kalmayıp, toplumsal açıdan da ortaklıklar içeren eylemlerdir. Bu ortak eylemler toplumsal ölçekte iletişimi başlatan ilk iletişim noktaları sayılabilir. Toplumda bireyler gündelik hayat pratiklerini gerçekleştirirken ortak zamanlarını ortak mekanlarda geçirdiği noktalarda bu iletişim oluşmaya başlamaktadır.

Kent yaşamını sürdüren bireylerin pratiklerine baktığımızda ise daha kendini tekrarlayan düzenler gördüğümüzü söyleyebiliriz. Kentin getirdiği çoklu olanaklarla beraber, aslında getirdiği bir sınırlamadan da bahsedebiliriz. Kent içindeki alanlar, kullanım amaçları açısından daha tanımlı mekanları içinde barındırır. Kentteki bu planlı ve fonksiyonel sınırları olan mekanlardan ötürü; kentlilerin ortak eylemlerle paylaştığı kamusal alanlar standart kullanım rutinlerini içerir.

Bu rutinlerin gerçekleştiği mekanlar, kolektif belleğe onu oluşturan bileşenlerle yerleşmektedir. Gündelik hayat pratiklerinin ortaklaştıği donelerden biri zaman kavramıdır. Kente ait çeşitli grupların ortak geçirdiği zaman dilimleri bulunmaktadır. Bu zaman dilimleri kent içindeki yaşam alanlarında var olan gündelik hayat eylemlerine bağlı olarak oluşmaktadır. Örneğin; kent içinde sabit saat düzenleri olan ulaşım araçları, yılın belli zamanlarında gerçekleştirilen o kente ait festivaller vb. rutinler toplum içindeki kolektif bellekte yerlerini edinirler.

Diğer yandan yine bu gündelik hayat içindeki ortak mekanlar yeniden kolektif bir bellek kurulumuna destek olmaktadır. Örneğin buluşmalar için akıllara gelen kentteki çeşitli nirengi noktaları, eğlenmek için seçilen kente ait sabit mekanlar bu ortak belleğin kurulumuna yardımcı olan mekan bileşenlerini oluşturmaktadır.

Sosyal temsiller de gündelik hayat pratikleri içerisinde yer almaktadır. Bu sosyal temsiller kent içindeki grafitiler, tarihi ya da toplumsal anmaların gerçekleşmesine yer açan mekanlar bu sosyal temsilleriyle kimi zaman bir anma töreninde kimi zaman bir gezi anında önünde çekilen fotoğraflarla gündelik hayatımıza ait eylemler olur.

Ortak bir gündelik hayata sahip, aynı gruba ait topluluklar tüm bu bileşenleri zihinlerinde birleştirdiklerinde kolektif bir bellek kurulumu sağlamış olur. Kolektif bellek sistemine ait kodlardan biri, bu sebepten ötürü gündelik hayat pratikleridir. Sürdürölmesi gereken kentsel költer, gündelik hayat pratiklerine ait rutinlerde mevcuttur, bu rutinlerin sürekliliğini sağlamak ise kolektif bellekte yer etmiş mekanların sürdürölmesiyle olabilir. Bu sebeple gündelik hayat pratiklerinin kolektif bellekte bir kodlama sağladığı düşünölmemektedir (Uludağ ve Aycı, 2016). Bu kodlamalar sayesinde kentli, ortak paylaşımları üzerinden bu ilişkiyi ve grup içinde bu iletişimi oluşturarak zihinlerde ortak bir geri çağırma işlemi gerçekleştirir ve kolektif bellek bu sayede ortaya çıkar.

2.2.2 Mekansal kimlik öğeleri

Lynch, bir kentin zihinlerde bir imge oluşturmasını sağlayan beş ana unsuru yollar, kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak tanımlamaktadır. Yine Lynch işaret öğelerini kentliler tarafından algılanan noktasal referanslar, basit fiziksel öğeler olarak tanımlar. Bu işaret öğeleri kente öznellik katarken kent kimliğinin de oluşmasına yardımcı olur(2013).

Peki bu mekansal kimlik öğeleri, kolektif bellek oluşumunda nasıl bir kodlama sağlar? Mekan bilgisi kolektif bellek oluşumunda gerekli bileşenlerdendir. Kentliler bir önceki konu başlığında detayı açıklanan gündelik hayat pratiklerini ortak mekanlarda gerçekleştirmektedirler. Bu noktada bu rutinlerle mekanlar arasında ilişkiler kurulmaya başlar.

Mekan ile gündelik hayata ait ilişkilerin eş zamanlı kurulduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada birey gündelik hayatını bir mekanda geçirirken aslında bu pratiği bir mekanı anlatarak tanımlamaya başlar. Örneğin; bir buluşma eylemi gerçekleştirilirken eylemin gerçekleşmesi için ortak bir mekana ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı şekilde anma ritüeli gibi yine ortak bir hatırlama eyleminin gerçekleşmesi yine o topluluk için ortak hatırlama öğelerini içeren mekanlarda sağlanır.

Bu mekan ve gündelik rutin pratikleri eş zamanlı bir ilişki kurduğunda hafızada bir geri çağırma işlemi gerçekleşir ve bu durum bireylerin hafızalarında ortak bir imge oluşturmaya başladığı zaman kolektif bellek ortaya çıkar. Bireylerin zihninde ise; ortak eylemler ve bu eylemlerin geçtiği ortak mekanlar daha sonradan geri çağırılmak üzere kolektif bellekte kodlanmış olur.

Kamusal alanlarda ise bu ortak ilişkinin kurulumunu sağlayan mekanlar kent kimliğini oluşturan işaret öğeleridir. Bu mekansal kimlik öğeleri toplum içerisinde herkes tarafından bilinir, gruplar içerisinde ortak eylemlerin hatırlanmasını sağlar. Bu kimlik mekanlarında, bir yere ulaşmak için duraklarda bekleme, yeme-içme eylemleri, buluşma, sanatsal etkinlikler, anma törenleri, eğlenme eylemleri gibi gündelik hayata ait pratikler gerçekleşir. Bireylerin belleklerinde ise bu mekanlar bu eylemlerle kodlanmaya başlar.

Diğer bir hatırlanma durumu ise kamusal alanlarda yaşanan toplumsal olaylardır. Bireyin dahil olduğu topluluk bu mekanlarda toplumsal ortak bir olay yaşamıştır. Bu toplumsal olaylar direniş, kayıp ve benzeri olaylar olabilir, bu olaylar artık olayın gerçekleştiği mekanlarla anılmaya başlar. Örneğin Gezi Parkı denildiğinde bireyler 2013 yılında gerçekleşen Gezi Direnişini orada hiç bulunmasalar bile mekan ve eylem aracılığıyla o dönem gerçekleşen olayları hatırlar. Direniş, mekanla beraber zihinde bir iletişim kurup, kolektif belleklerde kurulumunu sağlar. Toplum bu mekansal kimlik ögesi aracılığıyla hatırlama işlemini gerçekleşir ve kolektif olarak bellekte aynı olayı anımsar. Çalak'a göre; kamusal alanlar toplumun kolektif belleğini yansıtan ve toplumsal karşılaşmaların yaşandığı yerlerdir(2012). Dolayısıyla kamusal alanlar toplumun geçmişi ile bugünü arasında bağ kurmasını sağlayan önemli bir bellek kodu sayılabilir ve bunu kent içinde bulunan mekansal kimlik öğeleri aracılığı ile sağlamaktadır.

Sonuç olarak; kolektif bellek mekansal bir öge ile birlikte çalışırken, kamusal alanlarda yer alan mekansal kimlik öğeleri ise gerek gündelik hayat pratikleri ile gerek toplumsal olaylarla beraber ilişki kurar ve kolektif bellekte mekanların ortak bir şekilde kodlanmasını sağlar. Sürdürülmesi gereken kentsel kültür, gündelik yaşam pratikleri rutinlerinde bulunmaktadır ve bu gündelik

yaşamın sürekliliğinin sağlanması toplumsal hafızada yer edinmiş mekanların sürdürülmesiyle sağlanmaktadır.

2.2.3 Temsil ve anlatı araçları

Kolektif belleğin oluşumunu sağlayan diğer bir kodlama biçiminin temsil ve anlatı araçları olduğu söylenebilir. Temsil ve anlatı araçları; zihinlerde imge kurulumuna aracılık eder ve diğer bellek kodlarıyla iletişim kurarak ortak bir imgenin var olmasını sağlar. Bu imge ise kolektif belleğin ortak bir bileşenini oluşturarak bellek kurulumuna yardımcı olur.

Kolektif bellekte bu imge kurulumuna yardımcı olan temsil ve anlatı araçları, içeriklerinde çeşitli imaj ve söylemlerin izlerini barındırmaktadırlar. Geçmişe dair en önemli hatırlama kaynakları olan imajlar ise arşivlerde saklanmaktadır. Arşivler; kişisel arşivler, koleksiyonlar, medya öğeleri şeklinde farklı türlerde birikim imajlarını içermektedir. Uz (2022)'a göre; arşiv sadece belli bir koleksiyonu, bir birikimi işaret etmekle kalmaz; mekansaldır, araştırmanın derinleşebileceği bir alan tanımıdır. Arşivler aracılığıyla bir mekanın sadece geçmişte olan durumunu anlamayız. Arşivler araştırmacıya mekanın kolektif bellekle ilişkisini de okuyabildiğimiz paralel bir alan fırsatını sunmaktadır. Arşivlerde biriken imajlar ve anlatılar geçmişe ait ortak imgelerin hatırlanmasına yardımcı olur ve araştırmacının kolektif bellek ile ilişki kurmasına olanak sağlar. Geçmişe ait görülen bir fotoğraf, bir haber, bireylere o zamana ait bellek kodlarını hatırlatır. Bu kodlamaların ortaklaştığı noktalarda ise yeniden kolektif bellek çalışır. Kişi, geçmişe ait temsilleri gördüğünde zihninde bulunan diğer mekan ve eylem pratiklerini hatırlar. Bu durum topluluk içindeki kişilerde ortak bir çıkarıma, ortak bir bilgi iletişimine sebep olduğu anda ise kolektif bellek çalışmış olur.

Yine geçmişle ilgili metinlerin içerdiği anlatılar ise hatırlama eyleminde gerekli ilişkilerin kurulmasını sağlamaktadır. Bu anlatı araçlarına yine arşivler aracılığı ile ulaşmak mümkün olmaktadır ve hatırlanan konuyla ilgili geçmişle ilişkiler kurmamızı sağlamaktadır. Bireyin karşılaştığı bu anlatılar, kolektif belleğin çalışma mekanizmasını harekete geçirerek grup içinde geçmişe ait ortak bir hatırlama ve geçmişle iletişim kurma, geçmişi geri çağırma işlevini üstlenecektir.

Dolayısıyla geçmişe ait imajlar, metinler, medya ürünleri, kişisel arşivler geçmişle ilgili ortak bir iletişim kurulmasına yardımcı olduğundan aslında kolektif belleğin bileşenlerini sağlayan kodlamaların bir parçası olarak görülmektedir.

Kamusal alana ait kolektif bellek mekanizmasının işleyişinde bu temsil ve anlatıların işlevi var mıdır sorusu ise şöyle cevaplanabilir; kişiler bu temsil ve anlatı araçlarıyla kamusal alana ait

ortak bir imge, deneyim, olay veya durum hatırladığında aslında kamusal alanda kolektif bellek ortaya çıkmış olur. Örneğin ; İstanbul Maksim Gazinosu şu an için artık var olmadığı halde oraya ait bir imaj veya anlatı ile karşılaşıldığında kentliler ortak olarak geçmişte var olan eğlence ve gece hayatına ait bilgileri zihinlerinde geri çağırarak hatırlama eylemini gerçekleştirirler. Böylece bu bilgiyi hatırlayan her bireyde kolektif bellek aynı şeyi hatırlatarak, oraya ait ortak bir hatırlama eyleminde bulunmuş olur, geçmişe ait ortak bir ilişki kurulmuş olur. Bu noktada temsil ve anlatı araçlarının kolektif bellek üzerinde ortak bir kodlama aracı olduğunu belirtmemiz mümkündür.

Kamusal alanda kolektif bellek kurulumuna bütünsel olarak baktığımızda aslında bu üç kodlama aracının bize kamusal alanlarla ilgili ortak çıkarımlara, geçmişle ilgili ortak bir şekilde duygu, düşünce iletişimini kurmamızı sağladığına yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Bir topluluğa ait kişiler, gündelik hayat pratiklerini, kamusal alanda kullandıkları mekansal kimlik öğelerini ve sonrasında karşılaştıkları temsil ve anlatı araçlarıyla ortak ilişkiler kurmaya başlar. Bu ortak ilişkiler kolektif belleğin bileşenleri olan zaman, mekan ve deneyimler ile birleşerek zihinlerimizde geçmişe ait ortak bir çıkarımda bulunmamızı sağlayarak kolektif belleğin çalışmasına yardımcı olmaktadır.

3. DÖNÜŞEN MEKANLARIN KOLEKTİF BELLEKTE KODLANMA BİÇİMLERİ: İSTANBUL’UN DENİZ MEKANLARI

Kolektif belleğin kurulmasını sağlayan hafıza kodlamaları bir önceki bölümde anlatılmıştır. Kolektif belleğin içinde bulundurduğu kodların okunabilmesi amacıyla; mekansal açıdan ve kullanım özellikleriyle İstanbul’da sürekli dönüşen deniz mekanları üzerinden bir araştırma yapılacaktır. İstanbul’da kentin su ile ilişkisi süreç içerisinde dönüşmektedir. Bu dönüşümün kolektif bellekteki kurulumunu anlamak amacıyla öncelikle İstanbul kentinin kentsel değişim süreçleri ve bu değişimlerin İstanbul deniz mekanlarına etkileri tartışılacaktır (Ek A.). Daha sonrasında bu değişimlerin kolektif bellekte nasıl yer edindiğini anlamak amacıyla yaklaşık 1850’li yılların deniz hamamları, 1920 sonrasında İstanbul plajları ve 2000’li yılların sahil kullanımlarına ait mekanların bulundurduğu kolektif bellek kodlamaları deşifre edilecektir. Bu kentsel ve mekansal dönüşümler, birçok sosyolojik, fiziksel, demografik sebepler barındırmakla beraber mekansal olarak farklı mekan kurulumlarını da içermektedir. Bu açıdan kolektif belleğin kurulumunu sağlayan gündelik hayat pratikleri, mekansal kimlik öğeleri ve temsil-anlatı araçları kodlamaları İstanbul’daki deniz mekanlarında süreç içerisinde farklılaşarak, dönem dönem belleğimizle farklı ilişkiler kurmaktadır. Bu anlamda bu bölümde İstanbul’daki deniz mekanları kolektif bellek kodlarının deşifresi yapılacaktır.

3.1 İstanbul’un Kentsel Değişim Süreçleri ve İstanbul Deniz Mekanlarına Yansımaları

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı Türk tarihinde modernleşme sürecinin ilk adımı sayılmaktadır. Tanzimat Fermanı’nın getirdiği değişimler İstanbul’un kentsel yapısının da değişmesine ve dönüşmesine sebep olmuştur. İlhan Tekeli, kentin geçirdiği bu dönüşümü beş ana sebeple açıklamıştır; ilk olarak yeni reformlarla beraber gelen ekonomik ve yönetsel dönüşümlerin kent merkezinde doğurduğu yeniden yapılanma gereksinimleridir. İkinci olarak bu dönüşümlerin getirdiği sosyal tabakalaşmaların konut alanlarına etkisiyle kent içerisinde yeni ihtiyaçların

oluşmasıdır. Üçüncü olarak yine kentin artan nüfusunun bu konut alanlarına olan ihtiyacı çoğaltmasıdır. Dördüncü olarak ortaya çıkan bu yeni kentsel alanların ihtiyaç duyduğu yol, ulaşım, altyapı ve diğer kentsel hizmetlerin gerçekleştirilmesidir. Son olarak da kentteki çoğu binanın ahşap olması sebebiyle çıkan büyük yangınların kentin yapısını değiştirmesidir (Tekeli, 2013).

Kentte yaşanan bu değişimlerden özetle bahsetmek gerekirse; öncelikle Dolmabahçe ve Yıldız Saray binaları Tophane-Ortaköy arasına konumlandırılmıştır. Taşkışla, Selimiye Kışlası, Taksim ve Maçka kışlaları ise kentin genişleme alanlarının bitim noktalarına yerleştirilmiştir. İktisadi mekanlar ise günümüzde Bankalar Caddesi olarak tanımlanan bölgeye konumlandırılmıştır.

Bu dizilim ve yerleşmeler modernleşen yeni şehrin yeni akslarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Karaköy'den ikiye ayrılan bu akslardan biri; Dolmabahçe'den başlayıp Boğaz istikametiyle Ortaköy'e ulaşan Dolmabahçe Bulvarı, diğeri ise Bankalar Caddesinden başlayıp önce Tünel'e ulaşp sonra İstiklal Caddesiyle beraber Taksim Kışlası ile sonlandırılmıştır. Buna paralel olarak Boğaziçi köyleri ise hem büyümüşler hem de kentle bütünleşmeye başlamışlardır. Yalı boyu yerleşmeleri büyük ölçüde yıl boyunca yaşanan yerler haline gelmiştir (Tekeli,2013). Anadolu Yakası'na bakıldığında ise Bağlarbaşı, İcadiye, Haydarpaşa ve Yeldeğirmeni bölgelerinin gelişmesiyle birlikte banliyö treni güzergahı ile beraber Göztepe, Erenköy, Bostancı gibi banliyö alanlarının oluşmasıdır. Fenerbahçe bölgesi ise 1895'ten sonra bir Levanten sayfiyesi olarak gelmiştir.

İstanbul'un Tanzimat Fermanı'ndan sonraki bu modernleşme gelişimlerinden başka biri ise yeni sanayi bölgeleridir. Yedikule-Zeytinburnu-Küçükçekmece aksında kentin üretim tesislerini oluşturan sanayi binaları bu bölgede konumlandırılmıştır. Yine Silahtarağa Elektrik Santrali ise kentin enerji ihtiyacını karşılamak için Haliç'te bulunmaktadır.

Tanzimat Fermanı'nın getirdiği değişikliklerin etkisi kent içi ulaşım hatlarında da kendini göstermektedir. İstanbul'un gelişen ve değişen ulaşım hatları, İstanbul'un deniz mekanlarının kullanımı üzerinde de etkili olmuştur. Öncelikli olarak İstanbul'un deniz ulaşımının gelişimine bakmak gerekirse; kayıkların baskın olduğu deniz

taşımacılığının yerini vapurlara bırakması 18. yüzyılı bulmuştur. Bir yandan kapitülasyonlar sayesinde yabancı girişimciler Boğaziçi'nde vapurlarla yolcu ve eşya taşımacılığına başlamışken diğer yandan Osmanlı Devleti kendi vapurlarını da işletmeye başlamıştır. Bu fiili girişimleri, Kaptanıderya Mehmed Ali Paşa'nın önerisi üzerine 1844 yılının hemen başında Tersane'ye ait Eser-i Hayr isimli vapurun Boğaz'ın Rumeli yakasında yolcu taşıma işiyle görevlendirilmesi izler. Eser-i Hayr, her akşam günümüzde Eminönü'nün semti olan Bahçekapı'dan hareketle Arnavutköy, Rumelihisarı, Yeniköy, Tarabya ve Sarıyer'e gidecek ve ertesi sabah aynı güzergâhı izleyerek Bahçekapı'ya geri dönecekti (Akyıldız, 2015). Anadolu yakasına geçişi sağlayan vapur ise 1850 yılında Üsküdar'a düzenlenmeye başlayan seferlerle başlamıştır. Yine 1850 yılında kurulması kararlaştırılan Şirket-i Hayriye kurumunun kuruluş amacı ise Boğaziçi'ni bir sayfiye yeri olmaktan çıkarıp İstanbul'un daimî bir ikamet yeri haline getirilmesini sağlamaktı. Bu sebeple Şirket-i Hayriye Komisyonunda, öncelikle Boğaz'ın iki yakasında yapılacak iskelelerin yerleri Avrupa yakasında, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, Baltalimanı, Emirgân, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere ve Sarıyer; Anadolu yakasında ise, Beykoz, Kanlıca, Anadoluhisarı, Kandilli, Çengelköy, Beylerbeyi, Kuzguncuk ve Üsküdar olarak belirlenir (Akyıldız, 2015). 1888 yılına gelindiğinde ise Üsküdar-Beşiktaş ile Harem-Kabataş hatları oturmuş, Eminönü-Haliç köyleri, Eminönü-Yeşilköy ve Eminönü-Adalar hatları da çalışmaya başlamıştı (Çelik, 1998).

Tanzimat Fermanı'nın İstanbul ulaşımına etkilerinden diğeri ise kente demiryolu ağının kurulmasıdır. İstanbul'un garları, Anadolu ve Avrupa yakası arasındaki erişimi kolaylaştırmak adına Sirkeci ve Haydarpaşa'da konumlandırılmıştır. Sirkeci İstanbul'un Avrupa Yakasının, Haydarpaşa ise Anadolu yakasının banliyölerine giden hatların başlangıç noktaları olmuştur. 4 Ocak 1871'de resmi açılışı yapılan Yedikule-Küçükçekmece hattında (Yedikule-Bakırköy-Yeşilköy-Küçükçekmece) ilk yolcu taşımacılığı 5 Ocak'ta başladı. Ertesi yıl Sirkeci-Yedikule ve Küçükçekmece-Çatalca hatları hizmete açıldı ve Sirkeci'den Çatalca'ya trenle seyahat mümkün oldu. Sirkeci-Yeşilköy hattı daha sonra çift hatlı hâle getirildi. Anadolu yakasında ise, 1871-1873 yılları arasında 91 km'lik Haydarpaşa-İzmit hattı yapıldı (Karakoç, 2015). Böylece Asya yakasında Feneryolu, Göztepe, Erenköy, Avrupa yakasında ise Bakırköy ve

Yeşilköy alt kentlerine vesile olan demir yolu, kentte ilerleyen zamanlarda da plaj mekanlarına ulaşımı da kolaylaştıracak ulaşım yollarından olacaktır.

Tüm bu modernleşme yönlü vizyonun İstanbul'u dönüştürdüğü sırada deniz hamamlarının ilkinin nerede, ne zaman yapıldığı belli olmamakla beraber 19. Yy. ortalarında varlıkları çeşitli metinlerden veya gravürlerden bilinmekteydi. Koçu'nun anlatımına göre; Kalender adında bir halk şairi, Haliç bölgesinde bulunan Çardak İskelesi Yeniçeri Kahvehanesi'nin şânında Çardak İskelesi yanında bir deniz hamamı tasvirini yapmaktadır(1966, s. 4439). Daha sonra Eminönü-Karaköy, Salıpazarı, Yenikapı ve Bakırköy noktalarında da yapılarak Osmanlı toplumunun denize girme eylemini başlattıkları mekanlar olmuştur. Bu mekanların 1884 yılında çıkan kolera salgını ile kullanımları azalsa bile kentlilerin denizle ilişkisi bitmemiş yaşanan değişikliklerle dönüşmüştür.

Birinci Dünya Savaşı, İstanbul'un işgali ve sonrasında yaşanan devlet yönetimi değişiklikleri sebebiyle, kent içerisinde radikal değişimlere neden olacak kararlar alınmamıştır. Bu sebeple 1900-1930'lu yıllar arasında İstanbul var olan formunu ve sınırlarını korumuştur. Bununla beraber Cumhuriyet rejimiyle beraber başkent Ankara'ya taşınması ve sanayi bölgelerinin Anadolu kentlerine yerleştirilmesinden ötürü kentin nüfusu da 1 milyondan 600 binlere kadar gerilemiştir. 1930-1940 yılları arasında şehrin modernleşmesi ve küçülen şehrin getirdiği sorunların bertaraf edilmesi amacıyla plancı Prost'un projesi ve vali Lütfi Kırdar'ın çalışmaları kentin dönüşmesine sebep olmuştur. 1936 yılında İstanbul Belediyesi ile Fransız Şehir Plancısı Henri Prost arasında, Prost'un yönetimindeki bir şehircilik bürosunun kurulması şartı ile iki senelik bir sözleşme imzalanmıştır. Prost bu anlaşmanın sonrasında İstanbul Avrupa Ciheti Nazım Planları'nı Ekim 1937'de tamamlar ancak planlar 1939 senesinde onaylanır. 2 yıllık sözleşme sonrasında Lütfi Kırdar ile aralarında kurulan iş birliği Prost'un 1947 yılına kadar İstanbul'da kalmasını sağlar. Prost Avrupa Ciheti Nazım planlarından başka Eski İstanbul Planı, Beyoğlu Ciheti Planı ve Anadolu Ciheti Nazım Planlarını ve 1943-1953 yıllarını kapsayan On Senelik Mıntıka Planını hazırlamıştır (Bilsel, 2010). Prost planlarına göre; Taksim-Maçka-Dolmabahçe arasındaki geniş alanın modern bir şehir parkı olarak düzenlenmesi önerisi getirilmiş olsa da bu önerinin ancak bazı bölümleri uygulanmıştır. Bu önerinin içinde bulunan Taksim Belediye Gazinosu, Açık Hava Tiyatrosu, Spor ve Sergi Sarayı

ve Dolmabahçe Stadı projeleri hayata geçirilmiştir (Kuban, 2010). Yine hazırladığı planlarda Florya bölgesini plaj alanı olarak tanımlamıştır, Bakırköy-Yeşilköy arasındaki bölgeyi liman bölgesi olarak düşünmüştür. Ana ulaşım konusunda önerileri ise; Unkapanı Atatürk Bulvarı'nın açılması, Eminönü-Beyazıt karayolu aksının oluşturulması, Tarihi Yarımada'nın Marmara kıyısında Sahil Bulvarı'nın açılması, yine Haliç'in iki yakasında sahil yollarının açılması olmuştur (Bilsel, 2010). Diğer bir öneri planı ise Taksim Meydanı ve bu meydana eklenilen bir bulvar ile meydanın Şişli ile bağlanması olmuştur. Bu öneri ile Dolmabahçe-Karaköy-Şişli üçgeni arasındaki boşluklar planlanarak bir bütün haline getirilmiştir. İstanbul'un başkent statüsünü ve ayrıcalıklarını yitirmesinden sonra 1930-1940 yılları ilgi çekici bir kentsel yenileme dönemi olmuştur. Ancak bir milyondan daha az bir nüfus için alan çok geniş, ulaşım ağı ise yetersizdi (Kuban, 2010). Bu sebeple kent içi gelişmeler İstanbul için yetersiz görülmüş, CHP'nin 1950 seçimlerini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durumla beraber değişen iktidarın yeni politikaları İstanbul'un yeniden değişimine sebep olmuştur.

Bu değişime kadar İstanbul deniz mekanlarında neler olduğuna bakmak gerekirse; 1884 yılında kolera salgınıyla beraber deniz hamamlarının kullanımları azalsa da denize girme pratikleri dönüşmeye başlayacaktı. Ar'a göre; sahil kullanımları ve plaj kültürünün İstanbul'a yerleşmesi noktasında Beyaz Rusların etkisi bulunmaktadır (2019, s.119). 1920'li yıllarda Bolşevik Devrimi'nden kaçarak İstanbul'a mülteci olarak gelmiş olan çeşitli Rus ailelerinin Florya Sahili'nde plajlar işlettikleri söylenmiştir. Florya'da boş bulunan kumsal alanlarda çadırlarla kıyafet değiştirme alanlarının sağlandığı ilk plaj işletmeleri kurulmuştu, deniz hamamları ise kadınlara ve erkeklere açıktı (King,2006, s.101). Bu şekilde Beyaz Ruslar aracılığı ile gelişen Florya kumsalları bir sayfiye yeri olarak İstanbul'a plaj kültürünü tanıştırmıştı. Florya deniz mekanları, araştırmanın örnekleme olarak seçilmiş olup, bir sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.

İstanbul'un dönüşümü ile birlikte gelişen diğer deniz mekanlarından biri Fenerbahçe'deki deniz mekanlarıdır. Fenerbahçe Plajı, Fenerbahçe'de 20. yy. başlarında var olan deniz hamamlarının yerine kurulmuştur. 1938 yılında plaj mekanı oluşturulurken erkeklere ait olan deniz hamamı kaldırılmış fakat kadınlara ait deniz hamamı 1970'li yıllara kadar varlığını korumuştur. Şekil 3.1. de bulunan görselde kadınlara ait deniz hamamının varlığını görmekteyiz. Arka tarafta set üstünde görülen

ahşap yapı ise Fenerbahçe tren istasyonudur (Url-1). Plaja olan ilginin artması ve plaj kültürünün yerleşmesi amacıyla genç plaj kullanıcılarından ücret alınmamasıyla beraber yaz boyunca kumsal ve denizlerde yapılan birçok etkinlik plajın diğer plajlardan daha ilgi çekici bir mekan haline gelmesi sağlanmıştır (Evren, 2000). Plaja bir süre erişim Fenerbahçe banliyö durağı ile sağlanmış olsa da 1936 yılında istasyon binası yıkılmıştır. Ancak plaj kullanımı 1970’li yıllara kadar devam etmiştir.

Şekil 3.1 : 1930’lu yıllarda Fenerbahçe Plajı (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Erişim tarihi: 29.09.2022) (Url-1).

İstanbul Sarıyer’de Beyaz Park deniz mekanları 1926 yılında kadın ve erkek olarak iki ayrı deniz hamamı ve onlara eşlik eden bir gazino mekanı ile kurulmuştur. Cumhuriyet’in ilk yıllarına denk gelen bu açılıştan sonra Atatürk Beyaz Park deniz hamamına uğrar. Bu ziyaret sırasında Büyükdere’de yaşayan insanların kadın ve erkek deniz hamamlarının yakınlığından şikâyet etmesine rağmen deniz hamamlarında kadın ve erkek ayrımının olmaması gerektiğini belirterek bu ayrımın kaldırılmasına karar vermiştir.

Bu söylem sonrasında deniz hamamları deniz havuzlarına dönüştürülerek mekanda düzenleme yapılmıştır. Deniz hamamları kaldırıldıktan sonra havuz ve atlama kuleleri eklenmiştir. Beyaz Park plajı üç kademeli atlama kuleleriyle de yüzme ve atlama yarışmalarının ev sahibi olmuştur. Bu atlama kuleleri 10 m yüksekliğinde 3 katlı yapılardan oluşmaktadır. Bu zaman sürecinde hem spor hem eğlenme mekanı olarak denizle ilişki kuran Beyaz Park plajı 1980 yılında kıyıların temizlenmesi projesiyle yıkılmıştır.

Moda'daki deniz mekanları 19. yüzyılda kurulan İngilizlerin kurduğu Khalkedon Racing Club adıyla kurulan İstanbul'un ilk yelken kulübüyle beraber Moda'da kentin denizle ilişkisinin kurulmaya başlamasıyla hayata geçmişlerdir. 1923 yılına gelindiğinde Moda sahilindeki Kaptan İhsan Akdağ kendine ait bir özel mülkte önce plajın sonra da deniz hamamının kurulması için işletmesini açmıştır. Moda'da denizle kurulan ilişki, diğer deniz mekanlarının aksine tersine işlemiştir. Öncelikle plaj olarak kurulan tesis bünyesinde iskele, atlama kulesi ve kabin alanlarını bulundurmaktaydı (Şekil 3.2) (Şekil 3.3).

Şekil 3.2 : 1930'lu yıllar Moda Sahili (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Erişim tarihi: 22.06.2022) (Url-2).

Şekil 3.3 : 1930'lu yıllar Moda Sahili (İBB Atatürk Kitaplığı, Erişim tarihi: 22.06.2022) (Url-3).

Plaj olarak işletilen Moda Plajı'na sonradan kadınlara ait deniz hamamı yapısı eklenmiştir. İskele, atlama kuleleri ve kabinleri de mekansal olarak içinde barındıran Moda Plajı giriş ücretinin düşük olduğu için de erişimi kolay, halkçı bir plajdır. Bu sebeple kalabalık grupları içinde barındıran bu plaj mekanı su sporlarına, gösterilere yarışmalarına da yer verilen bir mekan olmuştur.

Bu çağdaş ve modern dönüşüm Moda Plajının mekansal tipolojisini de etkilemiştir. Moda Plajı'nda 3 adet denize uzanan iskele, 10 metre yüksekliğindeki atlama kulesi ve derinliği boyu geçmeyen, çocukların kullanabileceği bir deniz havuzu bulunmaktaydı. Kazıklar üzerine yapılan bu mekanların ise üstleri ve yanları açık olduğundan modernitenin getirdiği kadını erkekten ayırmayan bir mekan tipolojisiyle kurulmuştur.

1975 yılında Moda Plajının içinden geçmesi planlanan bir boru hattından dolayı plajın bir bölümü yol edilmiştir. Sonrasında ise sahil yolu projesine dahil edilen bu alan 1978 yılında işlevini tamamen kaybetmiştir. Ancak kolektif bellekte yine siyasi iktidarlar ve onların kararları aracılığı ile dönüşen bir deniz mekanı olarak, içinde barındırdığı kendine özel durumlarla farklı bellek kodlamalarını ortaya çıkarmıştır. Moda Deniz Mekanları ise çağdaş ve modern zamanların temsili olarak kolektif bellekte yerini almıştır.

1939 yılında planlamaları başlanan Süreyya Plajı ise 1946-1947 yıllarında hizmet vermeye başlamıştır. Süreyya İlmen'in kendi girişimleriyle inşa ettiği ve 1950'li yıllarda Hayat Dergisi'nde Anadolu'nun en büyük plajı olarak tanımlanan Süreyya Plajı, gazino alanları, sanatsal öğeler, festivaller, şehir tiyatroları, konserler, operalar ile insanların sadece denize girmekle kalmayıp çeşitli eğlence ve sanatsal aktivitelerinde de kullandığı bir deniz mekanı haline gelmiştir.

Süreyya Plajı devlet tarafından desteklenen yine dönemin getirdiği modernist ve çağdaş etkinin gözlemlendiği bir deniz mekanı olmuştur. Evren'in Süreyya İlmen'den aktarımıyla; tesisin açılışında dönemin valisi Lütfi Kırdar plaj tesisini ziyaret etmiş ve verdiği sözle plaj asfalt bir yol ile Bağdat Caddesine bağlanmıştır. Yine Devlet Demiryolları İdaresi ise plaja ait bir tren istasyonunun inşaatını başlatmıştı (Akçura 2018). Devlet kurumlarının verdiği bu destek ile, plaja halkın erişimi kolaylaşmıştır.

Plajın yapısal özelliklerine bakıldığında; plaj tesisi bir müdüriyet dairesi, 80 kişilik soyunma odaları, büfe, gazino, 200 kişi için ayrı bir mevkide bulunan soyunma kabinleri ve plajla beraber çalışan 42 odalı bir otel binasından oluşmaktadır.

Süreyya Plajı sadece plaj mekanı olarak kalmamış, bünyesinde birçok festivallerin ve mehtap gecelerinin düzenlendiği bir eğlence alanı olmuştur. Mekanda geçirilen gündelik hayat pratiği sadece denize girmek eylemiyle sınırlı kalmamıştır. Bu farklı eylemlerin plaj mekanında deneyimlenmesi durumu bir yandan mekanın kullanımını çeşitlendirirken diğer yandan kolektif bellekte diğer plajlardan farklı olarak kodlanıp hatırlanmasına sebep vermiştir.

Başka bir bakışla ise Süreyya Plajı, yine dönemin siyasi aktörlerinin verdiği kararlardan etkilenmiş bir deniz mekanı olmasıyla da bu çağdaşlaşma ve modernleşme sürecine örnek olmuştur. Lütfi Kırdar'ın desteği ile ulaşımın kolaylaştırılması ve verilen desteklerle mekanda gerçekleşen eylemlerin çeşitliliği bu mekanın kolektif bellekte yer almasını da kolaylaştırmıştır.

Cumhuriyet sonrası dönemde öne çıkan plaj mekanlarından bir başkası ise Caddebostan Plajı'dır. Özellikle 1940-1960 yılları arasında aktif olarak kullanılan Caddebostan Plajı, içinde ve etrafında bulunduğu eğlence ve yazlık mekanlarıyla beraber kullanılmaktaydı. Evren'e göre; birçok kuruluşun resmi balolar yaptığı gazinolar, kafeler, mini golf sahaları ve yazlık sinema mekanlarıyla bu plaj mekanları diğer semtlerde bulunan plaj mekanlarına göre ayrıcalıklı sayılmaktadır (2000). Bu

sebeple Caddebostan Plajı için, plajla beraber çalışan bu eğlence mekanları sayesinde çoklu fonksiyonları içinde barındıran bir deniz mekanı olduğunu söyleyebiliriz. Bedrettin Dalan döneminde yapılan sahil yolu projesiyle birlikte Caddebostan'a bir sahil yolu düzenlenmiştir. Bu yol, plajın ücretli kısmını etkilememiştir ancak halk plajı olarak adlandırılan bu bölüm, yol düzenlemesinden etkilenmiş ve kapanmıştır. Caddebostan deniz mekanlarında da hem Cumhuriyet'in getirdiği seküler mekanları hem de siyasi kararların etkisinde kalan mekan dönüşümünü görebilmemiz mümkündür.

İstanbul deniz mekanları içerisinde bir sayfiye alanı olarak Adalar önemli bir yer tutmaktadır. Tanzimat Fermanı öncesi azınlıkların kullandığı bu sayfiye alanı Tanzimat Fermanı sonrasında Bahriye Mektebi'nin Heybeliada'ya taşınmasından ve 1851 yılından sonra Şirket-i Hayriye'nin Adalar'a yaptığı vapur seferlerinden sonra Müslümanlar tarafından da sayfiye yeri olarak kullanılmaya başlamıştır. 1930'lu yıllardan önce Adalar'da bulunanyalılara ait deniz hamamları görülmekteydi. Ancak 1930'lu yıllardan sonra deniz hamamları plaj mekanlarına dönüşmüştür.

Adalar'da bulunan plajlara baktığımızda ise öncelikle Büyükada'da bulunan Yörükali Plajı'ndan bahsedebiliriz. Büyükada'da bir koy olan Yörükali'de deniz hamamları plaj mekanlarından önce bulunmaktaydı. 1936 yılında Yörükali Plajı Adaları Güzelleştirme Cemiyeti aracılığı ile kamulaştırılarak açılmıştır. Bu kamulaştırma teşviki ile belediye mülkiyetine geçen plaj, 82 kabin bulundurmaktadır. Şehir Hatları plaja yakın bir iskele ile vapur seferleri düzenlemektedir (Evren, 2000).

Büyükada'da bulunan diğer bir plaj mekanı ise Değirmen Plajı'dır. Plajın açıldığı bölgede daha öncesinde 1894 yılında açılmış un değirmeni ve fabrikası bulunmaktadır. Adını, bu değirmenden alan plaj, Mimar Şahap tarafından 1800 metrekarelik alanda tasarlanmıştır. 120 adet soyunma kabini, tenis sahası, gazino ve büfe Değirmen Plaj mekanlarında bulunmaktadır, ayrıca plaja ait kumsal alandaki kumlar başka yerden getirtilmiştir (Evren, 2000).

Maden Plajı yine Büyükada'da bulunan diğer bir plajdır. İlk olarak doğal plaj olarak kullanılmaktadır. 1986 yılından Adalar Belediyesi tarafından plaj mekanları olarak açılmış olan Maden Plajı'nda gazino, tuvalet, soyunma kabinleri ve büfe tesisleri bulunmaktadır.

Heybeliada deniz mekanlarıyla dikkate değer diğer bir İstanbul Adası'dır. Doğal bir koy olan Çam Limanı Plajı ise bu adada gazino bulunduran bir plaj tesisiydi. Diğer yandan Heybeliada İsmet İnönü'nün dinlendiği bir sayfiye alanı olarak kolektif bellekte yerini almıştır. Kendisine ait evi ile birlikte orada zaman geçirdiği dönem boyunca Heybeliada Plaj mekanlarının kullanımları da artmıştır (Toprak, 2018).

1950'li yıllardan sonra İstanbul'un gelişimine bakmak gerekirse; İstanbul'da liberal politikaların etkisiyle artan sanayileşme ile beraber kente olan göç sayesinde nüfus artışı görülmektedir. Yoğun şekilde kente göç eden işçi nüfusunun barınma sorunu düşünülmendiğinden, kent içinde gecekondü üretimleri artmıştır. Bununla beraber yine bu hızla artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak adına kentte apartman ve toplu konut üretimleri de artmıştır. Bu toplu konut üretimleri büyük oranda kooperatifler aracılığı ile yapılmıştır. Yine bu konut ihtiyacının karşılanması amacıyla; belediye ya da bir kamu girişimi olan Emlak Bankası tarafından yapılan Levent, Ataköy, Koşuyolu bölgelerinde orta ve üst sınıflar için toplu konut projeleri inşa etmiştir (Ergut, Akpınar, Akay, 2015).

Emlak Bankası'nın 1957 yılında inşa ettiği Ataköy projesi özellikleriyle bir uydu kent olma özelliği kazanmıştır. Planlı kentsel donatı alanlarına, manzara elde etmek amacıyla düzenlenen yerleşim planları modern bir uydu kent ortaya çıkarmıştır. Yüksek yoğunluklu bir konut alanı olan Ataköy, barınma sorununu çözen bir proje olmuştur . Bu yeni uydu kent Ataköy, sahille ilişki kuracak bir şekilde plaj alanları düşünülerek planlanmıştır. 1957 yılında Ataköy Plajı'nın inşası konut alanlarıyla beraber tamamlanmıştır. Ataköy plajı özenli tesisleriyle, mermer kabinleriyle, mozaik kullanımlarıyla ve figürlerden oluşan yapısal elemanlarıyla hayata geçirilmiştir (Evren,2000). 4000 kişi kapasiteli bu plaj yeme-içme, eğlenme, alışveriş gibi birçok gündelik hayat rutinlerini de içinde barındırabilecek büfe, gazino, telefon, hediyelik eşya reyonlarını içinde barındıran fonksiyonları da üzerinde taşımaktaydı. Ataköy Plajı'na ait reklam broşürlerinde ise vaad edilen kent içinde bir tatil yaşamı olmaktadır. Bu söylemle beraber Ataköy plajındaki yapım aktörleri kent içinde deniz hayatı potansiyelini topluma sunmuştur (Şekil 3.4.) (Şekil 3.5.). Aynı büyüme 1958 yılında Yeşilköy tarafında da görülmüş olup alt kısmı kabin üst kısmı restoran – gazino fonksiyonlarına ayrılmış yapılarla desteklenmiştir.

Şekil 3.4 : Emlak Kredi Bankası Ataköy broşürü (Salt Arşiv, Erişim tarihi: 22.06.2022) (Url-4).

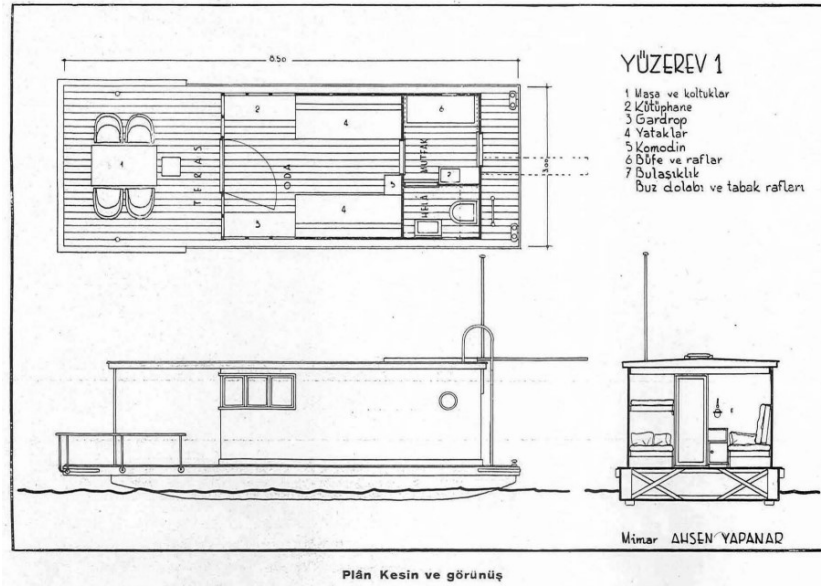
Şekil 3.5 : Emlak Kredi Bankası Ataköy broşürü (Salt Arşiv, Erişim tarihi: 22.06.2022) (Url-5).

Böylece İstanbul için Cumhuriyet rejimiyle başlayan yeni modernleşme hareketleri İstanbul'a ait semtlerde de kendini göstermeye ve yine deniz mekanlarında ise bu modernleşme hareketlerinin ve söylemlerinin etkileri görülmeye başlanmıştır.

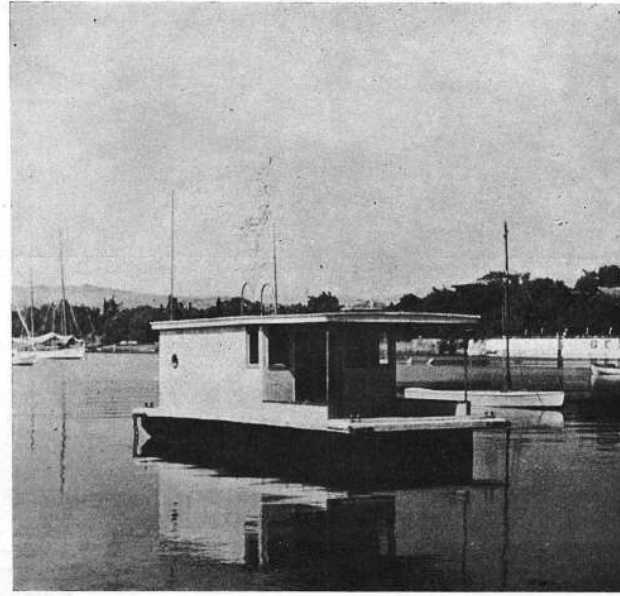
Deniz mekanlarında görünen bu etkiler mimari yapılar ve kullanımlar üzerinde de etkili olmuştur. 1939 yılında çıkan 1-2 numaralı Arkitekt dergisi sayısında Ahsen Yapanar'ın tasarladığı “Yüzer Ev” projesi yer almıştır (Şekil 3.6). 1947 yılında çıkan 9-10 numaralı Arkitekt sayısında ise “Yüzer Ev” projesinin kent içindeki sayılarının arttığını anlamaktayız (Şekil 3.7). Bu yüzer evler yaklaşık 25 metrekarelik bir tekne üzerine yatak odası, oturma odası ve ıslak hacimleri bulunduran, çatısında teras kullanımı olan ve denize girmek için gerekli ekipmanlara sahip olan mekanlardır. Arkitekt dergisinde geçen metne göre:

Ahşap bir tekne üzerine kurulan ve deniz sporu için çok elverişli olan bu evler, deniz mevsimini fasıla ile şehrin bütün plajlarında geçirmeğe yaramakta, sayfiye ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır (1947).

Bu anlatıma istinaden yüzer evlerin tüm plajlarda kullanım imkânı vermesiyle beraber kent içinde denizle olan ilişkinin ve kültürün daha da derinleştiğini ve toplum içinde yerleştiği çıkarımına ulaşabilmekteyiz. 1960-1970 yıllarında ise “Yüzer Ev” projesi tipolojik bir yapı anlayışına dönüşmüş, İstanbul içinde birçok noktada Yüzer Evler görülmeye başlamıştır (Şekil 3.8). Denizcilik Bankası'nın reklam afişlerine bakıldığında yüzer evlerin bankanın her ay kullanıcılarına hediye edilecek kadar sayıda bir üretim rutinine döndüğünü anlayabiliriz (Şekil 3.9). Yüzer Evler sadece Ahsen Yapanar'ın ürettiği tipolojide kalmamış olup 1970 yılında Melih Koray ve Ergin Gömüç tarafından tasarlanan “Katamaran Evi” olarak da bilinen iki katlı sosyal ve yerleşim mekanları olarak kullanılabilen yeni üretimlerin öncüsü olmuştur. (Şekil 3.10)

Şekil 3.6 : 1939 yılı Arkitekt Dergisinde bulunan Yüzer Ev projesi.

Umumî görünüş

YÜZER EV

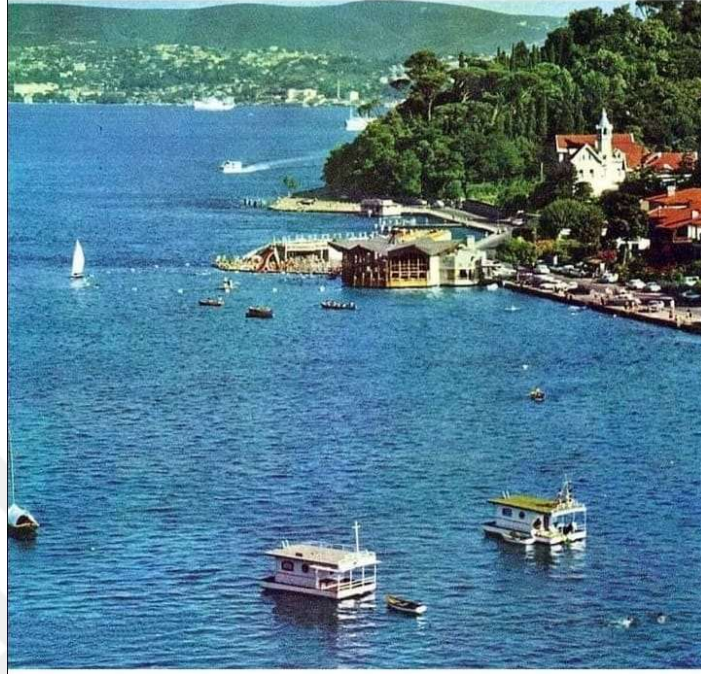
Y. Mimar Muallim Ahsen YAPANAR

Meslekdaşımız Ahsen Yapanar, evvelce de, inşa ettiği gibi, bu yaz iki yüzer ev yaptırmıştır.

Ahşap bir tekne üzerine kurulan ve deniz sporu için çok elverişli olan bu evler, deniz mevsimini fasıla ile şehrin bütün plajlarında geçirmeğe yararakta, sayfiye ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Açık bir kısımdan başka icabında dört kişinin yatabileceği bir salonu, küçük bir ofisi, bir helâsi olan,

bu yüzer evlerin, bu defaki hususiyetlerinden biri de elektriği olması ve ayrıca seyir için takma bir motörü bulunmasıdır. Takma motör ile yüzer ev, saatte 5 mil süratle hareket etmekte, icabında bir plajdan diğerine ayrı bir vasıtaya ihtiyaç olmadan gidebilmektedir. Sahille teması temin için bir botu vardır. Tamamen deniz yapıları standardına göre asgarî ölçülerde yapılmış olan yüzer evler, uzun bir etüdün güzel bir sonucudur.

Şekil 3.7 : 1947 yılı Arkitekt Dergisinde bulunan Yüzer Ev haberi.

Şekil 3.8 : İstanbul'da kullanımı çoğalan Yüzer Evler (Url- 6).

DENİZCİLİK BANKASI

İKRAMİYESİ

- HER AY
BİR ÇEKİLİŞ
- HER 50 LİRAYA
BİR İŞTİRAK HAKKI

BU KÖŞKLERDEN BİRİ 30 HAZİRAN ÇEKİLİŞİNDE
11351 NUMARALI HESAB SAHİBİ AYHAN ÇOKAYA ÇIKTI.
Diğer talihlilerin isimleri Banka hollerine asılmıştır.

Şekil 3.9 : Denizcilik Bankası reklam broşürü (Url-7).

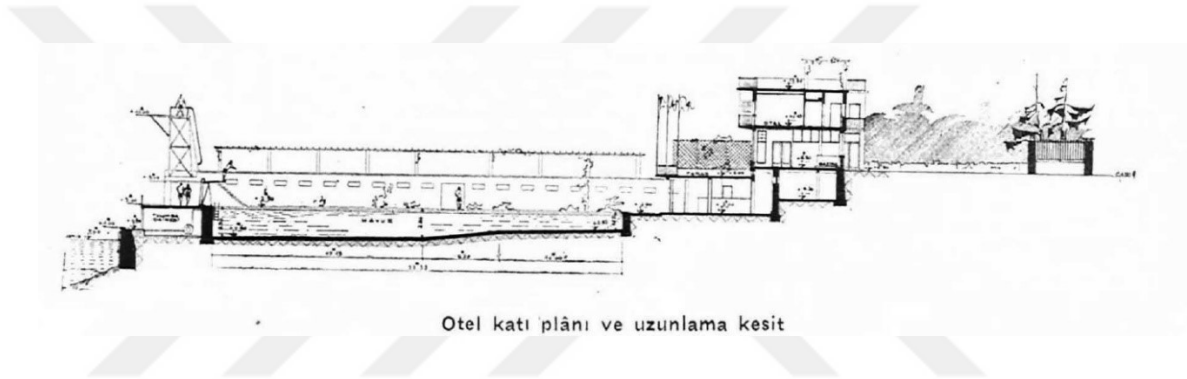
Şekil 3.10 : Katamaran Evi (Mimdap, Erişim Tarihi: 17.06.2022) (Url-8).

İstanbul'daki bu dönemlerdeki deniz kültürü, mimari olarak sadece yüzer evlerle kalmamıştır. Modernleşme hareketlerinin kolektif bellekte kodlanmasını sağlayan plaj kültürü yine plaj mekanları ve deniz kullanımlarıyla sınırlı kalmamış olup kent içinde otel ve yüzme havuzu yapıları aracılığıyla kent içine de etkilerini taşımıştır. 1956 Haziran ayında açılan Hilton Otel'in yüzme havuzunun tasarımı Sedat Hakkı Eldem'e aittir ve tenis kortlarıyla birlikte barı ve dansı pisti olan bu mekan sadece spor amacıyla kullanılmayacağı aşikâr olan bir eğlence tasarlamıştır (Altun, 2010). Havuz içerisinde taşıdığı bu mekanlarla modern ve çağdaş bir mekan olmakla kalmamıştır aynı zamanda deniz kültürünü kent içine taşıyan bir tesis olarak da planlanmıştır.

Bünyesinde barındırdığı plaj mekanıyla önemli olan otel yapılarından biri de Çınar Otel'dir. 1950'li yılların başlarında 15 odalı küçük bir otel olan Çınar Otel, dönemin önemli iş adamlarından olan Bektaş Ercan ve ailesi tarafından satın alınarak yeniden inşa edilmiştir. Rana Zıpçı, Ahmet Akın ve Emin Ertam tarafından tasarlanan otel 1958 yılında açılmıştır. Denizle bağlantısını sağlamak üzere plaj mekanları otelle uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Plaj kabinleriyle beraber teraslı bir restoran, peyzajlı

alanlarda bir bar ve oturma terası bulunmaktaydı. 1981 yılından sonra deniz kirliliği sebebi ile bir yüzme havuzu inşa edilmiştir (Atmaca Çetin, 2019).

Aynı yıllarda yüzme havuzları tesislerinin artışı yine mekansal olarak kent içinde plaj kültüründen etkilenen mekanlar olarak görülmektedir. 1944 yılında hizmete açılan Halit Femir'in tasarladığı Lido Yüzme havuzu hem içinde barındırdığı eğlence ve havuz mekanlarıyla hem de denize olan yakın konumuyla denize girme fırsatı veren bir mekan olmasıyla önemli bir örnek olarak gösterilebilir. İçinde barındırdığı eğlence tesisleriyle ve havuz tasarlanırken dikkate alınan ölçülerin yüzme sporu için bir çalışma olanağı sunmasıyla o dönemin getirdiği çağdaş deniz kültürünün izlendiği önemli mekanlardan sayılmaktadır (Şekil 3.11)

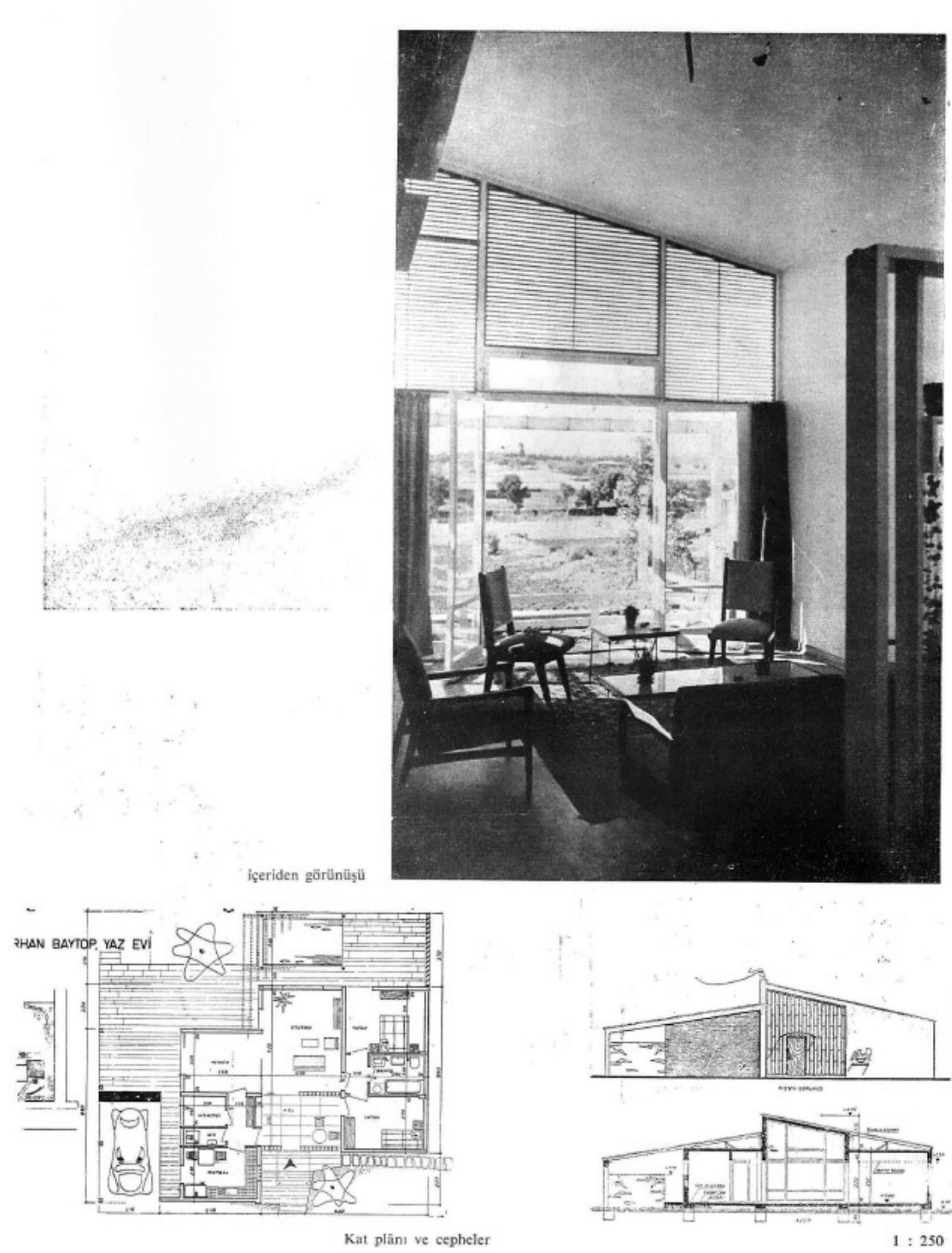
Şekil 3.11 : Lido Yüzme Havuzu kesiti (Arkitekt, 1944).

İstanbul'da bu yıllarda plaj kültürünün etkisiyle plajlara yakın semtlerde yazlık ev kültürünün de şehir içinde görüldüğünü söyleyebiliriz. Arkitekt dergisinde Yeşilköy'de tasarlanan Mukbil Aykut evleri ve Maltepe'de tasarlanan Orhan Baytop yaz evi bunlara verilebilecek birkaç örnek olarak verilebilir. Maltepe'de tasarlanan bu yapının konumu 1964 yılı 1 numaralı Arkitekt dergisi sayısında şöyle aktarılmaktadır:

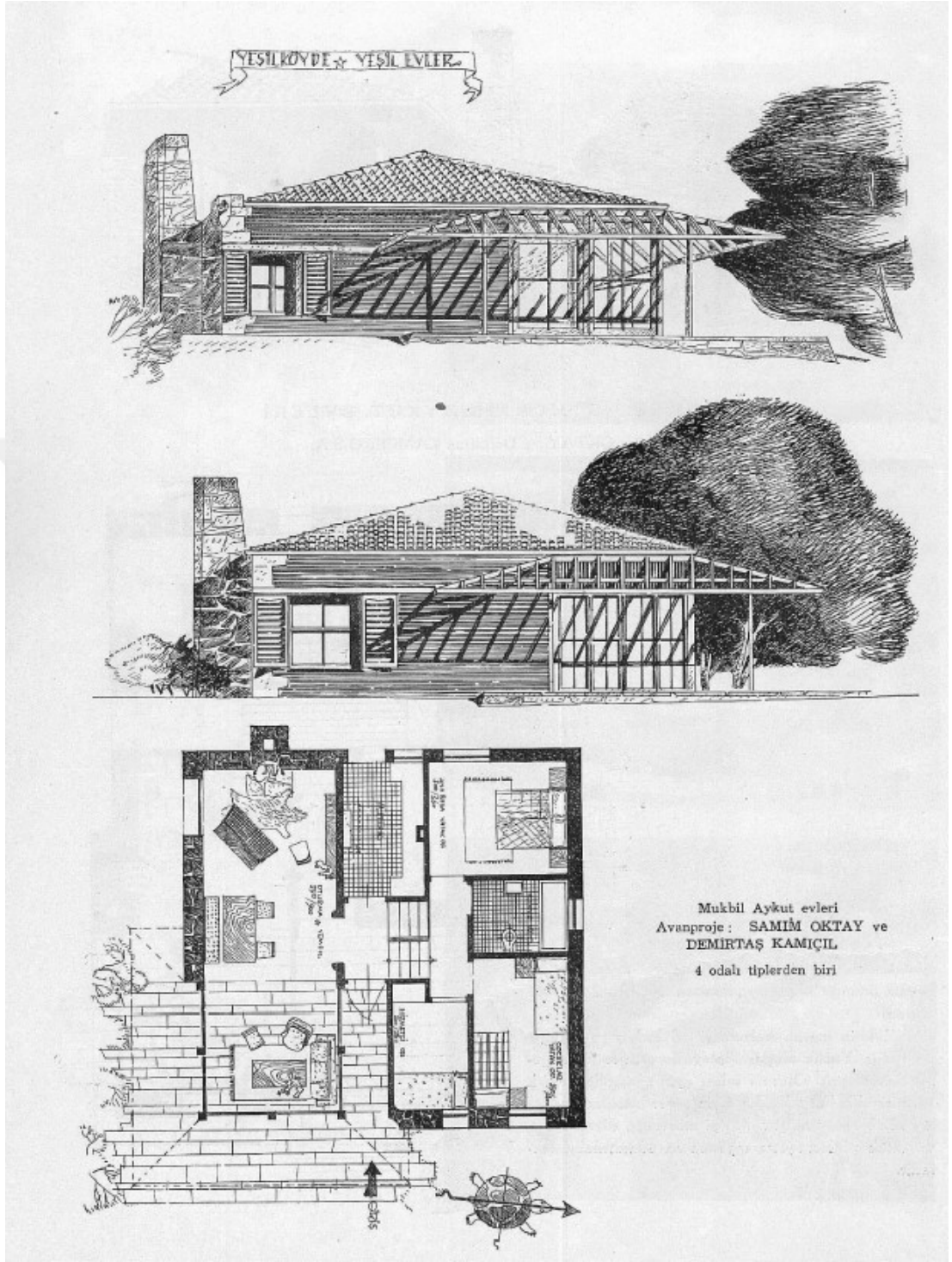
Anadolu Maltepesinde [Maltepe'sinde], Süreyya plâjı yolu üzerinde, kuzey batı yönden deniz manzaralı, oldukça büyük bir bahçe içerisinde (bir yaz evi) olarak düşünülmüştür.

Yeşilköy'de yapılmış Mukbil Aykut evlerinin ise 1948 yılı 3-4 numaralı Arkitekt dergisi sayısında bulunan vaziyet planıyla Florya deniz mekanlarına yakın konumlandığı okunmaktadır (Şekil 3.14).

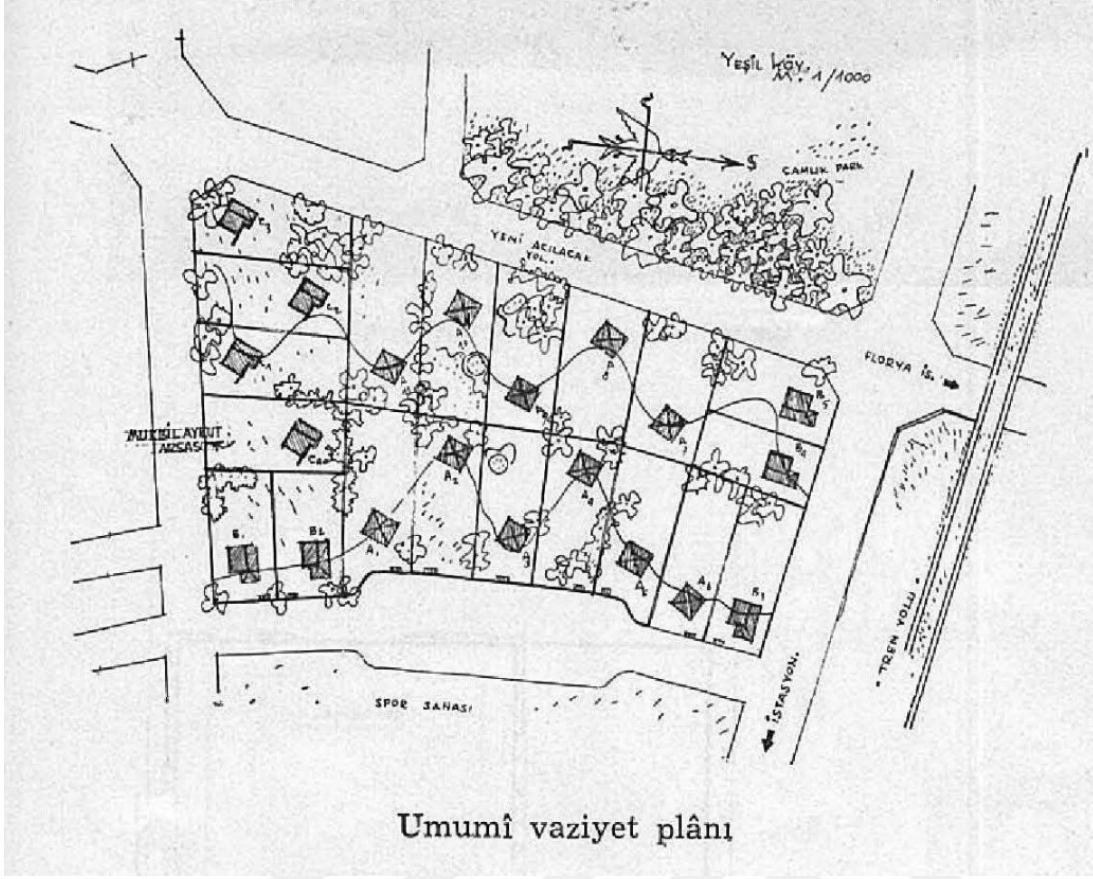
Bu örnekler plaj yollarına yakın konumlarda tasarlanmış olup, yazlık ev tipolojilerinin modernizm etkisindeki örneklerinden sayılabilmektedir (Şekil 3.12) (Şekil 3.13)

Şekil 3.12 : Maltepe Orhan Baytop Yazlık Evi (Arkitekt, 1964).

Şekil 3.13 : Yeşilköy Mukbil Aykut Yazlık Evleri (Arkitekt, 1948).

Şekil 3.14 : Yeşilköy Mukbil Aykut Yazlık Evleri vaziyet planı (Arkitekt, 1948).

İstanbul'da deniz mekanları kullanımları 1980'li yıllara kadar etkisini gündelik hayatın büyük bir parçası olarak sürdürmeye devam ederken, 1990-2000'li yıllarda ise kent içinde bu rutinin kaybolmasını sağlayan politik bakışlar ve bunun etkisindeki imar kararları verilmiştir. 1950-1960 yıllarında Adnan Menderes ve Lütfi Kırdar'ın uyguladığı Amerikan modeli politikalar kentin de dönüşümüne sebep olmuştur. İhsan Bilgin bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Menderes esas olarak bir bulvar operatörü olmuştur. Kırdar'ın ve ondan önceki girişimcilerin aksine, bu bulvarların 3. boyuttaki imajlarıyla ilgilenmemiştir. Bu tercihte, yaygınlaşmaya başlayan otomobilin payı büyüktür. Çünkü o zamana kadar açılan bulvarlar, tıpkı 19.yy. Paris'inde olduğu gibi, üzerinde vakit geçirilmek ve seyredilmek üzere kurulmuşlardı. Otomobilin getirdiği yenilik, yolların artık sadece üzerlerinden geçilmek üzere açılmaya başlanması olmuştur (2002).

Bu bakış açısı öncelikli olarak İstanbul içindeki ulaşım akslarını dönüştürmüştür. Boğaziçi Sahil Yolu projesinin ilk etabı olan Sirkeci-Florya sahil yolu, Florya'ya ve

Florya Plajına erişim kolaylığı sağlamıştır ancak kıyı şeridinin doğal yapısının kaybolmasına da sebep olmuştur. Bu proje esnasında Ataköy kıyı şeridi doğal şeklinde bırakılmasına rağmen Ataköy Toplu Konutları projesine de ilk adımın atılmasına vesile olmuştur.

Yine Menderes döneminde Vatan-Millet Caddeleri, Barbaros Bulvarı, Eminönü-Unkapanı yolu, Boğaziçi köprüsü kentin önemli ulaşım akslarını oluşturmakla beraber bu aksların yapımı kentin birçok yapısının da yıkılmasına neden olmuştur.

1960'lı yıllarda İstanbul sanayi kenti olarak gelişmeye başlamıştır. İstanbul'un bu yeni kimliği özellikle Anadolu bölgesinden kente göç durumunu arttırmış ve nüfus artışına sebep olmuştur. Bu işçi hareketleri, merkezi politikalarla beraber kent içinde gecekondulaşmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yine bu nüfus artışı kent içinde konut inşaatının-apartmanlaşma- hızla artmasına yol açmıştır.

Menderes dönemi, yarı kırsal bir toplumun, modern dünya ve modern kent yorumunu yansıtmaktadır. Sürekli göçün bu ihtiraslı ortamı içinde, ortaya bir kentsel-kırsallaşma ya da kırsal-kentleşme karışımı çıkmıştır. Bu dönüşümlerin toplumsal ve fiziksel boyutlarını çözümlemek zordur (Kuban,2010). Bu plansız gelişmiş güzel kent kararları, deniz mekanlarını da ilerleyen süreçlerde etkilemiştir. Özellikle plansız yapılan ulaşım aksları ve konut aksları 1970 yıllara doğru kentin artık var olan nüfusu taşıyamamasına sebep olup, kentin plansız gelişmesine de yol açmıştır. 1980'li yıllara gelindiğine ise artık artan nüfusla beraber kirlilik, bozulan kıyı şeridi, kente uyum sağlayamayan yeni demografik grubun oluşması İstanbul'da bulunan plaj mekanlarının yok olmasına yol açmıştır.

3.2 İstanbul Deniz Mekanlarında Gündelik Hayat Pratikleri Kodlamaları

Osmanlı döneminde denizle kurulan sosyal bağ deniz hamamları ile başlamıştır. Plaj kültürünün öncüsü olan deniz hamamları; denizle ilgili başka bir kültürün oluşmasına vesile olmuştur. Denize girmenin sakıncalı olarak görüldüğü İstanbul'da bunun günah ya da yasaklı olduğuna dair bir kanıt olmamakla beraber denize girmek sağlık açısından zararlı görülmekteydi.

Tanzimat Fermanı'nın getirdiği batılılaşmayla beraber, denize girme alışkanlığı Osmanlı toplumunda yavaş yavaş yer edinmeye başlamıştı, ancak bunun da sınırları

ve kuralları belirlenmişti. Kimlerin hangi saatlerde hangi kıyafetlerle denize gireceği kurallarla halka tebliğ edilmiştir. Denize girilen mekanlar ise deniz hamamlarıydı.

Deniz hamamlarının kolektif belleğe ait ilk gündelik hayat pratikleri kodlaması bu noktada denize girme eylemiyle karşımıza çıkmaktadır. Toplum yüzyıllar boyunca yasaklanan bu eylemin zararlı olmadığını keşfederek denize girme eylemini gündelik hayatına sokmaya başlamıştır. Bu yeni ihtiyaç ise yeni mekan gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır. Osmanlı döneminde bu mekan ihtiyacı deniz hamamlarıyla karşılık bulmuştur.

Deniz hamamları umumi deniz hamamları ve hususi deniz hamamları olarak ikiye ayrılmaktaydı. Hususi deniz hamamları Boğaziçi'nde bulunan yalıların kendilerine ait özel denize girme alanlarıydı. Mimari olarak tipolojileri bağlı bulunduğu yalılarla uyumluydu ve umumi deniz hamamları gibi her yıl sökülüp takılmayan sabit yapılarıydı. Ancak hususi deniz hamamları net bir tipolojiye sahip değillerdi.

Umumi deniz hamamları ise İstanbul'un çeşitli noktalarında bulunmakla beraber hem yapısal olarak hem de kullanım pratikleri olarak kuralları olan mekanlardı. Bu mekanları birer deniz havuzuna benzetmek mümkündür. İç mekanı belirleyen deniz havuzunun etrafını çevreleyen soyunma alanları, oturma alanları ve odalar bulunmaktaydı. Bu havuzu çevreleyen alanların önünde korkuluklu dar bir yol bulunmakla beraber bu yoldan denize erişimi sağlayan salınmış bir merdiven bulunmaktaydı. Bu deniz havuzunun altında ise ahşaplardan oluşan bir ızgara sistem bulunmaktaydı. Su ise hiçbir zaman insan boyunu geçmezdi, deniz hamamları bu kritere göre kıyıda uzakta konumlanırdı. Kıyıda deniz hamamlarına ulaşım ise ince bir iskele yoluyla sağlanmaktaydı. Hamamların iç kısımlarında peştamal asmak için kancalar bulunmaktaydı. Mevsim sonu bu deniz hamamları sökülür, deniz kıyısında üstü kapalı yerlere yerleştirilirdi ancak denize çakılı ahşap direkler deniz içinde sabit kalmaya devam etmekteydi.

Deniz hamamları, yukarıda anlatılan ortak özellikleri bulundurmakla beraber, kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmaktaydılar. Deniz hamamlarındaki bu cinsiyet ayrımı, yapısal olarak farklı mekansal tipolojilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu farklardan biri kadın ve erkek deniz hamamlarının denizde nasıl konumlanacağını belirleyen ses kriteridir. Deniz hamamlarının aralarındaki mesafe birbirlerinin sesini duymayacak şekilde ayarlanıp konumlanmıştır. Yine soyunma alanlarının altında

bulunan ızgaralar erkekler hamamında yarı açık olarak inşa edildiğinden erkekler hamamın altından yüzerek dışarı çıkabiliyorlarken kadınların deniz hamamlarından dışarı çıkıp yüzmesi yasaktı. Bu sebeple bu ızgaralar tamamen kapalı olarak tasarlanmıştır. Yine yapısal olarak erkekler için yapılan deniz hamamlarında 2. balkonlar ya da güneşlenme yolu alanları bulunmakla beraber oturma alanı oluşturan peyke adı verilen bölümler de bulunmaktadır. Yine erkek hamamlarında, kadın hamamlarından farklı olarak bir kahve ocağı da bulunmaktadır.

Deniz hamamlarının kullanımları ise kendi içinde ritüeller barındırmaktaydı. Yapısal olarak kuralları olan bu mekanların kullanımlarında da bazı kurallar bulunmaktaydı. Her hamamda sarhoşluğu ve huzursuzluğu kontrol eden bekçiler bulunmaktaydı. Bu bekçiler yüzme bilerek cankurtaranlık görevini de yerine getirmekteydi. Deniz hamamlarına giriş ücretli olmakla beraber fiyatları soyunma kabini, loca olarak değişmekteydi. Deniz hamamları dışında denize girenler ise cezalandırılmaktaydı.

1920'lere kadar etkisi süren deniz hamamları, Beyaz Rusların gelmesi sonucunda plaj olgusunun topluma kazandırılmasıyla yerlerini plaj mekanlarına bırakmışlardır. Plaj mekanları sadece denize girmek için gerekli olan mekan ihtiyacını sağlamakla kalmamış, yine deniz hamamlarında olduğu gibi boş zaman aktivitelerinin de geçirilmesi için başka mekanların da plaj mekanlarına eklenmesine vesile olmuştur. Yeme-içme mekanları ve gazinolar plaj mekanlarında başka mekan çeşitliliğini de sağlamıştır. Örneğin; 1938-1939 yıllarında Beyaz Park Plajı ve Gazinosu birçok etkinliğe yer açan bir mekan haline gelmiştir. Düzenlenen balolar, yapılan konseptli eğlence geceleri bu mekana ait pratikleri dönüştürmüştür. Bu sebeple mekan içerisinde dönüşen gündelik hayat pratikleri kolektif bellekte bu farklılığı ile kodlanmasına sebep olmuş ve bellekte kalıcı hale gelmesini sağlamıştır.

Plaj mekanlarına eklenen mekanlar sadece yeme-içme, müzikli eğlence fonksiyonlarıyla kalmamış spor ve kamp alanlarının da plaj mekanlarıyla birlikte çalışmasına olanak sağlanmıştır. Değişen toplum, siyasi söylemler ve kararlar bu gelişimi desteklemiştir. Yeni modern toplumda tekneye binme rutinleri, kürek su jimnastiği gibi sporların yapılması için plaj mekanları olanak sağlamıştır.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk zamanlarda inşa edilen Moda Plajı, değişen yaşam biçimiyle beraber çağdaş ve modern hayatın etkilerinin de görüldüğü ilk deniz mekanlarından olmuştur. Moda Koyu barındırdığı spor kulüpleri, plaj mekanları ile bu

mekanlarda yapılan su sporları, kabotaj festivalleri, güzellik yarışmalarıyla Cumhuriyet'in getirdiği çağdaş ve modern bakışın gör ld ğ  bir deniz mekanına dönüşmüştür. 1935 yılında Atatürk' n kuruluş emrini verdiği Moda Deniz Kulübünün açılışı bu çağdaşlaşmaya ve Moda'daki deniz mekanlarının dönüşümüne de sebep vermiştir. Bu çağdaşlaşma çabası Moda Deniz Kulübünün tarihçesinde ř  söylemle anlatılmaktadır (Url- 9).

Büyük  nder, Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte tüm kapılarını çağdaşlığa açan bu ülke insanının, yaşam tarzının da aynı doğrultuda olmasını istemiştir. Cumhuriyet Devrimleri ve onları oluşturan sosyal öğeler yakından incelendiğinde, bu açılımları kökleştirmek için ne denli güçlü çabalar verildiği tüm açıklığı ile ortadadır.

Moda plajı, spor fonksiyonlarını barındırmasıyla gündelik hayat pratikleri üzerinden oluşan bellek kodlamasıyla kolektif bellekteki yerini almaktadır. Bununla beraber 1970'li yıllarda görülen güzellik yarışmaları da kolektif bellek oluşumuna destek olmaktadır. 1971 yılında Moda Plajı'nda gerçekleştirilen bacak güzellik yarışmasına ait arşivlerde yer alan görseller, Moda semtinin plajlarla hatırlanığını göstermektedir. Moda Plajı'nda geçen bu özel durum; mekanla ilgili kolektif bellek mekanizmasını çalıştırarak bizi o döneme ait okumalara götürüp o mekanla ilişki kurmamıza vesile olmaktadır. Bu bellek ilişkilerini kurmamızı sağlayan kodlar ise mekan içinde yapılan rutin eylemlerin temsilinin farklı bir okuma yapmamıza sebep olmasındandır (şekil 3.15).

şekil 3.15 : 1971 yılında Moda Plajı'nda yapılan bacak güzellik yarışması (Tarih Dergi, Erişim Tarihi: 22.06.2022= (Url-10).

Bununla beraber İstanbul içindeki plaj mekanları kent içinde sayfiye yaşantısının da yaşanabileceği bir mekan potansiyelini de ortaya çıkarmıştır. Kent içinde plaj mekanlarının yanında kamp alanları için de mekanlar oluşmaya başlamış, yine İstanbul içinde turizm sektörünün de artması için plajlarla beraber çalışan otel mekanları da yine kente başka bir potansiyel katmıştır. Bu kültür sadece otellerle kalmayıp şehrin plajlarına yakın çeperlerinde ise birçok yazlık evin yapılmasına da sebep vermiştir.

Kent içinde denize erişimin olmadığı noktalarda ise plaj kültürünün kent içinde görüldüğü mekanlar oluşmuştur. Kent içinde görülen yüzme havuzu kompleksleri ise plaj kültürünün deniz olmasa bile benzer gündelik hayat rutinlerinin kent içinde yaşanmasına vesile olmuştur.

Toplum yıllar içinde modern hayatın getirdiği yeni eğlence anlayışları ve mekanlarını benimsemiştir. Yıllarca kent içinde bulunan bu mekanlar, toplumun modernleşmesi noktasında da gündelik hayat pratiklerinin arasına girmiştir. Ancak kentin fiziksel olarak yaşadığı değişimler, bu plaj mekanlarının dönüşerek sönümlenmesine de sebep olmuştur. Yapılan sahil yolları, kentin nüfusunun çoğalması, kentin hacminin büyümesiyle denize atılan atıkların deniz kirliliğine yol açmasıyla beraber kent içinde var olan plaj mekanları süreç içerisinde işlevini kaybetmiştir.

Kentlilerin kullanabileceği plaj mekanları kaybolsa da, kentlinin deniz mekanlarıyla olan ilişkisi bitmemiştir. Günümüzün sahil kullanımları, kent içindeki deniz mekanlarının hala gündelik hayat pratiğimizde var olduğunu göstermektedir. Kent içinde bulunan sahil alanları mekansal özelliklerini dönüştürse de içinde bulundurduğu gündelik hayata ait mekan pratikleri aynı kalmıştır. Azalmış olsa da, denize girme eylemi, yeme-içme, spor gibi aktiviteler hala bu mekanların belleğinde bulunduğundan mekan da aynı fonksiyonlarla var olmayı devam ettirebilmiştir.

3.3 İstanbul Deniz Mekanlarında Mekansal Kimlik Öğeleri

Mekanlar içinde barındırdığı kimlik öğeleri ile de kolektif bellekte kodlanırlar. Bu kodlar, toplumun belleğinde mekanların kendine özgü özellikleriyle hatırlanmasına sebep olup, bellek ile mekan ilişkisinin kurulmasına yol açmaktadır. Bu bölümde

İstanbul'un çeşitli etkenlerle dönüşen deniz mekanlarının içinde barındırdığı mekansal kimlik öğelerine bakıp bunun kolektif bellekte nasıl kodlandığı incelenecektir.

Deniz hamamları arasında hususi deniz hamamları boğazda bulunan yalıların eklentisi olarak denizde konumlanmaktaydı. Bu deniz hamamlarının mimari öğeleri bağlı olduğu yalıya uyumlu olarak tasarlandığından standart mekansal öğeleri yoktu ve mevsime bağlı olarak sökülüp takılmazlardı. Reşat Ekrem Koçu umumi deniz hamamlarını şu şekilde anlatmaktadır;

Hususi hamamlar büyük yalıların, yalı lebi deryada ise hemen yanı başında, eğer yalının önünde rıhtımlı bir saha varsa yalının önüne yapılırdı; yapılır ve artık bir daha bozulmazdı. Baharda, kış denizinin tahribatı tamir edilir, dışı boyanırdı; deniz üstünde süslü zarif ahşab odacıklar idi..... Hususi deniz hamamlarının bina şekli, büyüklüğü, dığının [dışının] süsü, içinin konforu, yalı sahibinin kudretine, zevkine bağlı kalmıştır (1966, s. 4439).

Koçu'nun da belirttiği gibi yalılarda bulunan deniz hamamları ait oldukları yalıya özgü inşa edilmişlerdir. Bu özgünlük durumu deniz hamamları üzerinden bir kolektif bellek kurulumuna olanak sağlamaktadır. Hususi deniz hamamları bulunduğu yalıya ait özgün bir kolektif bellek kodunu oluşturarak, kolektif bellek içerisinde ilişkiler kurarak hatırlanmasına olanak sağlamaktadır.

Umumi deniz hamamları ise kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmaktaydılar. Deniz hamamlarındaki bu cinsiyet ayrımı, yapısal olarak farklı mekansal tipolojilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu farklardan biri kadın ve erkek deniz hamamlarının denizde nasıl konumlanacağını belirleyen ses kriteridir. Deniz hamamlarının mesafelerinin birbirlerinin sesini duymayacak şekilde ayarlanıp konumlanmıştır. Yine soyunma alanlarının altında bulunan ızgaralar erkekler hamamında yarı açık olarak inşa edildiğinden erkekler hamamın altından yüzerek dışarı çıkabiliyorlarken, kadınların deniz hamamlarından dışarı çıkıp yüzmesi yasaktı. Bu sebeple bu ızgaralar tamamen kapalı olarak tasarlanmıştır. Yine yapısal olarak erkekler için yapılan deniz hamamlarında 2. balkonlar ya da güneşlenme yolu alanları bulunmakla beraber oturma alanı oluşturan peyke adı verilen bölümler de bulunmaktadır. Yine erkek hamamlarında, kadın hamamlarından farklı olarak bir kahve ocağı da bulunmaktadır.

Yine bu özellikleriyle umumi deniz hamamları ise kendine özgü mimari ögeler ile kent içinde kendine özgü mimari kimliğini oluşturmaktadır. Bu özgün tipoloji, kolektif bellek içinde bir koda sahip olup, bellek üzerinden hatırlama ağına destek olmaktadır.

1920 yıllarından itibaren toplum içine yerleşen plaj kültürü, içinde doğan fonksiyonel ihtiyaçlarla beraber yeni mekan tipolojilerinin de oluşmasına sebep olmuştur. Bu mekan tipolojileri kabinler, atlama kuleleri, yeme-içme mekanları olarak genel başlıklarda toplanabilir. Bu mekan tipolojileri; genel olarak birçok plaj mekanında benzer formları göstermekle beraber mimari olarak modernizm etkisinde yalın bir mimari üsluba sahiplerdir. Bu plajlara ait yeni mimari tipolojiler ise mekansal kimlik ögeleri olarak kolektif hafıza içerisinde yeni hafıza kodlamaları oluşturarak toplum ölçeğinde hatırlanma eyleminde ilişkiler kurmasına sebep olmaktadır.

Örneğin; Beyaz Park plajında uygulanan atlama kulesi ise deniz mekanları tarihimizde bir ilk olup diğer plaj mekanlarında da uygulanacak bir tipoloji haline gelecektir. Diğer yandan bu atlama kulesi Beyaz Parkın kolektif bellekte bir mekansal kimlik ögesi olarak kodlanacaktır (Şekil 3.16) (Şekil 3.17).

Şekil 3.16 : Beyaz Park Plajı 1932 (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Erişim tarihi: 29.09.2022) (Url-11).

Şekil 3.17 : Beyaz Park'ın mekansal kimlik ögesi olan atlama kulesi, 1932 (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Erişim tarihi: 29.09.2022) (Url-12).

Plajlar mekanlarında görülen bu yeni mekan tipolojilerinin yanı sıra bazı plaj mekanlarında ek olarak onları hatırlamamızı sağlayan bulunduğu plaj mekanına ait mimari yapıları da barındırmaktadır.

Süreyya Plajı'nda bulunan Bakireler Anıtı bunun örneklerinden biridir. Denizin ortasında bu plajı sembolize etmesi amacıyla bir mabet inşa edilmiştir. Süreyya İlmen'e göre;

Avrupa parklarında ve sular kenarında ve sinema filmlerinde tesadüf edilmekte olan mabedin şekli hoşumuza gittiği cihetle, biz de sahilden elli, altmış metre uzakta ve deniz altında mevcut üç, dört büyük kaya parçası üzerinde plajımızın sembolü olmak üzere bu mabet şeklinde altı direk ve bir kubbeden mürekkep bir deniz mabedi inşa ettik, plajımızı süsledik (akt. Evren,2000).

Bu beğeni ve süsleme biçimi Süreyya plajına ait kentsel bir kimlik ögesini oluşturmuş ve Süreyya Plajının Bakireler Anıtıyla hatırlanmasını sağlayacak kolektif belleğe ait kodlamanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bakireler Mabedi 6 sütun ve küçük bir kubbeden oluşup, plajın sembolü haline gelmiştir. Mabet günümüzde yapılan kıyı dolgularıyla beraber artık kentin içinde kalsa bile Süreyya Plajı'nın kolektif bellekte her zaman hatırlanmasını sağlayan mekansal kimlik özelliğinden kaynaklı bir bellek kodu olarak var olmaktadır (Şekil 3.18).

Şekil 3.18 : Süreyya Plajı ve Bakireler Mabedi (İBB Atatürk Kitaplığı, Erişim tarihi: 22.06.2022) (Url-13).

Bunun yanı sıra Süreyya plajında bulunan sanat eserleri de plaja ait kimliksel öğeleri oluşturmaktadır. Bikinili kadın figürlerini içeren duvar resimleri plaj tesisinde bulunmaktaydı. Yine istasyonla plajı birleştiren yola bakan kabinlerin baktığı bir duvarda plajda eğlenen insanların tasvir edildiği bir yağlı boya tablosu da bulunmaktadır. Denizden 50-60 metre uzakta bulunan Bakireler Mabedi ise plajın kolektif bellekte hatırlanmasını sağlayan bellek kodlarını oluşturmuştur.

Görüldüğü üzere; İstanbul'da yaşanan kentsel dönüşümler mekansal dönüşümleri beraberinde getirirken, yeni oluşan her mekan kendine has tipolojileri ya da siyasal, sosyolojik bakışları içinde taşıyarak öznelleşmiş ve kolektif bellekte mekansal kimlik öğeleriyle kodlanmasını sağlamıştır.

3.4 İstanbul Deniz Mekanlarının Temsil ve Anlatı Araçlarındaki Göstergeleri

Kolektif belleğin en görünür kodlamalarından biri temsil ve anlatı araçları olarak söylenebilir. Temsil ve anlatı araçları içinde bulunan mekansal anlatılara baktığımızda o mekanların geçmişi hakkında bize bilgi aktarımı yapmaktadır. Bu bilgi aracılığıyla kolektif bellekte mekanlara ait hatırlama kodları ortaya çıkar ve geçmişin hatırlanması için gerekli kolektif bellek ilişkileri bu kodlamalar aracılığıyla kurulur. Kolektif bellek kodlamalarının ortaya çıkmasını sağlayan temsil ve anlatı araçları olarak arşiv bilgileri, geçmiş zamana ait kartpostallar, gravürler, edebi, biyografik, otobiyografik vb. metinsel anlatılar, haber, video, magazin dergileri gibi medya arşivleri, karikatürler, filmler gibi araçlardan bilgi toplamak mümkündür. Bu bölümde çeşitli anlatı araçlarında İstanbul deniz mekanlarına ait mekansal kodlamaların deşifresi yapılacaktır.

Deniz hamamlarına ait anlatılar için metinsel anlatı kodlamalarına baktığımızda; Koçu'nun anlatımına göre, Kalender adında bir halk şairinin Çardak İskeleyi Yeniçeri Kahvehanesi'nin şânında Çardak İskeleyi yanında bir deniz hamamı tasvirine bakabiliriz (1966, s. 4439):

Kurulu kurbinde deniz hamamı
İstanbulu tutmuş şöhreti nâmı
Görürsün üryan nice gül endâmı
Her biri bir semtin mehpâresi

Kimi kebûrterdir atar taklayı
Kiminde gör bıçkın meşreb edâyı
Belde al futayla yüz mehlikaayı
İstanbulun kumrî âvâresi

Bu destanın 1826-1850 yıllarında yazıldığını söyleyen Koçu'ya göre İstanbul'da deniz hamamlarının var olduğu anlaşılmaktadır.

Deniz hamamlarına ait görsel anlatılar ise mimari açıdan bize birçok bilgiyi vermekle beraber kolektif bellekte nasıl imgeleneceğine yön vermektedir. Bu görsel bilgilere ise arşiv taramalarından ulaşılmaktadır.

Hususi deniz hamamları yapısal olarak yalıların denizdeki uzantıları olarak görülebilir. Her deniz hamamı bağlı olduğu yalıya hizmet ederken umumi yalılar gibi kış vakti sökülmezler. Bu sabit deniz mekanlarında bağlı bulunduğu yalıya ve yalı sahiplerinin kendi isteği doğrultusunda farklı tasarımlar görülebilmektedir (Şekil 3.19) (Şekil 3.20).

Şekil 3.19 : Büyükdere rıhtımında görülen yalılara ait deniz hamamları (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Erişim tarihi: 29.09.2022) (Url-14).

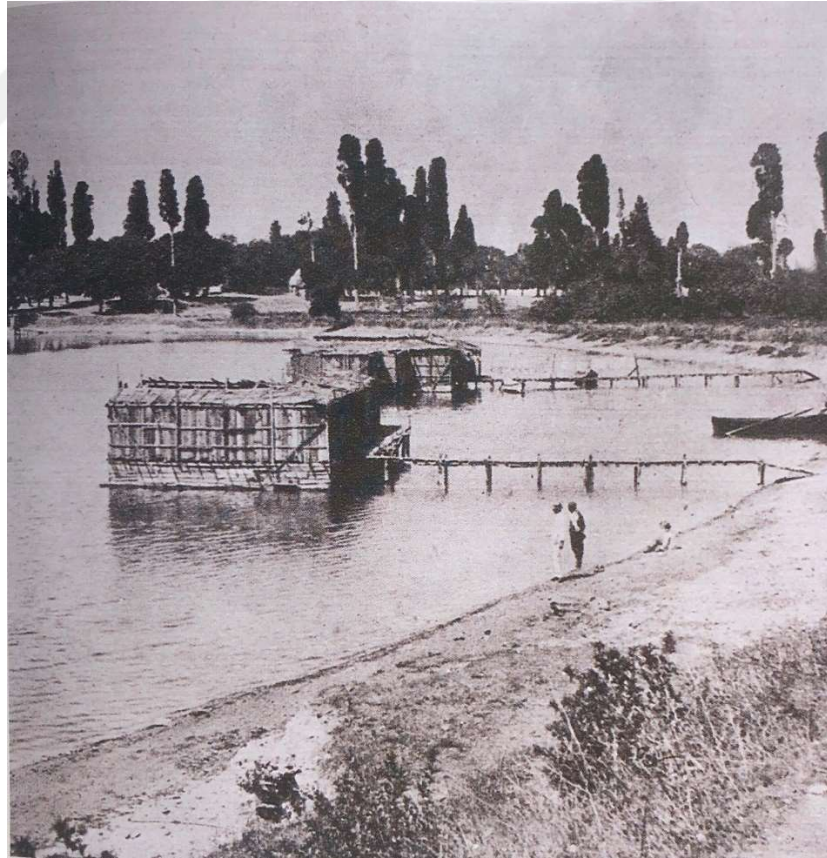

Şekil 3.20 : Kuruçeşme 1915-1920 yılları arasındaki hususi deniz hamamı (Gürel,2018).

Umumi deniz hamamları ise benzer mimari üsluplarla inşa edilmiştir. Bu benzer mimari yapıyı anlamak amacıyla arşiv taramalarına baktığımızda kentin farklı noktalarında benzer yapıların olduğunu görebiliriz (Şekil 3.21) (Şekil 3.22). Bu görsel bilgiler ise kolektif bellekte mekanların nasıl kodlanacağına dair ilişkilerin kurulmasına vesile olmaktadır. Yine yazılı anlatımlar aracılığı ile bu mekanların gündelik hayatta nasıl kullanıldığına dair bilgileri toplamak mümkündür. Örneğin Tan Gazetesi'nin 1941 yılındaki haberinde deniz hamamlarına ait gündelik hayat kültürünün nasıl yaşandığına dair bilgilere ulaşabilmekteyiz (Şekil 3.23). Bu görsel bilgilerden ve anlatılardan yola çıkılarak bu mekanlara dair mimari tipolojiler ve mekanın nasıl kullanıldığına dair bilgiler toplanabilmektedir (Şekil 3.24).

Şekil 3.21 : Salacak Sahili'nde bulunan deniz hamamları (Evren, 2000).

Şekil 3.22 : Fenerbahçe'de bulunan kadın ve erkek deniz hamamları (Akçura, 2018).

Deniz hamamlarından plajlara geçiş sürecini ve İstanbul’da deniz plajlarının gelişmesine etken olan süreçlerini de çeşitli temsil ve anlatı araçlarından görmek mümkündür. Bu anlatıları açığa çıkarmak İstanbul deniz plajları için kolektif bellek kodlamalarının nasıl oluştuğuna dair bilgilerin de ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Bu anlatıların plajlarla ilgili olanlarına bakıldığında toplumun çağdaş bakış açısından ve söylemlerinden kaynaklanan değişimleri ve bu değişimlerin İstanbul plaj mekanlarında nasıl gözlemlendiğine dair bilgileri bulabilmekteyiz.

Hayat dergisinin 25 Ağustos 1966 yılındaki sayısı “Yeni plaj ve kamplarıyla İstanbul” başlıklı kapağıyla çıkarılmıştır. Bu sayıda İstanbul’daki plaj kültürünün tüm İstanbul’a yayıldığını ve İstanbul’un farklı bölgelerindeki plaj kültürünün etkileri anlatılmaktaydı. Haberin başlığında izi görülen bu söylem, plaj kültürünün 1930’lu yıllarda İstanbul’da başlanmasına rağmen 1960’lı yıllarda yaşanan bu çağdaş ve modern bakışın yeni olarak yorumlandığını göstermektedir (Şekil 3.25).

İstanbul plaj mekanlarına ait anlatı öğelerine de çeşitli film, kitap ve görsellerde görebilmektedir. Örneğin 1951 yılında çekilen Esat Özgöl yönetmenliğindeki “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminde Süreyya Plajı’nın mekan olarak nasıl bir kullanım potansiyeli içerdiğini okunabilmektedir. Plajda geçen bir güne ait rutinlerin okunabildiği bu film, geçmişle bir bellek bağlantısı kurmamızı sağlayarak o döneme ait hatırlanan Süreyya Plajı kolektif bellek kodlarının zihinlerde güçlenmesine sebep olmaktadır (Şekil 3.26) (Şekil 3.27) (Şekil 3.28).

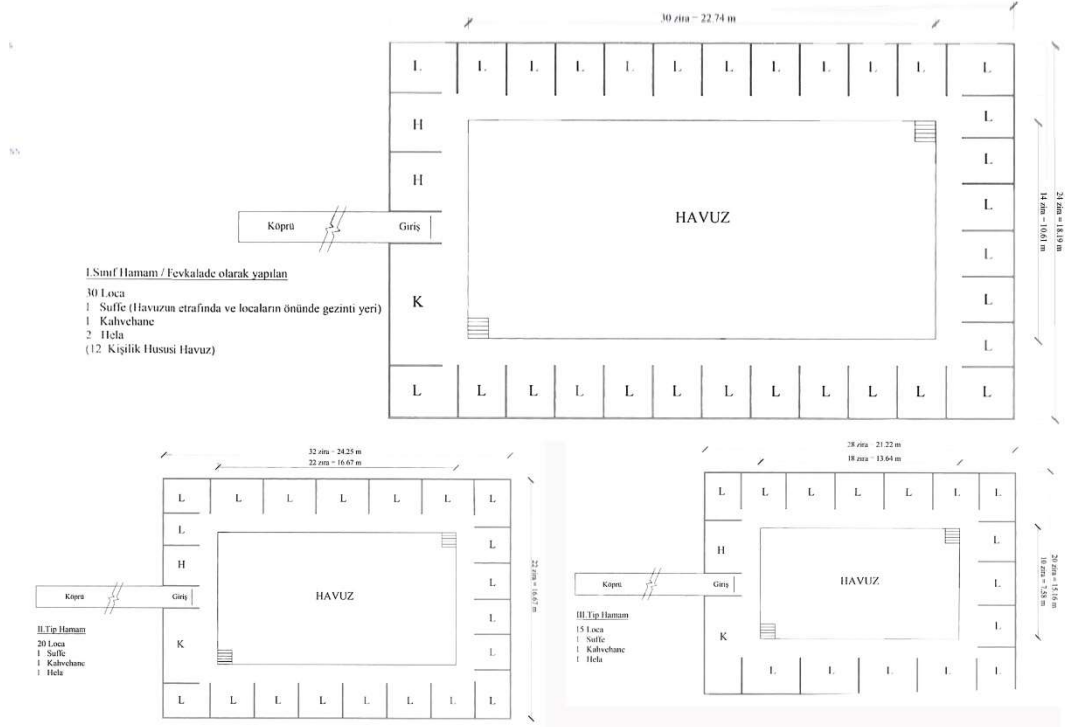
Fürüzan’ın (1990) yönetmenliğini yaptığı “Benim Sinemalarım” filmi ise aile kabinlerine yer vermekte olup, o güne dair mekanın kullanımı ve tipolojisi hakkında bilgi sunmaktadır. Üretilen bu anlatı sayesinde ise kolektif bellekte mekanın nasıl kullanıldığına dair durumu hatırlatmaktadır. Film içerisinde yansıtıldığı üzere aile kabinleri plaj içindeki özel bölmelerden oluşur, bir günlük kaçamak yapan kişilerin kullandığı bir mekan olduğu okunabilmektedir (Şekil 3.29).

1960’lı yıllarda kentte etkisi artan plaj kültürü üzerinden siyasi hayata dair eleştirilerin yapılması, İstanbul’daki plaj kültürünün farklı kolektif bellek kodlamalarına da vesile olduğunu düşündürür. İstanbul plajlarının eleştiri aracı olarak kullanılması, kente ve topluma bu bakış açısında bakılmasına sebep olmuş ve kolektif belleğin hatırlatma işlevinde yeni ilişkiler kurulmasını sağlamıştır. 25 Haziran 1969 yılında çıkan Akbaba dergisinin 27. sayısı, içinde bulundurduğu anlatılarla kolektif bellek kodlamasının

nasıl çalıştığını göstermektedir (Şekil 3.30). Dönemin meclis üyelerinin yaz aylarında ülke ile ilgili önemli konularla ilgilenmediklerini belirtmek üzere İstanbul deniz mekanları aracı olarak kullanılmaktadır. Bu mekanlar Adalar, Moda, Caddebostan, Çiftelhavuzlar, Maltepe ve Büyük Kulüp, Anadolu Kulüp gazinoları özellikle belirtilen mekanlar olmuştur.

Şekil 3.23 : Deniz hamamlarındaki kullanım kültürünü anlatan Tan Gazetesi Sayısı.

Şekil 3.24 : Deniz hamamları mekanlarına ait tipolojik plan krokileri (Gürel, 2018).

Şekil 3.25 : 25 Ağustos 1966 yılındaki Hayat Dergisinin haberi.

Şekil 3.26 : “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminden plaj sekansı.

Şekil 3.27 : “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminden plaj sekansı.

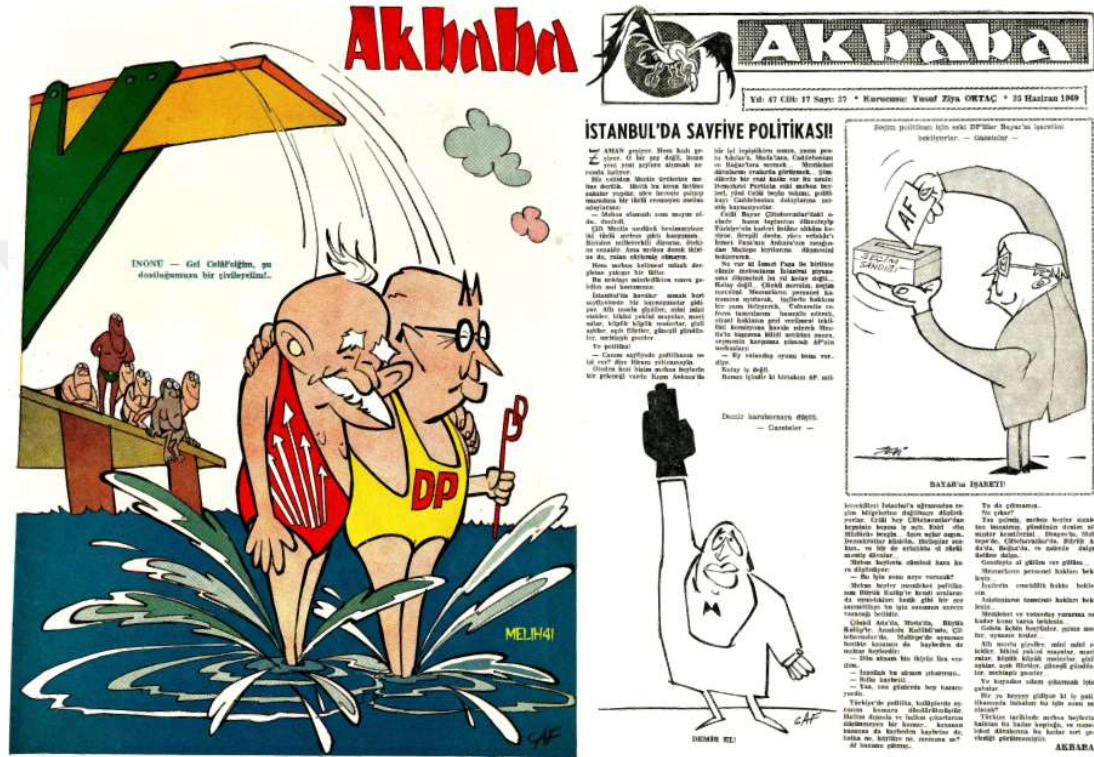

Şekil 3.28 : “Ne Sihirdir Ne Keramet” filminden plaj sekansı.

Şekil 3.29 : “Benim Sinemalarım” filminden plaj sekansları.

Kolektif belleğin kurulumunu ortaya çıkarılmasına katkıda bulunan görsel ve metinsel anlatılardaki kolektif bellek kodlamaları bize hatırlama ilişkilerini kurma olanağını sağlar. İstanbul'daki deniz mekanlarına ait temsil ve diğer anlatı araçları, o döneme ait mimari ve gündelik hayat pratiklerine ait bilgileri verip bizim bu mekanla ilgili kolektif belleğin nasıl çalışabileceğine dair verileri de toplamamıza sebep olur.

Şekil 3.30 : 25 Haziran 1969 Akbaba Karikatür Dergisi.

4. FLORYA DENİZ MEKANLARININ KOLEKTİF BELLEK BAKIŞIYLA İNCELENMESİ

Tezin üçüncü bölümünde İstanbul'daki değişimlerden etkilenen deniz mekanlarının dönüşümleri süreçleri ve İstanbul'un deniz mekanlarının hatırlanması için aracı olan kolektif bellek kodlarından bahsedilmiştir. Bu bölümde ise İstanbul içinde örnek olarak seçilen Florya deniz mekanları üzerinden siyasi, söylemsel sebeplerden ötürü yaşadığı mekansal değişimlerden ve bu değişimlerden ötürü içinde bulundurduğu kolektif bellek kodları deşifresi yapılmaya çalışılacaktır.

4.1 1930-1980 Yılları Arasında Florya Deniz Mekanları

Florya Osmanlı döneminde av köşkleriyle ve has bahçeleri ile kullanılırken, 1730 yılında çıkan Patrona Halil İsyanı sırasında tahrip edilen bölgeler arasında olmuştur. II. Abdülhamid dönemine kadar aktif kullanılmamış olup, o dönemde açılan banliyö hattıyla beraber Florya sayfiye alanı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Florya'da denize girme kültürü Beyaz Ruslar aracılığı ile başlamakta ve tüm İstanbul'a yayılmaktadır. Plajlara ait ilk yapısal ögeler ise Beyaz Rusların açtığı işletmelerle görülmeye başlanmıştır. Evren'in Willy Sperco'dan aktarımına göre; Rusların cazibesine kapılan Türklerin akın akın denize gelmeleriyle mekansal ögeler görülmeye başlanmıştır. Açık hava meyhaneleri ve banyo kabinlerine benzeyen ahşap yapılar belirlemiştir (Evren, 2000, s.98). Bu yapılar sadece Florya'nın mekansal ihtiyacını karşılamamış olup aynı zamanda gündelik hayat rutininde kullanılacak plaj mekanları tipolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyükşehirlerin planlamaları yapılmaya başlanmıştır. 1936 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Henri Prost arasında 2 yıllık bir sözleşme imzalamıştır ve Prost, kendisiyle çalışan bir şehircilik bürosuyla birlikte İstanbul Nazım Planı ve Programını hazırlamıştır. Bilsel'e göre (2010); Ankara'yı Berlin'in gelişme planlarını yapmış bir şehircilik profesörü (Hermann Jansen) planlarken, İstanbul için Paris bölgesinin planlamasını yürütmekte

olan bir Fransız şehirciye yönelinmiş olması dikkate değerdir. Atatürk'ün bu seçimde belirleyici olduğuna ilişkin yazılı bir belge bulunmamakla birlikte, bunu “uygun bulunduğunu” kimi tanıklıkların yanı sıra, Fransız şehirciden Cumhurbaşkanlığı köşklerinin bulunduğu Yalova ve Florya'nın yerleşim planlarını hazırlamasının istenmesinden de çıkarsamak olasıdır.

Kumsal alanlarda giyinme-soyunma ihtiyacı için çadırlar, eğlenme, yeme-içme ihtiyaçları için kurulan derme çatma barakalar, ahşap kabinler plaj işleyişini sağlamaya çalışırken 1935 yılında Atatürk'ün talimatıyla Florya Atatürk Köşkü'nün projelendirme ve inşa edilme süreci başlamaktadır. Atatürk'ün bu kararı arka planda daha modern ve çağdaş bir düşünme biçimi taşımakla beraber, Florya Plajı içinde dönüşümün ilk adımı olmuştur. Değişen yönetim biçimi ve modernist bir bakış açısının topluma kazandırılmasında Florya Plajı aracılık eden bir mekan olmuştur diyebiliriz.

Martin Wagner ve Henri Prost'a danışılarak başlanan süreç Seyfi Arkan'ın projelendirme çalışmalarıyla devam etmiştir. Yarışma sonucunda Seyfi Arkan'ın seçilen projesi olarak inşa edilen Atatürk Florya Deniz Köşkü, 14 Ağustos 1935 tarihinde açılmıştır. Seyfi Arkan'ın projesi, köşkle beraber halkın da denize girebileceği bir plajın tasarlanmış olmasından ötürü yarışmada birinci olarak seçilmiş olup, ana bina ile beraber başyaverlik, genel kâtiplik ve bazı servis yapılarıyla beraber inşa edilmiştir. Afife Batur yapının mimari özelliklerini şöyle anlatmaktadır;

“Florya Cumhurbaşkanlığı Köşkü, karaya yaklaşık 90m'lik bir köprü ile bağlanan ve deniz üzerinde, direklere oturtularak inşa edilmiş tek katlı bir yapıdır. Köşk, birbirini dik kesen iki dikdörtgen kitlenin kompozisyonu olarak tanımlanabilir. Dikdörtgenlerden biri, yaklaşık 46 m x 9 m ölçülerinde, kıyıya dik olarak yerleştirilmiş, personel ve servis hacimlerine ayrılmıştır. Buna dik durumda yerleştirilmiş olan 50 m x 11,25 m'lik diğer dikdörtgen kitlede ise, Atatürk'ün özel dairesi ile salon, çalışma odası ve misafir odaları bulunmaktadır. Manzaraya yönlendirilmiş bu bölümün oda ve salonlarının önünde geniş teras alanları vardır. Kabul salonunun önündeki terastan denize uzatılmış iskeleye geçilmektedir (1994).”

Projenin mimari özellikleri betonarmenin potansiyelini üzerinde taşımakla beraber mimari kütlelerinin oranlarıyla da baskın olmayan hatta birleştirici bir tutumu olduğu söylenebilir. Bozdoğan’a göre; bir gemi güvertesini andıran uzun açık koridor, bir sıra dairesel pencere (“lombarlar”) ve güvertedeki beyaz metal parmaklık, bu binaya doğrudan doğruya bir transatlantik imajı veren unsurlardı (2002). Bu mimari özelliklerle beraber görülmektedir ki; bu projenin seçiminde esas olan halkla bütünleşmiş bir tasarım oluşu ve binanın yapısal özelliklerinin modernizmin ülkedeki önemli örneklerinden birini oluşturmasıdır (Şekil 4.1). Yapı, Florya’nın deniz mekanlarının gelişmesi için bir ilk adım olmuştur ve seküler bir hayatın topluma kazandırılması için potansiyelleri barındırmıştır (Şekil 4.2).

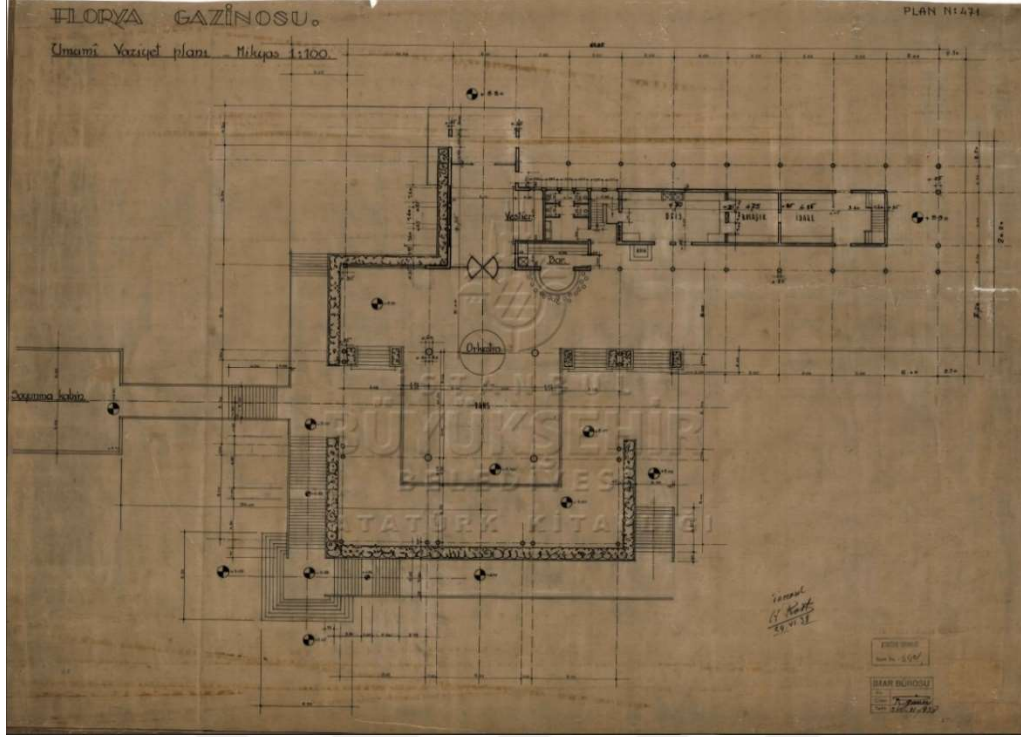
Şekil 4.1 : Florya Atatürk Deniz Köşkü (Salt Arşiv, Erişim tarihi: 02.10.2022) (Url-15).

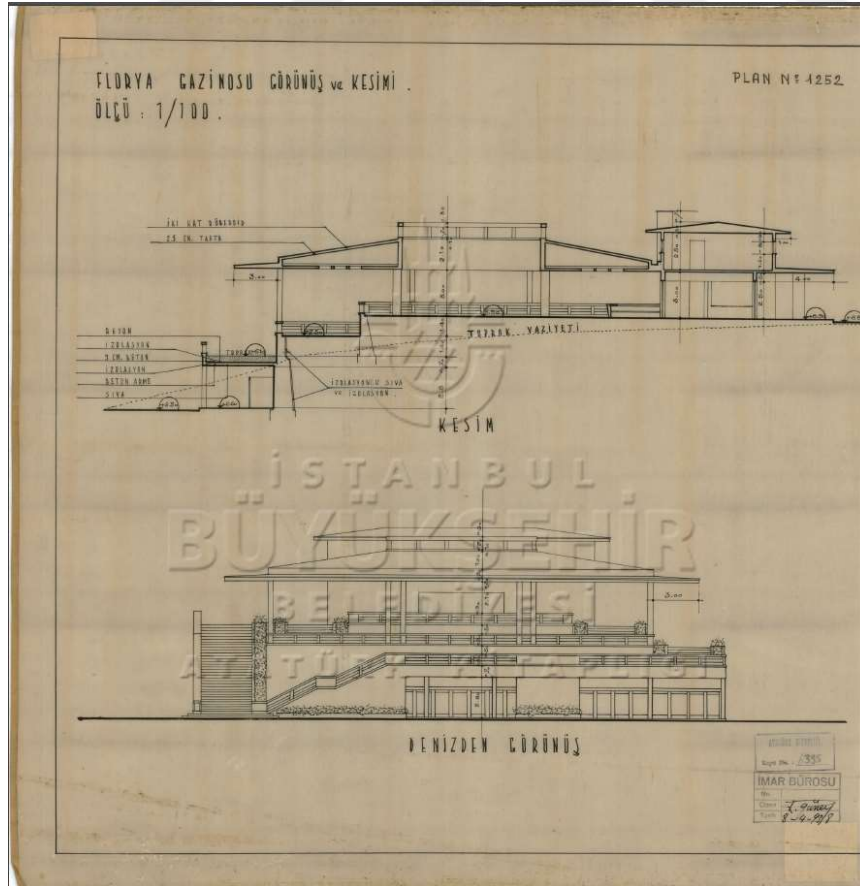
Şekil 4.2 : Florya Deniz Köşkü'nde halkla beraber deniz banyosu alan Atatürk (Florya Atatürk Deniz Köşkü, 2018).

Henri Prost ve ekibinin çalışmaları, Seyfi Arkan'ın Atatürk Deniz Köşkü projesini takip etmiştir. Bölgeye ait çalışmalara bakıldığında; Deniz köşküyle beraber çalışan gazino, otel, müsabaka havuzu, soyunma odaları ve çarşı fonksiyonlarıyla plaj mekanları bir bütün olarak tasarlanmış, ancak bu yapıların sadece bir kısmının uygulaması gerçekleştirilmiştir(Şekil 4.3). İBB tarafından yaptırılan Güzelleşen İstanbul kitabında otel binasının ve diğer plaj tesislerinin İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle uygulanamadığı belirtilmiştir (1943).Uygulaması gerçekleşen bu yapılardan en önemlisi ise Florya Gazinosu'dur. Prost'un onayı ile beraber projelendirilen Florya Gazinosu Rüknettin Güney tarafından tasarlanmıştır. Yapıya ait mimari özellikler incelendiğinde Erken Cumhuriyet Döneminin önemli modernist örneklerinden olduğu anlaşılmaktadır. Yapının mimari özelliklerine bakıldığında; yapı kot farkından yararlanılarak araziye kademeli bir kütle ile oturtulmuştur. Yapının girişi ana yoldan olmakla beraber, kot farkından yararlanılarak oluşturulan teraslara plaj alanlarından da merdivenler aracılığı ile ulaşılmaktadır. Bu teraslar yapının hem denizle hem de restoran bölümü ile ilişki kurmaktadır. Yapı aynı zamanda plaja uzanan cephesi, ince sütun ve korkulukları gibi mimari referansları ile Deniz Köşkü ile ilişki kurmaya çalışmaktadır (Şekil 4.4) (Şekil 4.5). Atatürk'ün ölümünden sonra köşkü İsmet İnönü kullanmaya devam ederken Florya'ya ek tesisler yapılmaya devam etmiştir.

Şekil 4.4 : Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 1938 tarihli R. Güney'in Prost onaylı plan çizimi.

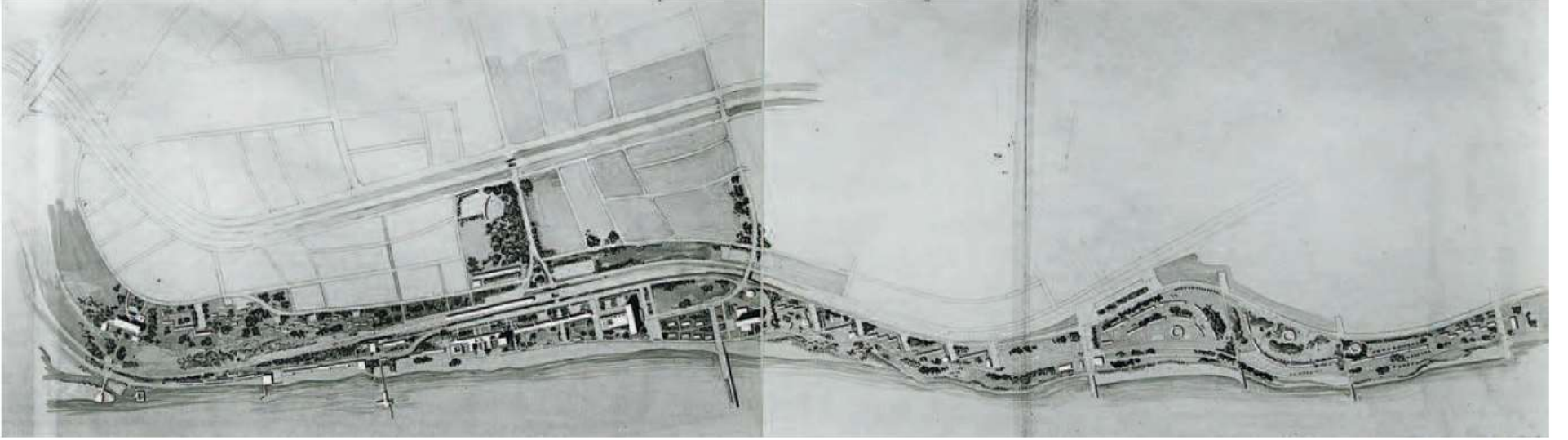

Şekil 4.5 : Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 1938 Tarihli R. Güney'in Prost onaylı kesit-görünüş çizimi.

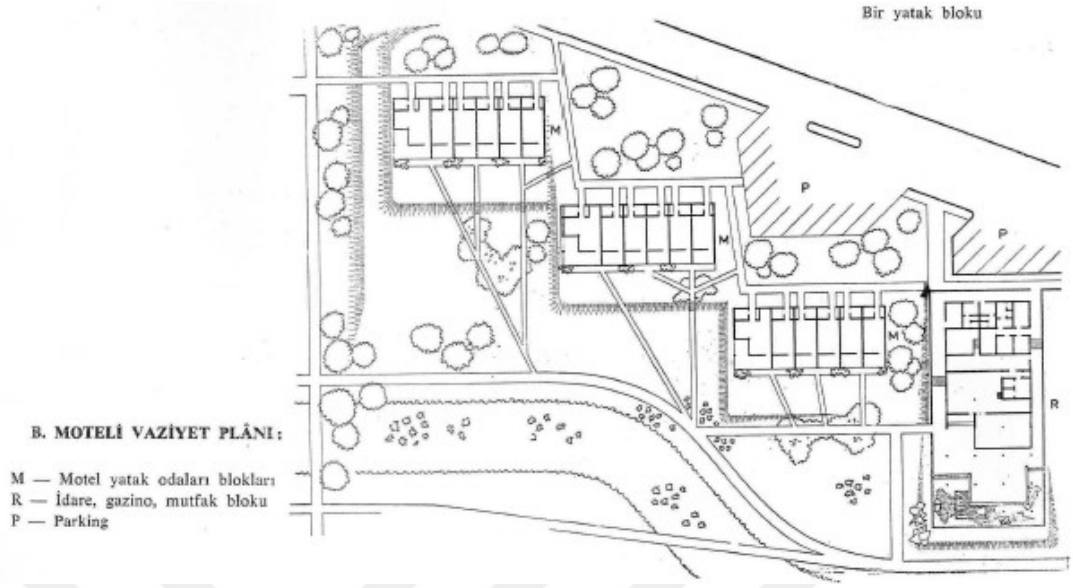
1950’li yıllarda liberal politikaların etkisiyle birlikte hem mobilite kent içinde önemli bir dönüştürücü etken olmuştur hem de turizm politikaları toplumun boş zaman alışkanlıklarını da etkilemiştir. Florya bölgesi de bu dönüşen bakışın etkisiyle daha da yoğun kullanılan bir deniz mekanı haline gelmiştir, ancak bu yıllarda Florya yükünü kaldıramaz hale gelmiştir. Bunun yanı sıra 1952 yılında yapılan bölgedeki yazlık evler ise bu kullanımın artmasında yine etkili olmuştur. Bununla beraber 1955 yılında aktif olan Sirkeci-Halkalı banliyö hattıyla da Florya deniz mekanlarına erişim kolaylaşmış, kullanımı artmıştır. Böylece hem yerli kullanıcıya daha fazla plaj alanı sağlamak hem de yabancı turistler için konaklama fırsatı sağlanması istendiğinden Florya deniz mekanlarına ek tesislerin yapılmasına karar verilmiştir. Yenileme ve yeni tesisler projeleri olan Sedat Hakkı Eldem’in tasarımlarıyla (Şekil 4.6), birlikte ahşap plaj kabinleri kaldırılmış, yeni betonarme modern yapısal alanlar inşa edilmeye başlamıştır. Yine kamp alanları bu tesislere eklenerek Florya’nın plaj kapasitesi arttırılmıştır.

1961 yılındaki Arkitekt sayısındaki bölümde anlatıldığı üzere; Turizm Bankası tarafından yaptırılan Eldem’in Florya Tesisleri projeleri 1956 senesinde onaylanır. Bu tesislerden sadece iki motel, bir kamping alanı ve günübirlik plaj kabinleri uygulanmıştır. Daha sonra bu tesislerin işletilmesi ise belediyeye devredilmiştir.

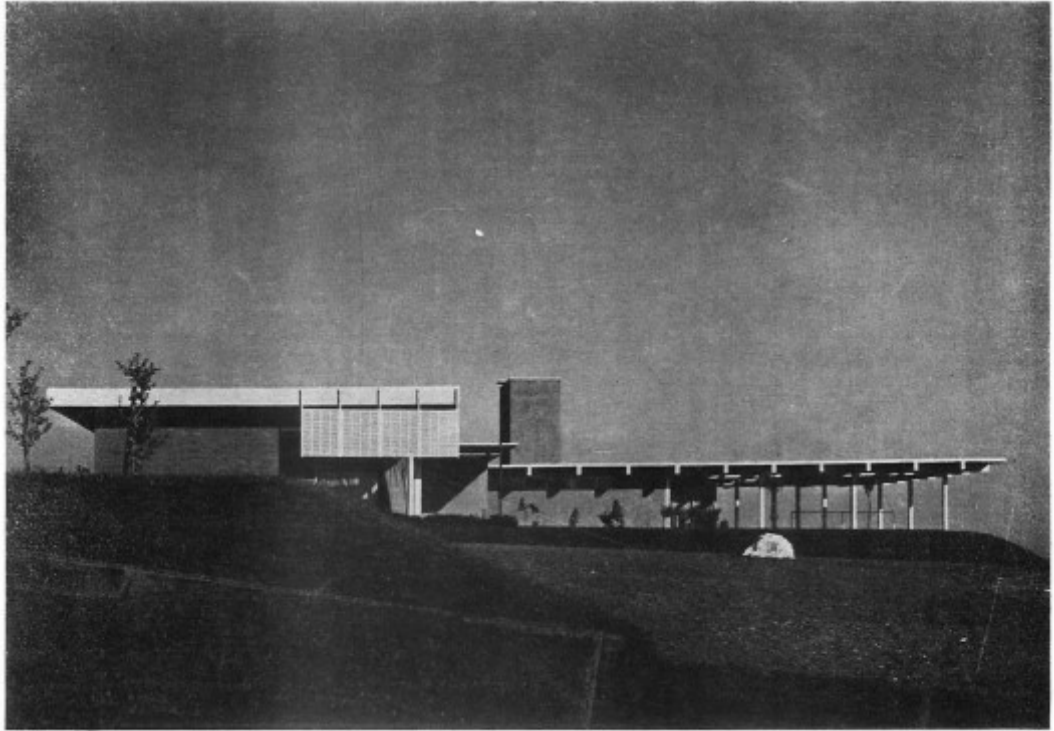
Motel tesislerinin mimari özelliklerine bakıldığında; (Şekil 4.7), (Şekil 4.8), (Şekil 4.9), (Şekil 4.10), (Şekil 4.11) konaklama binaları yığma briket, lokanta ve gazino binaları ise kısmen prefabrike betonarme karkas sistemleriyle uygulanmıştır. Gazino binasında ise aynı zamanda idare, resepsiyon, oda servisi, lokanta ve temizlik servisleri çözülmüştür. Büyük gazino binasında bir iç avlu bahçesi bulunmaktadır ve orkestra ve dans pistleri bu avluda bulunmaktadır. Avluda bulunan beton konsolların arasına gerilen renkli tenteler ise hem gölgelik elemanı olarak kullanılmıştır hem de gazinoya canlı bir hava verilmesi düşünülmüş ve uygulanmıştır. Küçük gazino kısmında ise yemek bölümünün altında gömülü bir havuz uygulaması yapılmıştır. Tesislere demir yoluna paralel bir asfalt yolla ulaşılmaktadır. Odaların önünden ise beton bloklardan oluşan yaya yolları düzenlenmiştir. Bu yaya yolları hem lokanta kısmına hem de plajlara erişimi sağlamaktadır.

Şekil 4.6 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları (Tanju, 2009).

Şekil 4.7 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları B Moteli vaziyet planı (Arkitekt, 1961).

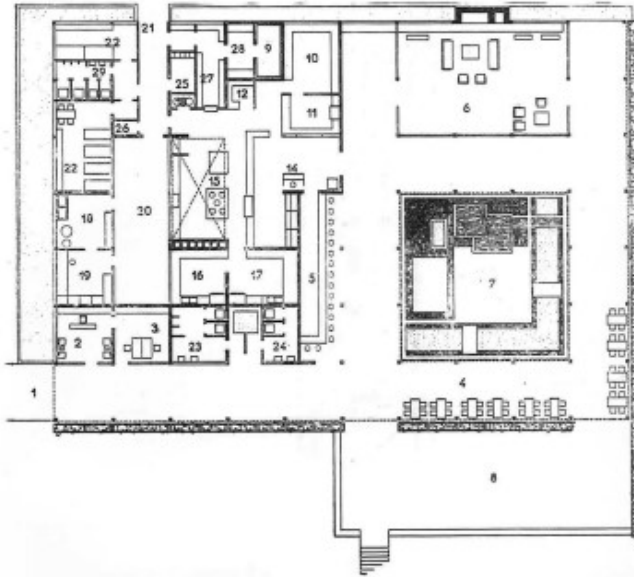

Şekil 4.8 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları B Moteli Florya yönü görünüşü (Arkitekt, 1961).

Şekil 4.9 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları B Moteli deniz cephesi görünüşü (Arkitekt, 1961).

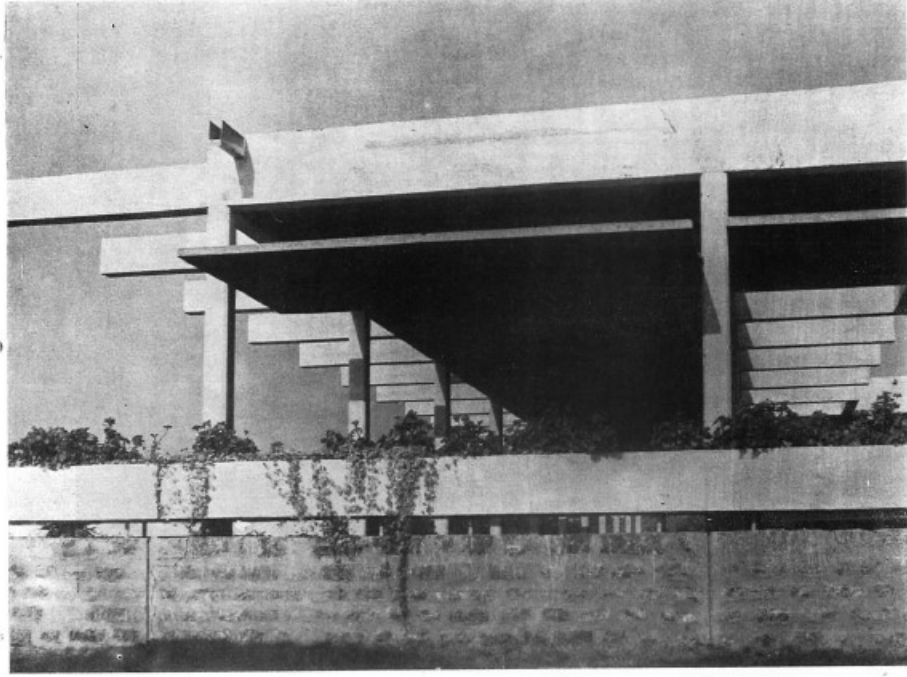
A. Moteli gazinosunun denizden görünüşü

A. MOTELİ - İDARE VE GAZİNO BİNASI PLÂNI.

- 1 — Kabul ve gazino girişi
- 2 — Resepsiyon
- 3 — Muhasebe
- 4 — Kapalı teraslar
- 5 — Bar Amerikan
- 6 — Kapalı salon
- 7 — Avlu, pist, havuz
- 8 — Açık teras
- 9 — Soğuk oda
- 10 — İhzarat
- 11 — Buluşuk
- 12 — Et ihzarı
- 13 — Çöp
- 14 — Kasa
- 15 — Sıcak mutfak
- 16 — Pasta
- 17 — Soğuk mutfak
- 18 — Çamaşılık
- 19 — Depo
- 20 — Servis avlusu
- 21 — Servis girişi
- 22 — Müstahdem yatak
- 23 — 24 — W. C. umumî
- 25 — Müstahdem, gardrop
- 26 — Temizlik od.
- 27 — Kiler
- 28 — Soğuk depo
- 29 — Müstahdem W.C., Duş

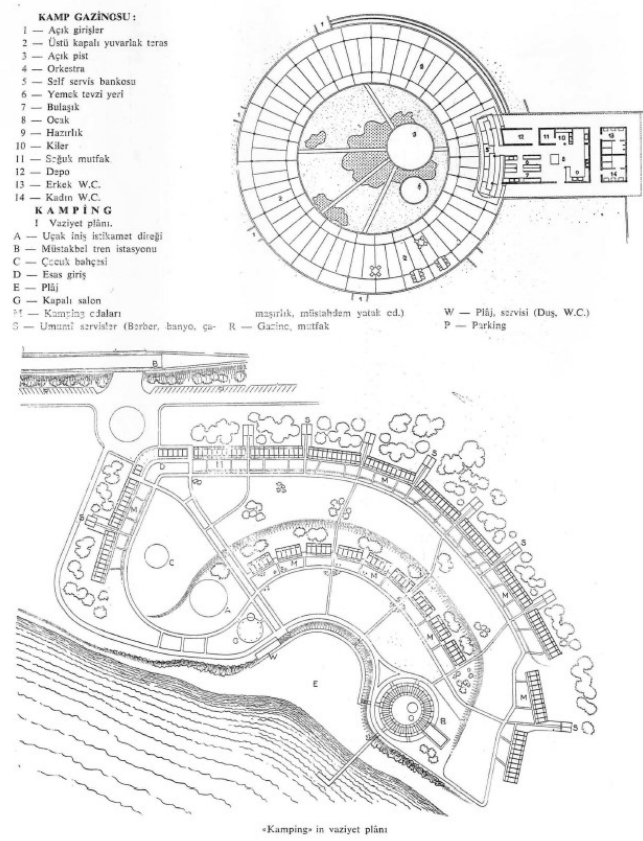
Şekil 4.10 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları A Moteli kat planı (Arkitekt, 1961).

Şekil 4.11 : Sedad Hakkı Eldem'in Florya tasarımları A Moteli deniz cephesi (Arkitekt, 1961).

Kamp alanları (Şekil 4.12), (Şekil 4.13) yarım daire şeklinde suni bir plaj alanı olarak oluşturulmuştur ve gazino ile plaj alanlarına doğru yönelimle tasarlanmıştır. Yapılar 4 cm kalınlığındaki prefabrik tonozlar ve onları taşıyan yığma briket duvarlardan oluşmuştur. Tonozlar odaların ön ve arka tarafında bulunan yuvarlak kırıslara oturmaktadır. Gerekli sıhhi tesisler ise ufak merkezler halinde odaların arkalarındaki bölgelere öbekler halinde yerleştirilmiştir. İdari ve sosyal tesisler ise kamp odalarıyla aynı üslupta kamp girişinde planlanmıştır.

Florya bölgesinde görüldüğü üzere tasarlanan bu yapıların bir kısmı uygulamaya geçse de bir kısmı hayata geçirilememiştir. Ancak tasarlanan tüm yapılarda mimari dil, malzeme seçimi ve estetik anlayışında modernizm akımının etkisi görülmektedir. Aynı zamanda Tanju'ya göre; Eldem'in yapıları orta ve alt orta sınıf için tasarlanmış olup, ucuz bir imalat için yapılan malzeme seçimleri yapılara belirgin bir ifade kazandırmıştır(2009). Değişen toplumsal bakışın etkileri kentte olduğu gibi mimari yapılarda da kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda plaj mekanları da bu bakıştan etkilenmiş olup, Florya Plajı alınan kararların etkisiyle modernist bakış açısının gözlemlendiği bir deniz mekanına dönüşmüştür.

Şekil 4.12 : Sedat Hakkı Eldem'in Florya Kamping Alanları vaziyet planları (Arkitekt, 1961).

Şekil 4.13 : Sedat Hakkı Eldem'in Florya Kamping Alanları tasarımları (Arkitekt, 1961).

Menderes dönemindeki İstanbul imar hareketleri içerisinde Sirkeci-Florya sahil yolu projesi de yer almaktadır. 1957-1959 yılları arasında açılmaya başlanan yol, Londra Asfaltı'nın yükünü azaltmak ve turistik bir yol olma amacı taşımaktaydı. Ancak, 1960 yıllardan itibaren Florya plajı eski önemini yitirmeye başlamıştır (Evren, 1994). Ancak 1960-1980 yılları arasında Florya deniz mekanları, eski önemini yitirmesine rağmen hala plaj aktif olarak kullanılmaya da devam etmektedir. Bunun yanında yapılan yolların erişimi kolaylaştırması ise bölgeye yapılan yazlık evlerin artmasına neden olmuştur (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 : Florya Yazlık Ev Reklamları (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Temmuz 1954).

1980'li yıllarda ise sahil yolunun yarattığı yerleşim yoğunluğundan ve deniz kirliliğinin artışından ötürü Florya deniz mekanları kullanımı artık iyice azalmıştır. Doğal kıyı şeridi doldurulmaya başlanmış, Zeytinburnu bölgesindeki sanayi bölgelerinden gelen atıklar ise denizi kirletmiştir. Böylece İstanbul'un kent içinde birçok yerinde bulunan deniz mekanları gibi Florya'daki deniz mekanları da canlılıklarını yitirerek beraberlerinde getirdikleri seküler toplum yaşantısını da yanlarında götürmüştür.

4.2 Florya Deniz Mekanlarının Kolektif Bellek Bakışıyla İncelenmesi

Araştırmanın bu bölümünde, bir önceki bölümde detaylı bir biçimde anlatılan Florya deniz mekanlarına ait bir kolektif bellek deşifresi yapılmaya çalışılacaktır. Florya'ya ait kolektif bellek deşifresi yapılmaya çalışılırken içerik analizi yöntemi kullanılacaktır. İçerik analizi yönteminde kullanılan veriler; döneme ait mimarlık dergilerinden, döneme ait gazete haberlerinden, konuyla ilgili yapılmış sergilere ait kataloglardan, kütüphane arşivlerinden, mekanlarla ilgili sosyal medya gönderi yorumlarından yararlanılmıştır.

Sosyal medya gönderileri; mekanın nasıl hatırlandığını anlamak amacıyla taranmıştır. Özellikle sosyal medya platformlarından biri olan Facebook platformu üzerinden eski İstanbul fotoğraflarının paylaşıldığı gruplardan (Eski Zamanlarda İstanbul'un Güzel Fotoğrafları, Eski İstanbul Fotoğraf Ve Paylaşımlar, Fotoğraflarda Kalan Nostaljik İstanbul Ve Anadolu Fotoğraf Paylaşımları, Eski İstanbul Fotoğrafları | Old Istanbul Photos, Nostaljik İstanbul Fotoğrafları) Florya Plajı'na ait fotoğraflar bulunmuştur. Bu platformun seçilme sebebi; bu mekanların kullanıcılarının, bu fotoğraflara yaptıkları yorumların sayısının, Twitter, Instagram v.b. diğer platformlarda bulunan yorumlardan daha fazla olmasıdır. Bu analiz kapsamında, Facebook platformunda 7 Eylül 2012-28 Ağustos 2022 tarihleri arasındaki çeşitli zamanlarda yayınlanan 35 adet gönderi altında toplam 360 adet yorum incelenmiştir (Ek B).

Araştırmada anket ve derinlemesine araştırma yönteminin tercih edilmemesinin sebebi anket ve derinlemesine araştırmaların sorularının kurgulanma biçimlerine rağmen gelen cevapların genellikle mekan ismiyle veya nostalji anlatısıyla sınırlı kalmasıdır. Buna rağmen sosyal medyada kendiliğinden yapılan yorumların bulunması nedeniyle bu ortamdan alınan veriler üzerine analiz yapılması tercih edilmiştir. Tüm bu verilerin kolektif bellekteki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla tezin 2. Bölümünde bahsedilen kolektif bellek kodlamaları ile sınıflandırılacaktır. Bu başlıklar; Florya'da gündelik hayat pratikleri, Florya'da mekansal kimlik öğeleri ve Florya'ya ait temsil ve anlatı araçları olacaktır.

4.2.1 Florya'da gündelik hayat pratikleri

Florya deniz mekanlarında gündelik hayat pratiklerine bakıldığında, Cumhuriyet öncesi İstanbul'da deniz mekanlarının plaj olarak kullanımının ilk olarak Florya'da başladığı görülmektedir. Beyaz Rusların Bolşevik devriminden kaçarak İstanbul'a

sığınmış olmalarının sahil kullanımıyla plaj mekanlarının açılmasında etkileri yüksektir. Florya civarında bir kumsalda oluşturulan bu tesiste İngilizlerin ödünç verdiği bir takım eski çadırlar kullanılmış, yiyecek satışı, mayo değiştirme kabinleri gibi hizmetler sunulmuştur. Aynı zamanda tesiste bir müzik grubu da hizmet vermektedir (Ar, 2019). Böylece Florya plaj mekanlarında denize girme eylemine ait basit plaj hizmetlerinin Florya deniz mekanlarında görüldüğü söylenebilir.

Beyaz Ruslar ile başlayan Florya'daki plaj mekansallaşması Atatürk'ün Florya için aldığı kararlar ile devam etmektedir (Şekil 4.15). Gürel'e göre; Florya kıyılarının Batılılaşma, laiklik ve modernleşme kavramlarının ön plana taşındığı Cumhuriyet mekanı olarak ortaya çıkması 1930 yıllarına uzanır. (2018, s. 155) Atatürk'ün yazlık köşk yaptırma kararıyla beraber Florya deniz mekanlarında çağdaş ve seküler bir hayat olarak plaj hayatı da Florya deniz mekanlarına yerleşmeye başlar. Atatürk'ün bu kararı arka planda daha modern ve çağdaş bir düşünme biçimi taşımakla beraber, Florya Plajı için dönüşümün de bir adımı olmuştur. Değişen yönetim biçimi ve modernist bir bakış açısının topluma kazandırılması noktasında Florya Plajı bu bakışa aracılık eden bir mekan olmuştur diyebiliriz.

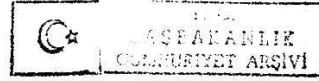
Atatürk aldığı bu kararın yanı sıra; köşkün inşa sürecinden itibaren kendisi de Florya deniz mekanlarını plaj işleviyle daha sık kullanmaya başlamış ve halk ile beraber geçirdiği zamanlar sayesinde bu kullanımın çağdaş ve seküler bir bakış açısı ile gündelik hayat içinde kullanılmasına yardımcı olmuştur (Şekil 4.16). Siyasi bir önderin Florya deniz mekanları ilgili kullanım kararları ve bu doğrultudaki eylemleri bir mekanın dönüşümünü sağlayan bir aracı olmasıyla birlikte, Florya deniz mekanlarının kolektif bellekte çağdaş bir hayatın izlerini taşıyarak kodlanmasına da aracı olduğu söylenebilir.

O dönemde yayımlanan gazete haberlerine baktığımızda ise döneme ait bu kararların gündelik hayat pratiklerine nasıl etki ettiğini görülebilmektedir. Salâhaddin Güngör'ün 24 Haziran 1936 tarihindeki Tan Gazetesinde yayımlanan yazısında Florya Plajı'na ait gündelik yaşantıya ait detaylı bilgiye ulaşılmaktadır (Şekil 4.17). Öncelikle Florya'nın gazino ve lokanta mekanlarıyla değiştiği belirtilmektedir. Bu değişimin ise bölgenin daha bakımlı, temiz ve çağdaş bir görünüme sebep olduğu yazar tarafından gözlemlenmiştir. Yine bir çarşı imalatı ile bölgenin kullanımının arttığı belirtilmiştir. Anlatıda Florya'nın, Bulgaristan'da bulunan Varna Plajına benzeyeceği

belirtilmektedir. Bölgenin bir su kasabası olacağı vurguları da metinden yorumlanabilmektedir.

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 14755

KARARNAME

İstanbul Belediyesince istimlakı mukarrer Florya plajları hakkında fennî tetkikatta bulunmak üzere teşkil edilen komisyona iştirak eden Darülfünun tabakatülarz müderrislerinden Hamit Nafiz ve Yeşilköy ziraat ıslah istasyonu müdürü Mirza Beylere, muayyen çalışma saatları haricindeki mesailerine mukabil teadül kanununun 15 inci maddesine göre yirmibeşer lira ücret verilmesi; Dahiliye Vekillığının 2/7/933 tarih ve 418/92 sayılı tezkeresile yapılan teklifi ve Maliye Vekillığının 25/7/933 tarih ve 138 sayılı mutaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 25/7/933 toplanışında kabul olunmuştur .

25/7/933

Rümcü mühr
Gazi M. Kömürlü

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Ha. V.	Ma. V. V.	Mi. V.	Na. V.
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
İk. V. V.	S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>

080 18 01 02 38 54 14

Şekil 4.15 : Atatürk'ün 1933'te Florya plaj mekanları çalışanları hakkında verdiği karar (Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivleri, Belge Tarihi: 25.07.1933, Dosya Ek: 105-85, Erişim Tarihi:12.10.2022).

Şekil 4.16 : Atatürk'ün köşkün inşaatı esnasında plaj kullanımı (Suna ve İnan Kırac Vakfı Arşivleri).

Şekil 4.17 : 24 Haziran 1936 Tan Gazetesi Salahâddin Güngör Haberi.

Nusret Safa Coşkun'un 5 Temmuz 1938 tarihli Son Posta haberine göre ise; trenden inince iki kısma ayrılan halk büyük bir kısmı halk plajına doğru geçerken bir kısmı da bahçe tarafına geçmektedir. Ancak bu ayrışma yine deniz mekanlarında denizin kendisi aracılığı ile kaybolmaktadır. Bununla beraber Florya deniz mekanları içerisinde yer alan gazino bahçelerinin de kalabalık bir kullanıma sahip olduğu belirtilmektedir (Şekil 4.18). 1938 yılında Salâhaddin Güngör, Cumhuriyet gazetesindeki yazısı (Şekil 4.18) ile dönemin plaj mekanının kullanımını gündelik hayat pratikleri bakışıyla bizlere aktarmaktadır. Güngör yazısında plaj mekanları kullanıcılarının arasında geçen konuşmaları, mekandaki satıcıları ve ziyareti esnasında gözlemlediği deniz mekanlarındaki giyim biçimlerini anlatışına mekansal anlatılarıyla birlikte bakıldığında; Florya plajlarını kullanmayan kullanıcıların da gazinoda vakit geçirdiklerini belirtmektedir (1938).

Şekil 4.18 : 5 Temmuz 1938 Son Posta Gazetesi Nusret Safa Coşkun Haber [1] ve 20 Haziran 1938 Cumhuriyet Gazetesi Salâhaddin Güngör Haber [2].

Florya için ulaşım açısından tren yolculuğunun yanı sıra otobüs seferlerinin de düzenlendiği söylenebilir. 1935 yılı Haber gazetesi haberine göre tren yolculuk sürelerinin kısaltılması amacıyla Rami köyü üzerinden planlanan rota sayesinde yolculuk sürelerinin yarı yarıya kılalacağı öngörölmüştür (Şekil 4.19). 1940 yılındaki Haber gazetesine bakıldığında ise; Florya deniz mekanlarının kalabalık oluşundan bahsetmektedir. Bunun yanı sıra plaja ulaşımın Sirkeci'den kalkan tramvay ile sağlandığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra ulaşım için var olan tren sefer sayısının yeterli olmadığı için ara ara ek seferler düzenlendiğı de belirtilmektedir (Şekil 4.20). Bu haberler sayesinde görölmektedir ki; Florya deniz mekanlarına erişim konusu 1935-1940 yıllarında kolaylaştırılmaya çalışan bir konu olmuştur ve yine var olan seferlerin mekanın kullanım yoğunluğundan ötürü yetmediğı görölmektedir.

Şekil 4.19 : 13 Temmuz 1935 Haber Gazetesi Haberi.

1950'li yıllardan sonra da Florya deniz mekanlarının plaj fonksiyonlarıyla kullanıldığında, yoğun bir kullanıma sahip olduğu söylenebilir. Şekil 4.20'de göröldüğü gibi 1950 yılında çıkan Akşam Gazetesi haberi görsellerinde tren istasyonundaki ve plaj girişindeki yoğunluğun vurgulandığı görölmektedir. Florya deniz mekanlarının İstanbul içindeki sayfiye kimliğı, zamanla kuvvetlenmiştir.

1

Floryaya rağbet

*Dün yüz bin kişi gitti,
ilâve trenler bile kâfi
gelmedi*

Belediye tekrar müzayede açtı

**Usküdardaki bedava
halk plâjı açıldı**

Florya plâjını işletmeği üzerine alan müteahhit ihale tarihinden on beş gün geçtiği halde taahhüdünü ifa edemediğinden dün belediye tarafından ihale kararı feshedilmişti. Belediye bugünden itibaren Florya plâjlarını yeniden müzayedeye koymuştur. Şimdilik Florya plâjları kiralanmaya kadar belediye tarafından işletilecektir.

Florya plâjları dün şimdiye kadar görülmemiş müthiş bir kalabalıkla dolmuş, yüz bin kadar tahmin edilen halk sabahdan akşama kadar Floryaya gitmiştir.

Sirkeci İstasyonunun büyük meydanı tramvay yoluna kadar bilet alıp gitmek isteyenlerle dolmuş, gerek Sirkeci'den ve gerek Florya'dan müteaddid ilâve trenleri tahrik edilmiş, fakat buna rağmen ihtiyac karşılanamamıştır. Bütün trenler hareket ettiği halde dün akşam Floryada iki tren dolmuş halk kalmış, bunlar için iki tren daha tahrik edilmiştir.

Usküdarda İhsaniyede ki paralı halk plâjı birkaç gün önce açılmıştır. Belediye buraya yeni kabineler yaptırmıştır. Ayrıca taş olan rıhtımın da betonlaştırılması kararlaştırılmıştır. Bunun için 1000 lira ayrılmıştır. Yalnız halkın belediye plâjını açıldığından haberi olmadığı için dün pazar olmasına rağmen buraya giden olmamıştır.

2

Florya plâjından bir kaç enstantane

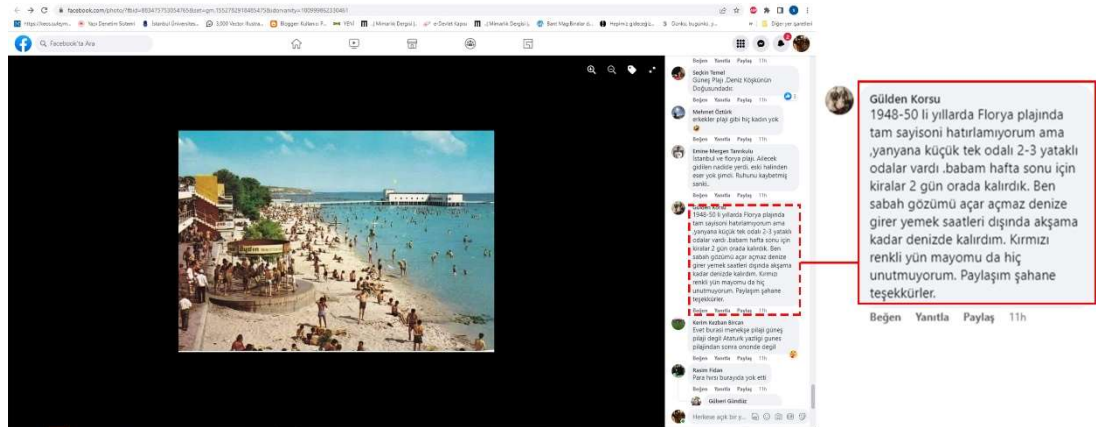

Son günlerde şehrimizde hüküm süren şiddetli sıcağın yüzünden halk akın akın Florya plâjına gitmektedir. Yukarıki kışemiz, sırasıyla halkın trenden inisini, plâja gitmek için bilet alması önünde sıra bekleyişini, denize girdikten sonra kumlar üzerine uzanarak güneş banyosu yapmasını gösteriyor.

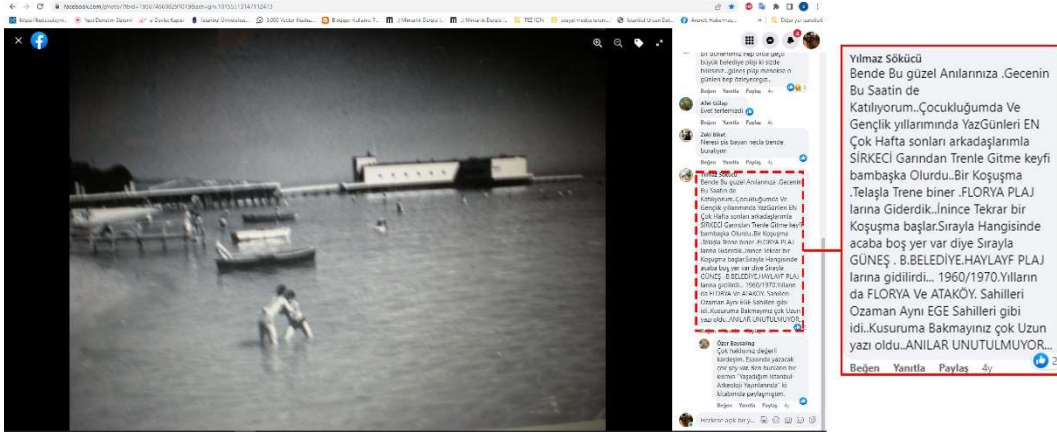
Şekil 4.20: 8 Temmuz 1940 Haber Gazetesi Haberi [1] ve 30 Temmuz 1950 Akşam Gazetesi Haberi [2].

Florya deniz mekanlarına ulaşım biçimlerinden biri olan banliyö hattı ve trenle ulaşım önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle tren hattı kolektif bellekte Florya deniz mekanlarıyla hatırlanan kentsel bir öge olmuştur. Nitekim Facebook platformunda incelenen gönderilere bakıldığında; “tren” kelimesi 360 yorumdan 23 adedinde geçerek en çok tekrarlanan 4. kelime olmuştur. Tren kelimesini bulunduran yorumların içeriğine bakıldığında; yorumlarda Florya plaj mekanlarına trenle ulaşmanın bu gündelik hayat pratiğine ait bir bellek kodu oluşturduğu söylenebilir (Ek B.).

Facebook gönderilerine ait yorumlara baktığımızda, dönemin plaj mekanlarının kullanılma biçimlerine dair bilgileri plajı kullanan kişilerin anlatımlarından anlayabilmekteyiz. Örneğin Şekil 4.21 ‘de bulunan gönderide 1948-1950 arası yıllarda 2-3 yataklı odalar kiralayıp hafta sonunu Florya Plajı’nda geçiren bir kullanıcının yorumunu görebiliriz. Şekil 4.22 ‘de bulunan gönderide ise 1960-1970 yılları arasında trenle yapılan bir yolculuktan sonra Florya Plajı’na ulaşan bir kullanıcının kullanım yoğunluğundan ötürü her gidişinde sırayla denize girilen alanları kontrol etmekte olduğunu görmekteyiz. Bu yorumla beraber 1960-1970 yılları arasında da kullanım yoğunluğunun çok olduğunu, Florya deniz mekanlarının kent içinde o yıllarda da denize girme olanağını sağladığını görebilmekteyiz.

Şekil 4.21 : Facebook gönderisi Florya plajı kullanıcısı yorumu.

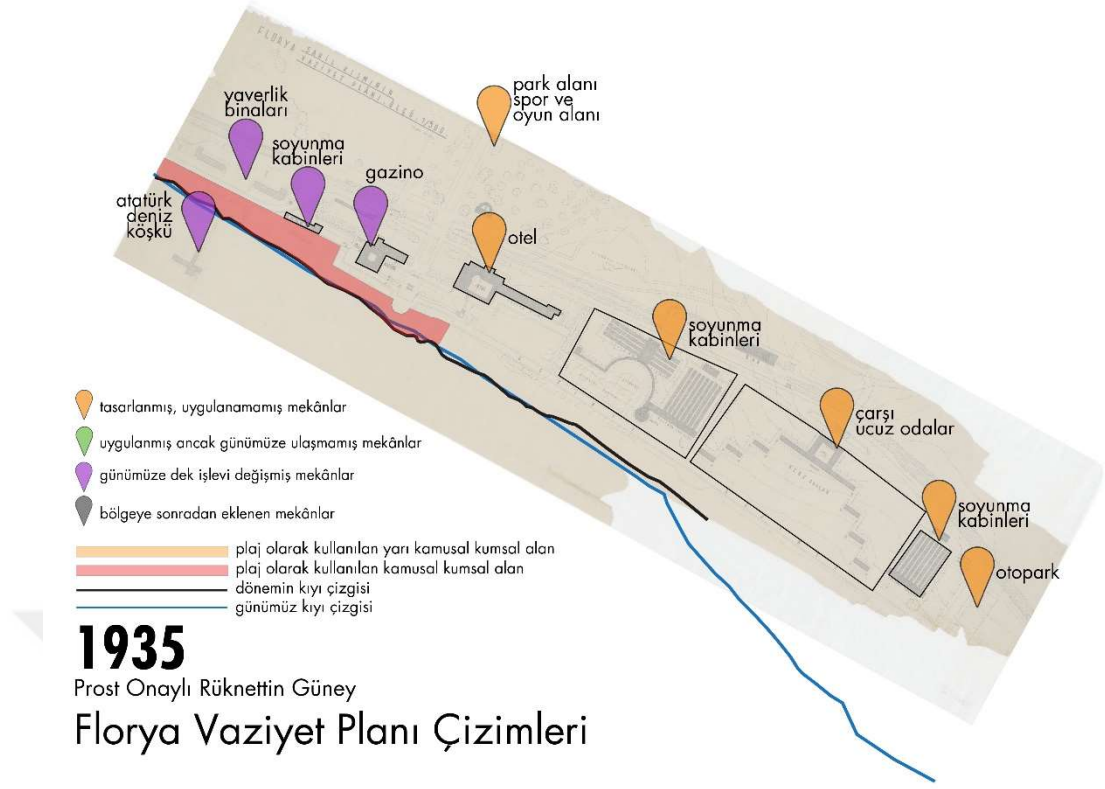

Şekil 4.22 : Facebook gönderisi Florya plajı kullanıcısı ulaşım yorumu.

Gündelik hayat pratikleri açısından Florya deniz mekanlarına bakıldığında öncelikle modern bir hayatın, mekan üzerinden toplumun alışkanlıklarına entegre edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Florya deniz mekanlarının kullanımına dair bu yeni alışkanlığın toplumun gündelik hayat pratiğinde rutinleşmesi, Florya plaj tesislerine ait mekanların tasarlanıp uygulanması aracılığı ile sağlanmıştır. Bölgeye ulaşım da önemli olan tren vasıtası ve banliyö hattı da bölgeye ait kolektif bellekte önemli bir gündelik hayat pratiğine dair bellek kodu oluşturmuştur.

4.2.2 Florya’da mekansal kimlik öğeleri

Florya deniz mekanlarına ait mekansal kimlik öğelerine bakıldığında ise ilk olarak Atatürk Deniz Köşkü’ne kolektif bellek bakış açısıyla bakılacak ve sonrasında Florya deniz mekanlarında yarattığı mekansal değişimler incelenecektir. Atatürk Deniz Köşkü’nün yapımı Florya deniz mekanları için yeni potansiyelleri ortaya çıkarmıştır (Şekil 4.23). 12 Temmuz 1935 Haber Gazetesinin haberlerine ve fotoğraflarına bakıldığında; Atatürk Deniz Köşkü’nden de önce plaj olarak kullanılan Florya deniz mekanlarının, köşk yapımı kararından sonra inşaat yeni başladığı halde yoğun bir kullanımla kullanıldığı görülebilir (Şekil 4.24). Yine haber metninde bulunan “Florya, Büyük Atatürk’ün işaretiyle, modern ve düzgün bir hale getiriliyor. Bu mevsim sonlarında, hele gelecek mevsim Florya en modern plajlardan biri olacaktır.” söylemiyle Florya deniz mekanlarının siyasi bir önderin aldığı kararla beraber mekansal kullanımın artacağı öngörülmüştür.

Şekil 4.23¹ : 1935 Yılında Prost Onaylı Vaziyet Planı'ndan Florya deniz mekanlarının oluşturduğu potansiyeller

5 Haziran 1935 Haber Gazetesindeki haber Florya Plajının 1 ay içinde tanınmayacak bir hale gelerek “...dünyanın en mükemmel plajlarından biri haline getirilecektir.” söylemiyle bu mekanın kullanım potansiyelinin uluslararası bir ölçeğe çıkabileceğinin düşünüldüğünü görmekteyiz. Haber Gazetesi 6 Haziran 1935 tarihinde yaptığı haber ile beraber Florya deniz mekanları ile daha detaylı anlatımlara yer vermiştir. Florya için yapılan planlar için öncesinde dünyanın en modern plajlarının incelendiği belirtilmektedir. Plajın üç kısma ayrılarak; ilk kısma halkın uygun ücretlerle kullanabileceği bir gazino, ikinci kısma dışarıdan gelecekler için kiralanabilir küçük köşkler ve üçüncü kısma da büyük otellerin inşa edileceği aktarılmaktadır. Yine bir iskele yapımı ile vapur seferlerinin olacağı aynı haber metninde geçmektedir. 18 Haziran 1935 tarihinde Haber Gazetesi yeni bir haber ile bu mekanların detay anlatımını arttırmıştır. Habere; modernleşme vurgusunu yaparak başlamışlardır ve büyük bir kumsal, içi kâğıt döşeli kulübeler ve çitalardan yapılmış gazino mekanları tasvirleri ile habere devam etmişlerdir. Haber metninde Atatürk köşkünün detaylı

¹ Şekil 4.23, Şekil 4.28, Şekil 4.32, Şekil 4.33, Şekil 4.35 ve Şekil 4.36’ da bulunan Florya harita okumalarına ait lejantlar sürekliliği sağlamak açısından ortak kullanılmıştır.

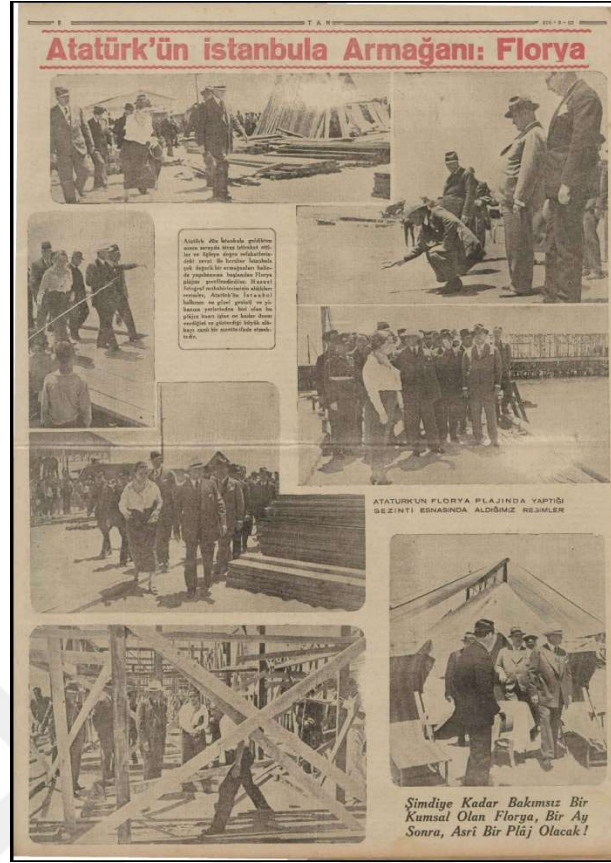
mekan anlatımı da bulunmaktadır. Bununla beraber plaja erişimi sağlayacak asfalt yollar da üretimi de plaj ve köşkle beraber üretilmektedir. Haber yine modernizm söylemleri ile bitirilmiştir.

Tan Gazetesi ise 1935 yılında 29 ve 30 Haziran tarihlerinde iki gün üst üste Deniz Köşkü'nün haberlerini yayınlamıştır (Şekil 4.25, Şekil 4.25). Bu haberlerin başlıklarına bakıldığında ise köşkün Florya'ya verilen bir armağan oluşu söylemleriyle karşılaşılmaktadır. Deniz Köşkü, yapımına karar verildiği andan günümüze kadar Florya deniz mekanları için önemli bir kolektif bellek kodu olmuştur.

8 Haziran 1935 tarihli Akşam Gazetesi haberinde ise köşkün inşaat fotoğraflarına yer verilmiş ve Florya'nın bu kararla beraber değişimi aktarılmıştır (Şekil 4.27). Florya'ya yapılacak asfalt yol, çoğaltılan tren seferleri, gelecek alt yapı çalışmalarıyla bölgenin kente bağlanacağı vurgulanmıştır. Görülmektedir ki; yapılacak deniz köşkü sadece kolektif bellekte bölgeye dair bir kimlik ögesi olarak kalmamıştır, bölgenin kente dahil olmasına da vesile olmuştur. O güne ait anlatıların köşkü referans alarak yapılması ise kent içindeki kimlik öğelerinin hem bellekte hem anlatılarda ortak hatırlama kodu olarak kodlanmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.24 : 12 Temmuz 1935 Haber Gazetesi Haberi.

Şekil 4.25 : 29 Haziran 1935 Tan Gazetesi Haberi.

Şekil 4.26 : 30 Haziran 1935 Tan Gazetesi Haberi.

Şekil 4.27 : 8 Haziran 1935 Akşam Gazetesi Haberi.

Florya deniz mekanlarının dönüşümleri incelendiğinde ise öncelikli olarak Atatürk Deniz Köşkü'nden sonra inşa edilen yapılara ve mekan kullanımlarına bakılabilir. Prost onaylı Florya deniz mekanları tasarımları bir önceki bölümde incelenmiştir. Bu tasarımlar arasında Florya Atatürk Deniz Köşkü, Florya Gazinosu ve soyunma kabinleri günümüze ulaşan yegâne 3 yapıdır. Atatürk Deniz Köşkü'nün bölgeye yeni bir kimlik kazandırmasıyla beraber soyunma kabinleri ile gazino binası, plaj kullanımları için temel gereksinimleri karşılayan binalar olmuştur. Köşkün inşaatından önce Beyaz Ruslarla beraber sadece denize girilebilen bir mekan olan Florya sahilleri, bu yapılarla beraber plaj olarak tanımlanmaya başlamış ve Florya semtinde İstanbul'da yaşayanların denizle ilişki kurulmasını sağlayan yeni bir kamusal alan olmuştur.

Semt için verilen bu kararlar ve uygulanan yapılar Florya deniz mekanları için yeni bir deniz mekanı kullanımı potansiyeli ortaya koymuştur. Bu bölge içerisinde hem turistlerin için hem de kent kullanıcılarının kullanabileceği deniz kıyısında daha büyük bir kamusal mekanı kullanımını ortaya çıkarmıştır. Nitekim; Prost vaziyet planlarında

görüldüğü üzere, inşa edilmesi düşünülen otel, havuz, çarşı gibi fonksiyonlar bu bölgenin gelişime açık olduğunun düşünüldüğünün göstergesidir.

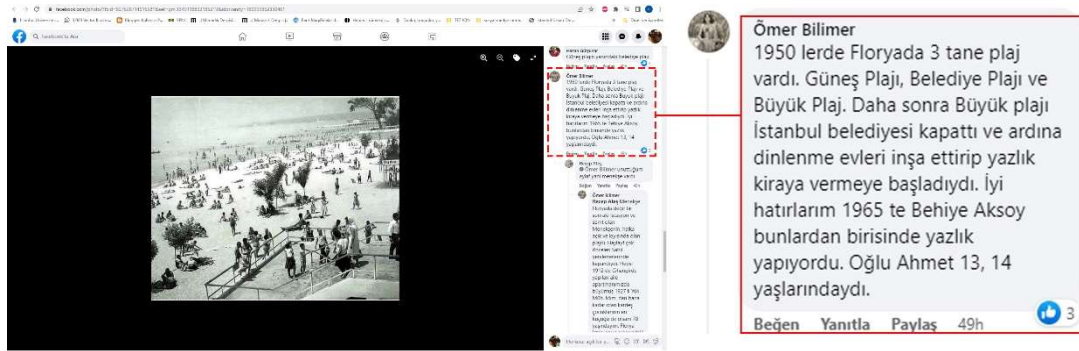
1956 yılında Florya’da artan kullanım yoğunluğu Florya deniz mekanlarında yeni tesisler açılmasını gerektirmiştir (Şekil 4.28). Turizm Bankası, Sedad Hakkı Eldem tasarımlarıyla bölgeye yeni öneriler getirmiş ancak yine bu mekanların bir kısmı uygulanmıştır. Eldem’in Florya deniz mekanlarına ait vaziyet planı çizimlerine baktığımızda; köşk, gazino ve soyunma kabinlerini odak noktası olarak belirleyip, 1956-1958 yılları arasında bu bölgenin gelişimini var olan odak noktasını doğu-batı yönlerinde geliştirdiğini söyleyebiliriz. Öneri olarak Sedad Hakkı Eldem, Orhan Çakmakçıoğlu ve ekibinin tasarladığı yeni plaj alanları, dinlenme evleri (sıra evler), kamp alanları ve motel binaları Florya deniz mekanlarına eklenmiştir. Florya deniz mekanlarının genişleyen bu sınırları, var olan tren hattıyla beraber kullanım potansiyelini arttırmış ve İstanbul içindeki diğer birçok semtten olan kullanıcılar tarafından kullanılan plaj alanlarına dönüşmesini sağlamıştır.

Facebook gönderi yorumlarına baktığımızda 1956 yılından sonraki kullanımlar için dönemin Florya deniz mekanları kullanıcılarının mekan anlatımlarını görülmektedir. Şekil 4.29’de görüldüğü üzere, kullanıcı Florya’daki plaj mekanlarını 3 adet olarak sıralar: Güneş Plajı, Belediye Plajı ve Büyük Plaj. Tüm gönderi yorumlarına baktığımızda ise yorumlar içinde 360 gönderi içerisinde 51 adet tekrarla en fazla tekrarlanan kelime öbeği ise “Güneş Plajı” olmuştur.

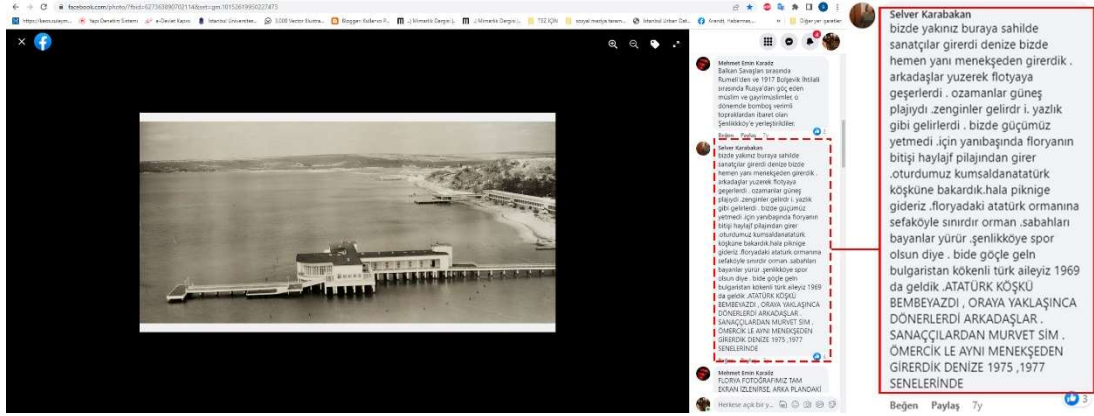
Güneş Plajı’ndan sonra en fazla tekrarlanan 2. kelime ise “Menekşe” Plajı’dır. Şekil 4.30’da görülen gönderiye yapılan yorumlar arasından birinde Menekşe Plajı’nın 1975-1977 yılları arasında kullanıldığı söylenmiştir, Menekşe Plajı’na girişin ücretsiz olduğu, bu plajı kullananların yüzme yoluyla köşk ve etrafındaki plaj alanlarına ulaştığı belirtilmiştir.

Şekil 4.28 : 1958 Sedat Hakkı Eldem Vaziyet Planı çizimleriyle Florya deniz mekanlarının incelenmesi

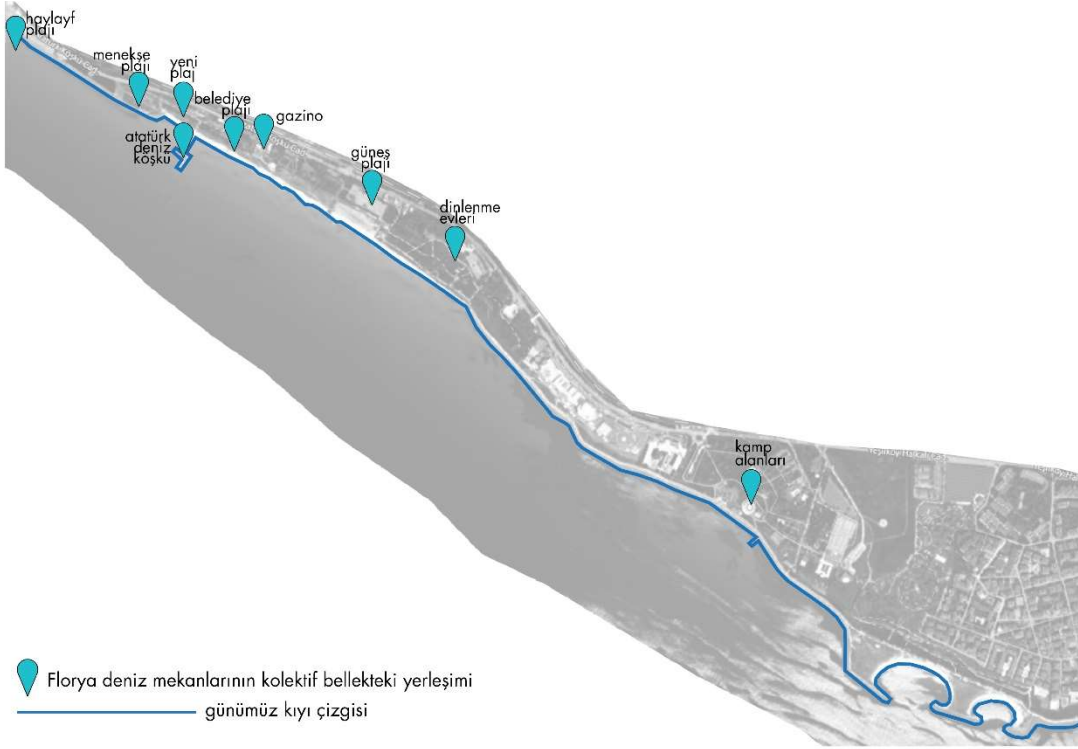
Şekil 4.29 : Facebook'ta bulunan Florya plajlarının mekan anlatılarındaki yeri.

Şekil 4.30 : Facebook'ta bulunan Menekşe Plajı anlatısı.

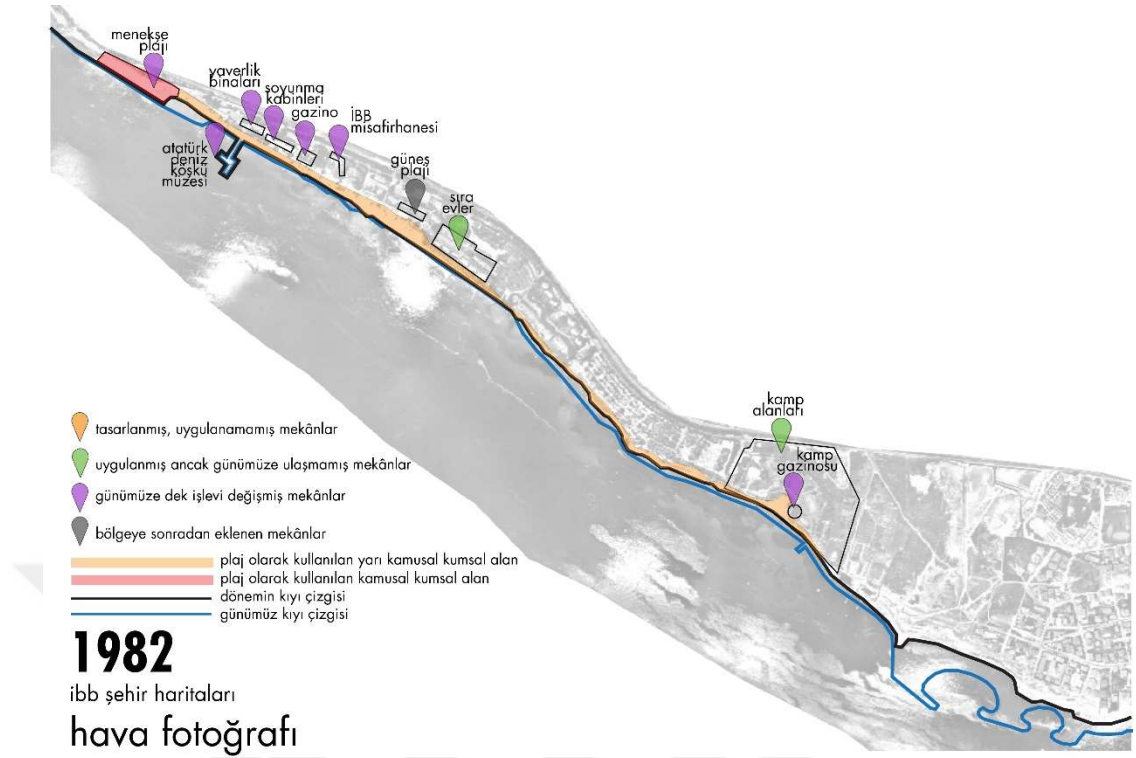
Facebook platformundan toplanan yorumlara bakıldığında (Ek B.) ve gönderi içerikleri incelendiğinde 360 yorumdan en fazla tekrarlanan 3. kelime öbeği ise “Atatürk Deniz Köşkü” olmuştur. Yorumlar arasındaki mekan anlatımlarını içeren yorumların ise deniz köşkünü referans alınarak aktarıldığı görülmüştür. Bu durum; mekansal kimlik öğelerinin kolektif bellekte dönüşen mekanın kodlanmasında yardımcı olduğunu göstermektedir. Diğer yandan tüm yorumlar incelendiğinde ise Şekil 4. 31’de bulunan kroki ortaya çıkarılarak 1950-1980 yılları arasındaki mekan yerleşimlerinin kolektif bellekte nasıl yer aldığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Köşkü referans alarak anlatılan mekan yerleşimlerinde köşkün batı tarafında Yeni Plaj, Menekşe Plajı ve Haylayf’ın bulunduğu, doğu yönünde ise Belediye Plajı, Güneş Plajı Dinlenme Evleri ve kamp alanlarının bulunduğu yorumlardaki Florya deniz mekanlarına dair ortak kolektif bellek kodlamasıdır.

1956 tarihli Sedat Hakkı Eldem’in vaziyet planı çizimleri ile 1982 yılındaki hava fotoğrafları karşılaştırıldığında öncelikle kamp mekanlarının uygulandığını görebiliriz. Yine projede sıra evler olarak tanımlanan yazlık evlerin uygulandığı hava fotoğrafından okunmaktadır. Dönemin anlatıldığı sosyal medya anlatılarına baktığımızda ise bu alanın dinlenme evleri olarak aktarıldığı düşünülebilir. Eldem’in çizimlerinde öngörülen yeni plaj alanlarının ve motellerin uygulandığını yine 1982 yılındaki hava fotoğrafından ve sosyal medya anlatılarından çıkarabiliriz. Atatürk Deniz Köşkü ve gazino binalarının bölgesindeki plaj alanı Belediye Plajı olarak tanımlanmaktadır. Arkitekt dergisinde uygulandığı belirtilen A Motel ve B Motelin yerleri ise 1982 yılına ait hava fotoğrafında net olarak belirlenememiştir (Şekil 4.32).

Şekil 4.31 : 1950-1980 yılları arasında Florya deniz mekanlarının kolektif bellekte yerleşimi.

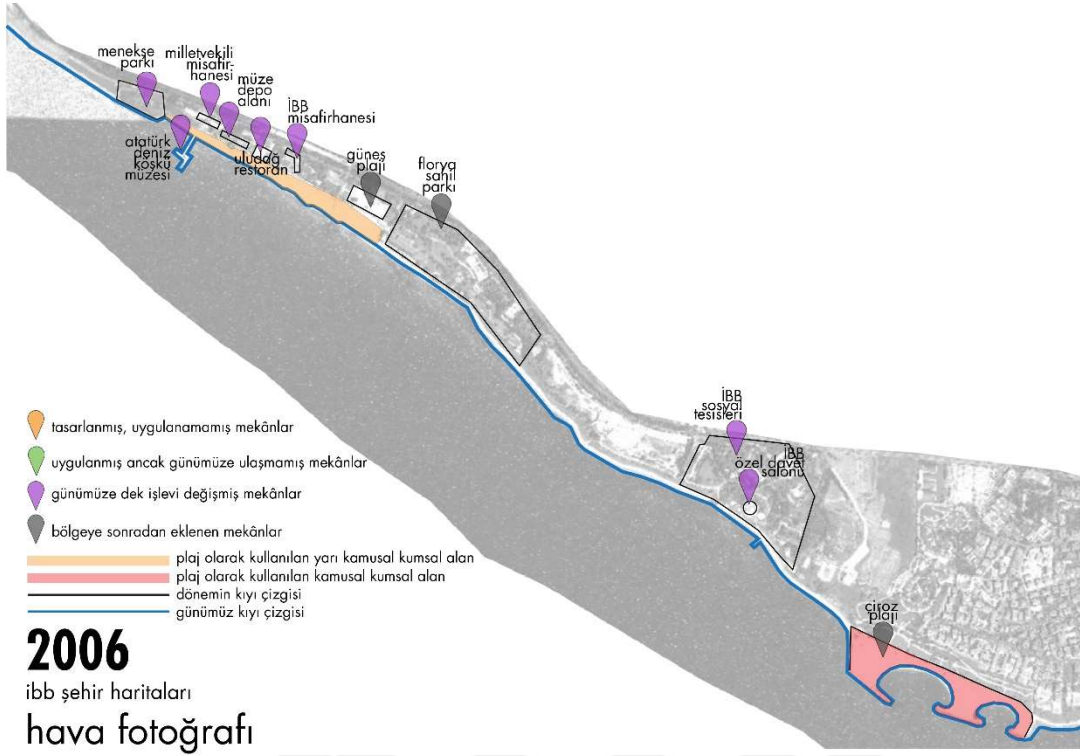
2006 yılı hava fotoğrafı incelendiğinde; Florya deniz mekanlarının yeniden bir dönüşüme uğradığı görülmüştür (Şekil 4.33). Sahil yolu projeleri ve deniz kirliliği sebebiyle Florya deniz mekanlarında denize girme eylemi azalmıştır. Bununla beraber 1950-1980 yılları arasında kullanılan yapıların bir kısmı da 2006 yılına ulaşamamış ve Florya deniz mekanları yeniden dönüşüme uğramıştır. Öncelikle Atatürk Deniz Köşkü, köşkün yanında bulunan soyunma kabinleri binası ve gazino binası varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Florya Gazinosu binası dönüştürülerek bir restoran tarafından 1985 yılında işletilmeye başlamıştır (Url-16). Güneş Plajı ve Motel tesisleri, kampa ait gazino binası yine varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Menekşe Plajı yeşil alana çevrilmiştir ve Güneş Plajı ile Eldem'in çizimlerinde sıra evler olarak gösterilen yerde ise başka bir yeşil alan görülmektedir. Eldem çizimlerinde sıra evler olarak tanımlanan yapıların yerinde bir inşaat alanı yine hava fotoğraflarından okunmaktadır. Bu inşaat alanı günümüzde Akvaryum İstanbul binası olarak kullanılan alana denk gelmektedir. Eldem çizimlerinde yer alan kamp alanlarına ait kamp gazinosu binasının da 2006 yılında İBB Florya Sosyal Tesislerine ait alanda yer aldığı görülmektedir. Günümüzde de varlığını devam ettirmekte olan bu yapının tesis içinde özel günlere ait etkinlikler için kullanıldığı 2022 Eylül ayında yapılan ziyarette görülmüştür (Şekil 4.34).

Şekil 4.32 : 1982 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi

2006 hava fotoğraflarında tespit edilen bir başka durum ise İBB Sosyal Tesisleri bölgesine yakın yeni bir kumsal alanın yapılmış olduğudur. Günümüzde Çiroz Plajı olarak bilinen bu kumsal alan, denize yapılan dolgu ile kıyı çizgisini değiştiren bir müdahale olmuştur. Bu taşıma kumuyla oluşan yeni kumsal denize girme eylemi için kullanıcılara bir mekan sağlamıştır. Ancak soyunma kabinleri, büfe vb. hizmetleri sağlayan mekanları içerisinden barındırmamaktadır.

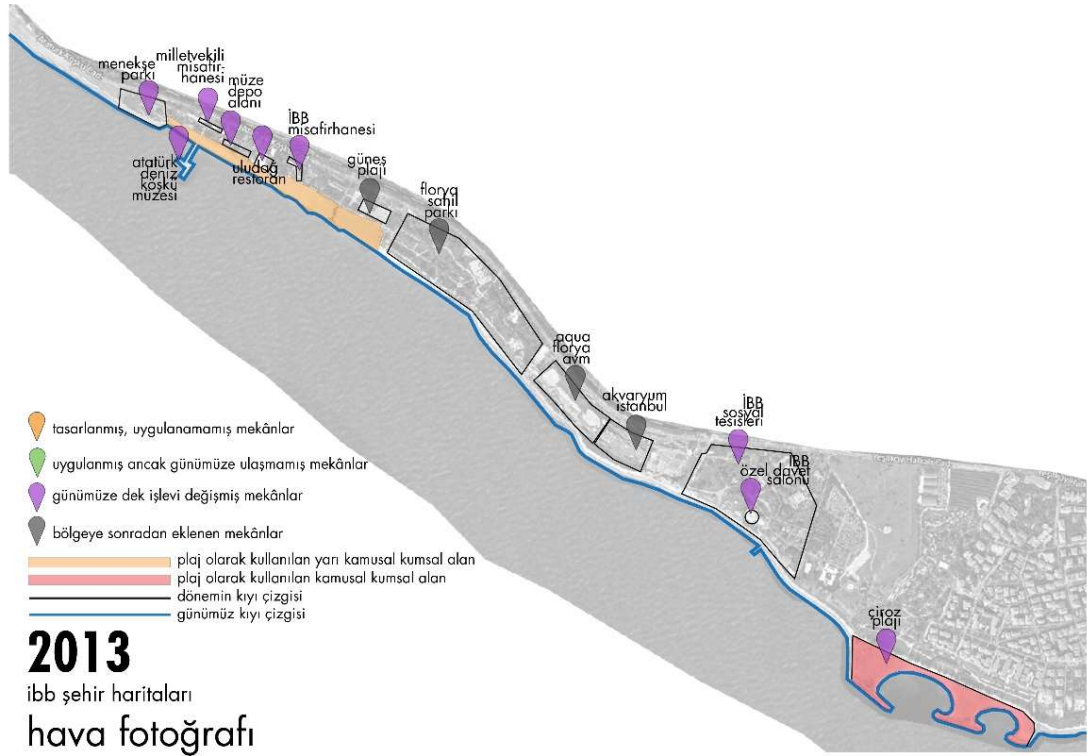
Florya bölgesinde 2011 yılında açılan Aqua Florya Alışveriş Merkezi ve Akvaryum İstanbul ve 2015 yılında açılan Crowne Plaza'ya ait otel tesisleri ile Florya deniz mekanları günümüzdeki durumuna gelmiştir. Bu tarihlerdeki dönüşümü görebilmek için 2013 ve 2017 yılındaki hava fotoğrafları incelenmiş ve odak noktasının bu açılan yeni tesislerle doğu bölgesine kaymaya başladığı anlaşılmıştır (Şekil 4.35) (Şekil 4.36). Eylül 2022 tarihinde Florya Bölgesi yeniden ziyaret edilmiştir ve günümüzde kalan yapısal bellek kodları anlaşılmalı çalışılmıştır. 2017 yılından günümüze kadar bölgede yapısal ve mekansal bir değişiklik olmamıştır.

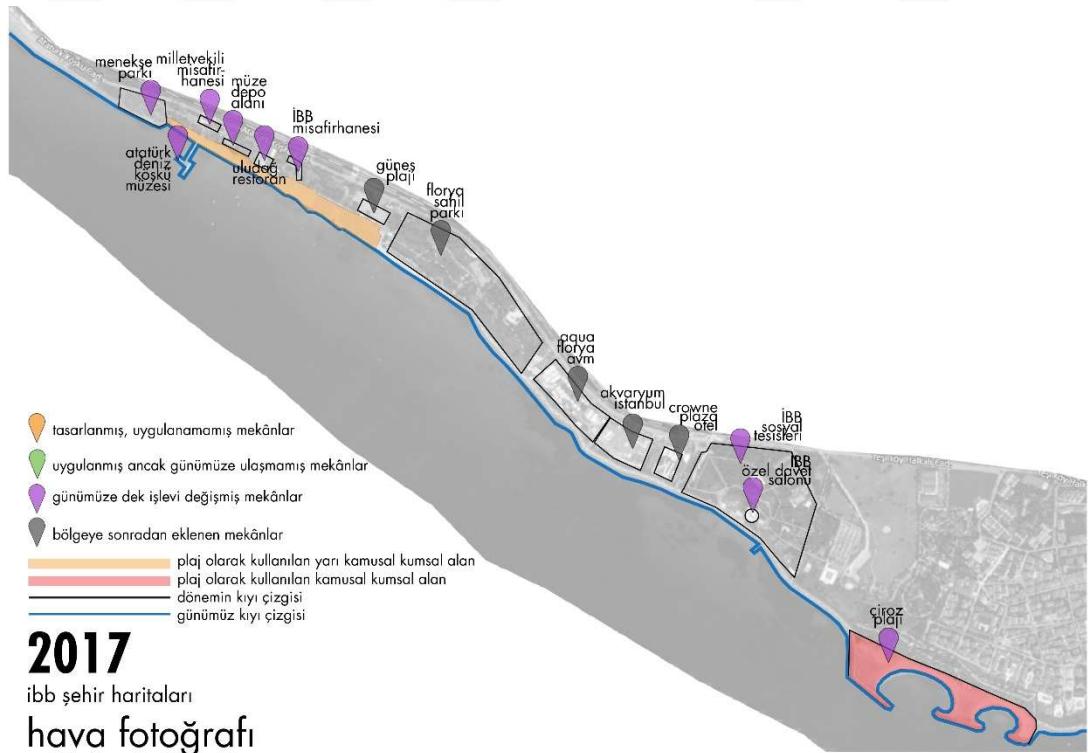
Şekil 4.33 : 2006 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi

Şekil 4.34 : Sedad Hakkı Eldem'in Kamp Alanları için tasarladığı gazino yapısı günümüzde özel davet salonu olarak kullanılmaktadır (Url-17).

Şekil 4.35 : 2013 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi

Şekil 4.36 : 2017 yılı hava fotoğrafında Florya deniz mekanlarının incelenmesi

Öncelikle Florya deniz mekanlarına ait en önemli mekansal kimlik ögesi olan Atatürk Deniz Köşk'ü ziyaret edilmiştir. Atatürk Deniz Köşkü günümüzde ziyarete açık olmakla beraber, ziyaret tarihi olan Eylül 2022 tarihinde yenileme ve tadilat uygulamaları sebebiyle ziyaretlere ara verilmiştir. Yine köşk gerisinde bulunan misafirhanelerin ise TBMM Milletvekillerinin kullanımına tahsis edildiği bilgisi müze görevlilerinden edinilmiştir. Bu bölgede bulunan kumsal alan ise, misafirhanede konaklayan misafirler tarafından kullanıma açıktır.

Köşk etrafında bulunan plaj mekanlarından biri olan giyinme kabinlerinin günümüzde müzeye ait depo alanları olarak kullanıldığı yapılan ziyaretlerde görülmüştür. Yine denize girmemizi sağlayan iskele yapıları günümüzde bulunmayıp, ancak köşke ulaşan iskelenin işlevini koruduğunu söyleyebiliriz. Kıyı şeridine köşk iskelesinden bakıldığında Rüknettin Güney'in tasarladığı gazino binasının ise günümüzdeki varlığını koruduğu görülmektedir (Şekil 4.37, Şekil 4.38). Bir işletme tarafından restoran olarak işletilen binanın cephelerdeki (Şekil 4.39, Şekil 4.40) ve iç mekanlardaki (Şekil 4.41, Şekil 4.42) değişimler ise, Güney'in mimari plan çizimlerine bakılarak karşılaştırıldığında fark edilmektedir. Binada teraslar ve cam bölmeler kullanılarak iç mekanda ek mekanlar oluşturulduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.43). Yine günümüzde birçok plaj mekanının artık bulunmamasına rağmen, gazino önündeki kumsal alan bulunan özel işletme tarafından denize girilebilen bir plaj olarak çalıştırılmaktadır.

Köşkün doğu tarafında yer alan İBB Lojmanı 1982 yılı hava fotoğraflarında görülmemekle beraber, cephenin mimari dili Erken Cumhuriyet yapıları tipolojisine referanslar vermektedir (Şekil 4.44). Binanın motel tipolojisinde çalıştığını, dış cephede bulunan çıkma balkonları ve kapı girişleriyle okuyabilmekteyiz. Bina hakkında bilgi alınmak üzere İBB Çözüm Merkezine 12 Kasım 2022 tarihinde bir başvuru yapılmıştır. İBB Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Halkla İlişkiler Müdürlüğü'ne yapılan ilgi 12.11.2022 Tarih 1-54819857133 başvuru numaralı başvuruya şu şekilde cevap alınmıştır:

1-54819857133 no'lu başvurunuzla ilgili İşletmeler Müdürlüğü ile yapılan görüşme neticesinde alınan bilgi şu şekildedir: "Bakırköy mahallesi İstanbul caddesi (Güneş Plajı yanı) Florya Bakırköy - İstanbul adresinde bulunan sosyal tesisimiz misafirhane olarak hizmet vermektedir. 1952 yılında Turizm Bakanlığı tarafından yapımına başlanan tesis 1954 yılında bitmiştir. 1957

yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesine devredilmiştir. 2005 yılında ise misafırhane olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bilginize sunar, iyi günler dileriz.

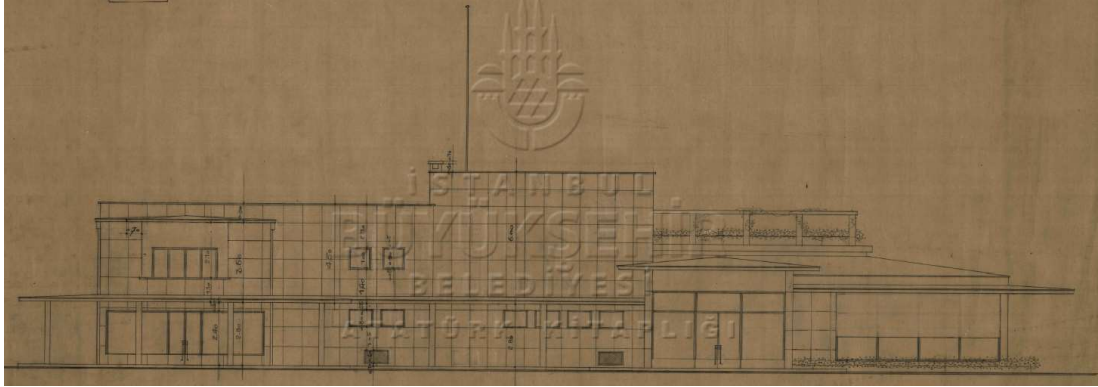
1982 hava fotoğraflarında net bir şekilde okunamayan bu yapı, Turizm Bakanlığı'nda tasarımları Sedad Hakkı Eldem'e yaptırılan Florya Plaj tesislerine ait bir yapı olup, fonksiyonu değişerek günümüze ulaşmıştır.

Şekil 4.37 : Atatürk Deniz Köşkü iskelesinden kıyı sınırına bakış (Taha Toros Arşivi).

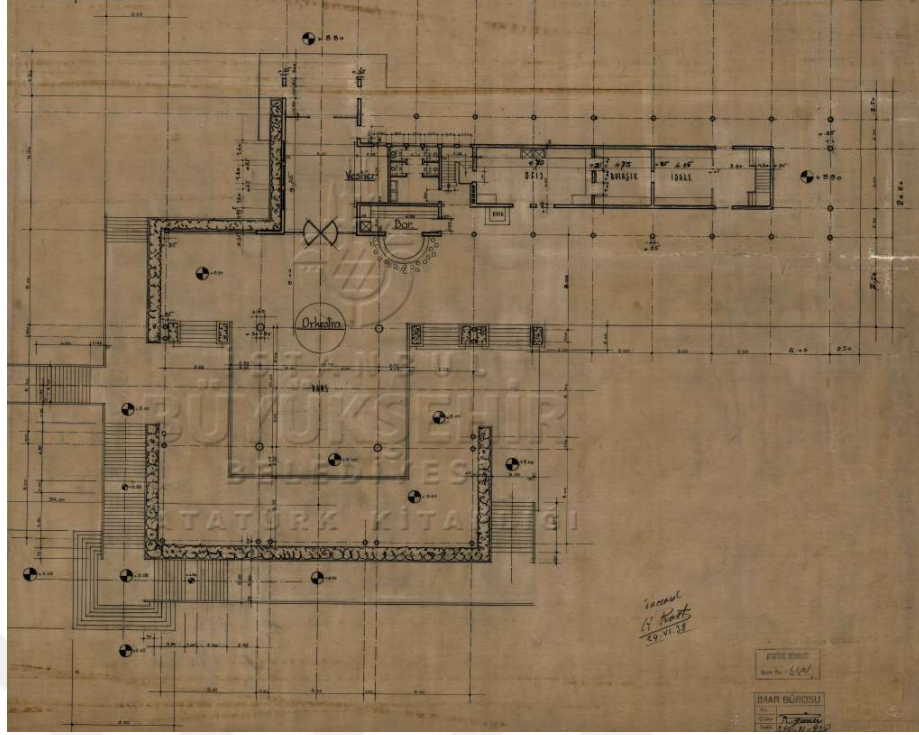
Şekil 4.38 : Atatürk Deniz Köşkü iskelesinden kıyı sınırına günümüzden bakış (24 Eylül 2022).

Şekil 4.39 : Florya Gazinosu tren yolundan görünüş çizimi (Atatürk Kitaplığı Arşivi).

Şekil 4.40 : Florya Gazinosu tren yolundan günümüz görünüşü (24 Eylül 2022).

Şekil 4.41 : Florya Gazinosu zemin kat planı (Atatürk Kitaplığı Arşivi).

Şekil 4.42 : Florya Gazinosu günümüz zemin kat kullanımı (24 Eylül 2022).

Şekil 4.43 : Florya Gazinosu'nda günümüzdeki ek mekanlar (24 Eylül 2022).

Şekil 4.44 : İBB Florya Lojmanı (24 Eylül 2022).

Kolektif bellekte yer alan Güneş Plajı, günümüzde varlığını koruyan deniz mekanlarından olmuştur (Şekil 4.45). Güneş Plajı günümüzde İBB tarafından plaj olarak işletilmekte olup, mimari yapısını korumaya devam etmektedir. Güneş Plajı'na ait motel yapısının da varlığı korunmuştur (Şekil 4.46) ve günümüzde İBB Sosyal Tesisleri tarafından kullanılmaktadır. İBB tanıtımında Güneş Plajı'nın mekansal özellikleri şu şekilde anlatılmaktadır: “840 metre uzunluğundaki Güneş Plajı'nda iki bölüm halinde hizmet veriliyor. Florya Tren İstasyonu karşısında yer alan ve yaz aylarında İstanbullar için serin bir tatil köşesi olan Güneş Plajı'nda, plaj voleybol sahası ve 240 araçlık otopark bulunuyor.” (Url- 18).

Şekil 4.45 : Günümüzde Güneş Plajı (24 Eylül 2022).

Şekil 4.46 : Günümüzde Güneş Moteli (24 Eylül 2022).

Güneş Plajı'ndan doğu yönünde ilerlemeye devam ettiğimizde bir park alanı gözlemlenmiştir. İBB'ye bağlı olan Florya Sahil Parkı'nda plaj kullanımı bulunmamakta olup, insanların boş vakitlerini sahil kenarında geçirebildiği bir alandır (Şekil 4.47). Ardından gelen Aqua Florya Alışveriş Merkezi, İstanbul Akvaryum, Crowne Plaza'ya ait otel binası sahil şeridinde bulunmaktadır. Alışveriş merkezinin sahil bandındaki uyumsuz ölçeği ile Florya deniz mekanlarının kolektif bellekte yer alan kodlamalarına uygun olmadığı görülebilmektedir (Şekil 4.48). Sosyal medya verilerinde bulunan olumsuz kent yorumlarıyla bu ölçeksiz yapının örtüştüğü söylenebilir. Bu yapıların denizle direkt ilişkisi sadece manzara görünüşüyle sınırlı olup, deniz kıyısında bir yürüyüş yolu bulunmaktadır. Yürüyüş yolundan devam edildiğinde İBB Florya Sosyal Tesisleri bulunmaktadır (Şekil 4.49). Florya Sosyal Tesisleri de mekansal olarak denizle bir ilişki kurmamış olup, deniz kıyısındaki yürüyüş yoluna da müdahale etmemiştir. Yürüyüş yolu bir kumsal ile birleşerek günümüzde Çiroz Plajı adındaki plaj alanına erişim sağlamaktadır. Bu plaj mekanına bakıldığında soyunma kabini, güneşlenme alanı olarak kullanılacak mekanlar gözlenmemekle birlikte, ücretsiz erişimin neden olduğu düşünülen yoğun bir kullanıma sahiptir (Şekil 4.50), (Şekil 4.51).

Şekil 4.47 : Florya Sahil Parkı (24 Eylül 2022).

Şekil 4.48 : Aqua Florya Alışveriş Merkezi (24 Eylül 2022).

Şekil 4.49 : İBB Sosyal Tesislerine bakış (24 Eylül 2022).

Şekil 4.50 : Florya plaj mekanları kullanımı (22 Temmuz 2021).

Şekil 4.51 : Florya plaj mekanları kullanımı (22 Temmuz 2021).

Sosyal medya verilerine bakıldığında özellikle mekansal anlatılar veri grubunda mekansal betimlemelere yer verildiği görülmektedir. Atatürk Deniz Köşkü ile beraber Florya bölgesine ait tüm plajlar kendi isimleriyle hatırlanmaktadır. Haylayf, Güneş, Belediye ve Yeni Belediye plajları anlatı/betimleme yorumlarında sıkça tekrarlanan mekanlar olmuştur. Kolektif bellekte mekan isimleri hala güçlü bir şekilde yer tutarak günümüz kolektif belleğinde Florya deniz mekanlarına ait hatırlama kodlarını oluşturmaktadır.

Geçmiş kullanımlara ait kolektif bellek kodlamaları ise köşkü referans alarak aktarılmaktadır. Bununla beraber Florya'nın deniz mekanları, 1980'li yıllara kadar köşkü referans alarak etrafındaki bölgede konumlanmıştır. Kolektif bellek kodlarında bu mekanların yer edindiği gerek anlatılarda gerek medya araçlarında okunabilmektedir. 2000'li yıllarda ise köşk ve çevresindeki bölgelerin kullanımı azalmış, kıyı bandına erişim zorlaşmıştır. Günümüzün odak noktası ise Aqua Florya Alışveriş Merkezi ile İBB Florya Sosyal Tesisleri arasındaki bölge olmuştur.

4.2.3 Florya'ya ait temsil ve anlatı araçları

Temsil ve anlatı araçları aracılığı ile Florya deniz mekanlarına bakıldığında; öncelikle yine geçmiş gazete haberleri aracılığı ile bu bölgenin yapım ve işletme kararlarının nasıl geliştiğini görebilmek mümkündür. Akşam Gazetesi 29 Şubat 1932 tarihli haberine baktığımızda; Florya'nın Belediye tarafından istimlak edilip, 5 senelik bir işletme kararı verildiği görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi 10 Mart 1932 tarihli haberinde ise Belediye tarafından bu bölgenin istimlak edileceği haberinin vurgulandığını ve belediyeye şimdiden deniz mekanlarının işletmesi için yapılan başvuruların olduğunu öğrenebilmekteyiz. Milliyet'in 21 Nisan 1933 tarihinde yayımladığı habere göre; şehir meclisi bütçe konusunda karşı çıkmış ama yapılacak otel gazino, bar vb. mekanlarla bu giderin karşılanacağı planlanmıştır. Akşam Gazetesi 04 Haziran 1934 tarihli haberinde şehir meclisinde istimlak kararının kabul edildiği ancak Florya Plajı arazisinde birçok kişinin hak talep etmesi sebebiyle sürecin geciktiği belirtilmiştir. Bu haberden 5 ay sonra yine Akşam Gazetesi'nin 18 Kasım 1934 tarihli haberiyle bu soruna bir çözüm üretildiğini görebilmekteyiz. Diğer malikler için bulunan çözüm ise; yeni istimlak kanunu sayesinde istimlak parasını bankaya yatırılması, hak sahibi maliklerin istimlak ücretlerini bankadan alabilecekleri bir sistem olmuştur. İstimlak sorununun ise aynı yıl içinde çözülmesi istenmiştir. Ancak;

15 Şubat 1935 tarihli Akşam gazetesi haberinde istimlak sorununun devam ettiği belirtilmiş, bir yandan da bölgenin imar koşullarının planlandığı söylenmiştir. Yine 27 Mart 1935 tarihli aynı gazete haberinde plaj tesislerinin inşaatının hazirandan önce başlayacağı belirtilmiştir. Haber Gazetesi 06 Haziran 1935 tarihinde belediyenin yapılacak olan inşaata 300 000 lira bütçe ayırdığını ve inşa edilecek mimari planların tamamlanmış olduğu haberini yayımlamıştır. Zaman Gazetesi 06 Haziran 1935 tarihli haberlerinde ise istimlak işlemlerinde arsa malikleri ile uzlaşma sağlanmadığı anlaşılmıştır. Akşam 26 Ağustos 1935 tarihli haberinde inşaat uygulama sürecinin 3 sene olacağı öngörüsü belirtilmiştir. Akşam Gazetesi 19 Kasım 1935 tarihli haberinde istimlak işlemleri için bankaya verilen istimlak bedelinin bankadan kimsenin almaması bilgisi yer almaktadır. Akşam 24 Şubat 1939 tarihli haberinde; arazi sahiplerinden birinin parasını alamadığından istimlak kararının iptali için dava açtığını, ancak belediye istimlak kararının iptalinin mümkün olmayacağını duyurmuştur.

1932-1938 yıllarındaki Devlet Arşivlerine bakıldığında ise Florya deniz mekanlarının kullanımı için başka kararların da alındığını görebilmekteyiz. 4 Ocak 1936 yılında Atatürk, Florya -Yeşilköy arasında turistik bir yol yapımı ve bu yolun yapımına öncelik verilmesi için kararname çıkarmıştır (Şekil 4.52). Yine Atatürk'ün, bu bölgenin geliştirilmesi amacıyla Florya Bölgesine orman yetiştirilmesi için karar verdiğini Devlet Arşivlerinde görebilmekteyiz (Şekil 4.53). Bu kararnamede Florya için “su şehri” tanımı yapıldığı görülmektedir. Bu söylem ile Florya'nın sadece plaj olarak düşünülmediği, yeni bir kent oluşumunun gerçekleştiğini yorumlayabiliriz.

Cumhuriyet Gazetesi 4 Haziran 1938 tarihli haberine göre; Florya deniz mekanlarının sahipleri değişmiştir. Haberde Maliye Bakanlığı tarafından Florya Deniz Köşkü ile etrafındaki arazi ve binaların alınıp Milli Saraylar Müdürlüğü'ne verildiği aktarılmıştır. Bu kararın 1932 tarihinde belirtilen 5 senelik işletme kararının bitişine denk geldiği söylenebilir. Nitekim Haber Gazetesinin 22 Nisan 1938 tarihindeki haberinde bu bölgenin işletilmesi üzerine alınan yeni kararları görmekteyiz. Halkın plaj ücretlerini pahalı bulmasından ötürü plajların daha uygun biçimde kullanılabilmesi için; belediye plajlarına yeni tarifeler getirilmesi, Menekşe ve Haylayf plajlarına ekonomik tarifeler getirilerek tren ücretlerinin bu fiyatlara dahil edilmesi, bu tarifenin uygulanabilmesi için plajların kısmi olarak kiralanması gibi kararlar alınmıştır. İkdam Gazetesi 12 Temmuz 1940 tarihli haberinde ise Florya

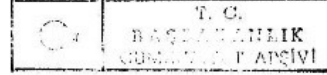
Plajı'nın işletmesini kiralayan kişinin sözleşmeyi iptal etmesi, işletmenin yeniden açık arttırmaya çıkması haberi ile işletmelerin artık devlet tarafından yürütülmediğini anlayabilmekteyiz. Akşam Gazetesi 02 Haziran 1942 tarihindeki haberine göre ise işletmecinin belirlenmesinin artık kura yöntemi ile olduğunu söyleyebiliriz.

T. C. BASVEKÂLET KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ		T. C. BÂŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Karar sayı 3819		Kararname	
Istanbulda (Florya-Yeşilköy) arasında sahile muvazi modern bir yol yapılması turistik bakımdan çok lüzumlu ve faydalı görülmekte olduğundan 1525 sayılı göse ve köprüler kanununun 2 ve 4 üncü maddelerine göre bu yolun ilk sırada yaptırılacak yollar arasına konulması; Nafia Vekilliğinin 2/1/936 tarih ve 8597/16 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 4/1/936 da onanmıştır.			
4/1/936			
REİSİCUMHUR <i>K. Atatürk</i>			
Bg. V. <i>J. İsmi</i>	Ad. V. <i>S. Sami</i>	M. M. V. <i>K. Oyal</i>	Da. V. <i>S. Kaya</i>
Na. V. <i>H. B. Omas</i>	Ma. V. <i>H. Oğuz</i>	Mf. V. <i>S. Uluhan</i>	Na. V. <i>A. Çetinkaya</i>
B. V. <i>C. Bage</i>	S. I. M. V. <i>H. F. Haydary</i>	G. I. V. <i>Rana Tarkan</i>	Zr. V. <i>Minkley</i>
030 18 01 02 61 1 4			

Şekil 4.52 : Atatürk'ün 1936'te Florya Yeşilköy Yolu hakkında verdiği karar (Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivleri, Belge Tarihi: 04.01.1936, Dosya Ek: 159-149, Erişim Tarihi:12.10.2022).

T. C.
BAŞVEKÂLET
RARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2

Kararname

7485

Ağaçlandırılması lüzumlu olup orman sınırları dışında bulunan Florya su şehrinde yeniden orman yetiştirilmesi; Ziraat Vekilliğinin 14/9/937 tarih ve 30583/9 sayılı teklifi ve Maliye Vekilliğinin 30/9/937 tarih ve 11175/132/4194 sayılı mütaleanesi üzerine, İcra Vekilleri Heyetinin 7/10/937 tarihli toplantısında, 3116 sayılı Orman Kanununun 87 inci maddesine tevfiken onanmıştır.

7/10/937

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V. V. ve İk. V.

C. Bayraktar

Ad. V.

S. Sarıgül

M. M. V.

K. Özalp

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

H. Baş

Ma. V.

E. Özalp

Mi. V.

C. Akar

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

S. R. Özalp

S. İ. M. V.

S. R. Özalp

G. İ. V.

R. Sarıgül

Zr. V.

H. Kaya

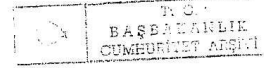
030 10 01 02 99 84 14

Şekil 4.53 : Atatürk'ün 1937'te Florya Ormanı hakkında verdiği karar (Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivleri, Belge Tarihi: 07.10.1937, Dosya Ek: 215-137, Erişim Tarihi:12.10.2022).

1950'li yıllara gelindiğinde ise bölgede yazlık evlerin ön planda olmaya başladığını görebilmekteyiz. Devlet Arşivlerinde bulunan 1953 yılında Celal Bayar'ın onayladığı kararda Florya Gölköy Plaj Evleri Yapı Kooperatifi'ne verdiği onayı bulmaktayız (Şekil 4.54).

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
4
552

KARARNAME

Ortaklarını ev veya iş yeri sahibi yapmak maksadiyle merkezi Bakırköy olmak üzere, 30 yıl süre ve en az 350 Türk lirası sermaye ile kurulmasına başlanan "Florya Gölköy Plaj Evleri Yapı Kooperatifi"nin Ekonomi ve Ticaret Vekâletinin 3/4/1953 tarihli ve 6/2887/20699 sayılı yazısıyla gönderilen ilişik anasözleşmesi icra Vekilleri Heyetince 10 /4 /1953 tarihinde incelenerek, adı geçen Kooperatifin kurulmasına izin verilmesi, Ticaret kanununun 480 inci maddesine göre kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayar

11	28	131
18	01	030

Bayvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Adalet Vekili Millî Savunma Vekili
İçişleri Vekili Dışişleri Vekili Maliye Vekili Millî Eğitim Vekili
Bayındırlık Vekili Eko. ve Ticaret Vekili Sa. ve So. Y. Vekili G. ve Tekel Vekili
Tarım Vekili Ulaştırma Vekili Çalışma Vekili İşletmeler Vekili

Şekil 4.54 : Bayar'ın 1953'te Florya Gölköy Plaj Evleri Yapı Kooperatifi'ne verdiği onay (Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivleri, Belge Tarihi: 10.04.1953, Dosya Ek: 10-783, Erişim Tarihi:12.10.2022).

Florya deniz mekanlarına temsil ve anlatı araçları bellek kodları aracılığıyla baktığımızda ise; gazete haberleri yorumlandığında, bölge için 1938 yılına kadar devlet ve İstanbul Belediyesi'nin birlikte kararlar alıp, idarenin belediyeye ait olduğunu görmekteyiz. 1938 yılından sonra bölge Milli Saraylar Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bu el değiştirmeden sonra müdürlük tarafından Florya deniz mekanlarının kullanım yoğunluğunun azalmaması için uygun ücret tarifelerinin uygulandığını yine görebilmekteyiz. 1940 yılından sonra bölgenin işletmesi artık devlet tarafından yürütülmemektedir. Ancak bu yarı özel işletme sistemine rağmen, 1950'li yıllarda yeni deniz mekanları da Turizm Bankası aracılığı ile bölgede planlanıp inşa edilmiştir. Böylece Florya deniz mekanlarında devlet teşvikinin, işletmeler özel sektöre aktarılsa bile sürdüğünü anlamaktayız.

5. SONUÇ YERİNE

Shudson'a göre, bellek yalnızca bir bilgi kodlama, bilgi depolama ve bilgiyi stratejik biçimde bulup getirme sürecidir (2007, s.181). Tüm bu stratejik süreç oluşurken hafıza hatırladığı kodlarla hatırlamak için bu kodlar arasındaki ilişkiyi kurar ve hatırlama eylemini gerçekleştirir.

Kolektif bellek aracılığı ile toplumlar hatırlama eylemini gerçekleştirirken yine aynı süreçler burada da görülür. Toplumlar önce hatırlayacağı kolektif bellek kodlarını içselleştirir, ardından bu kodlar ile ortak ilişkiler kurarak ortak hatırlama mekanizmasını çalıştırır.

Bu araştırmayla birlikte öncelikle İstanbul kentinin geçirdiği dönüşümlere bakılmış, ardından bu dönüşümün İstanbul'daki deniz mekanlarını nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır. İstanbul'daki değişimin deniz mekanlarına olan etkisi anlaşılmaya çalışırken de kolektif bellek perspektifinden yararlanılmış, yöntem olarak döneme ait özellikle çeşitli medya verileri içerik olarak analiz edilip yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda; kolektif bellekte mekanların hatırlanmasında mekanların mimari kurguları kadar mekanların yaşanma biçimlerinin de önemli olduğu görülmüştür. Mekanlar hatırlanırken; orada yaşanan gündelik hayat pratikleri ve mekansal kimlik öğeleri de bellek kodlarının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu kodlamalar sistematik bir bakış oluşturmaya yardımcı olmuştur. Böylece mekana ait dönüşümler de bu veriler aracılığı ile anlaşılmış ve dönüşümlerin kolektif bellekteki yerini anlamamızı sağlamıştır.

Araştırmanın mekansal sonuçlarına baktığımızda ise; İstanbul'un dönemsel olarak değişimleri kente yansıdığı gibi deniz mekanlarına da yansımıştır. Deniz mekanları sadece mimari olarak değişmekle kalmayıp özellikle İstanbul'un deniz hamamlarından plaj mekanlarına geçiş sürecinde farklı faktörlerden etkilenmiştir. Kent için verilen plan kararları, siyasi kararlar ve ülkede yaşanan rejim ve sonrasındaki iktidar değişiklikleri, kentin kirlenme durumu ve verilen ulaşım kararları plaj mekanlarının

da dönüşümünü sürdürmesine sebep olmuştur. İstanbul'un plaj mekanları, bu mekanların dönüşümünü sağlayan etkenlerle önce kentin önemli kullanım mekanları olup sonra sönmülenerek yok olmuştur.

Araştırmadan çıkan diğer bir sonuç ise mekan üzerinden yansıtılmış modernizm ve çağdaşlık söylemlerinin deşifre edilen kolektif bellek kodlarında açığa çıkmakta oluşudur. Deniz hamamları topluma yeni bir gündelik hayat rutinini kazandırırken, İstanbul plaj mekanlarında ise modernitenin ve yeni çağdaş bakışın mimari üsluba, gündelik hayat pratiklerine ve mekan üzerinden oluşturulan anlatılar ve temsil araçlarındaki söylemlere etkisi deşifre edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak ise; İstanbul'un kent içindeki deniz mekanları kolektif bellekte çağdaş ve modern bir hayatın temsili olarak yer almıştır.

Araştırmanın örneklemini olan Florya deniz mekanlarına bakıldığında ise; Florya'da Atatürk ile başlayan deniz mekanlarının kullanım kararı ve yapılan Deniz Köşkü ile Florya'nın ve çevre semtlerin deniz mekanlarının etkilenip büyümesini gözlemleyebilmekteyiz. Siyasi bir öznenin aldığı kararın yarattığı bu etki bu bölgenin gelişerek dönüşümüne fırsat sağlamıştır. Florya'da görülen bu etki ise bu semtlerde deniz mekanları aracılığı ile gündelik hayatı değiştirmiştir ve eklenen yapısal öğelerle beraber kolektif hafızalarda çağdaş ve modern mekansal kurgulanmalar olarak yerini almıştır.

Bölgeye ait kolektif bellek kodlamalarından gündelik hayat pratikleri bellek kodlarına bakıldığında; İstanbul'da olduğu gibi Florya deniz mekanları için de modern ve çağdaş bir hayat pratiği plaj mekanları aracılığı ile topluma kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu mekanlar gerek banliyö hattıyla gerek devlet teşvikleriyle kentlinin kullanması için desteklenmiştir. Bu destek sayesinde İstanbul kentlileri Florya deniz mekanlarını 1990'lı yıllara kadar aktif olarak kullanmıştır. Günümüzde ise bu bölge modern bir hayatın göstergesi olarak kolektif bellekte hatırlanmaktadır.

Florya deniz mekanlarının mekansal kimlik öğelerine bakıldığında, Atatürk Deniz Köşkü'nün bölgeye dair en önemli bellek kodunu oluşturduğu görülebilmektedir. Atatürk Deniz Köşkü ile beraber Florya bölgesine ait tüm plajlar kendi isimleriyle hatırlanmaktadır. Haylayf, Güneş, Belediye ve Yeni Belediye plajları anlatı/betimleme yorumlarında sıkça tekrarlanan mekanlar olmuştur. Kolektif bellekte mekan isimleri

hala güçlü bir şekilde yer tutarak günümüz kolektif belleğinde Florya deniz mekanlarına ait hatırlama kodlarını oluşturmaktadır.

Temsil ve anlatı araçlarında ise özellikle yazılı medyadaki veriler incelendiğinde; Florya deniz mekanlarının 1940'lı yıllardan sonra işletilmesi devredilse bile; yaratılmak istenen modern bir hayat pratiğini topluma kazandırmak adına 1980'li yıllara kadar devletin mekansal kararlar aldığı, bu kararları kendisinin uyguladığı ve özel sektöre gerek işletmelere gerek yazlık evlerin inşa edilmesine destek verdiğini yorumlayabilmekteyiz.

Günümüzde Florya deniz mekanlarına bakıldığında; Atatürk Deniz Köşkü'nün, Florya Gazinosu'nun, Güneş Plajı'nın ve Kamp Gazinosu'nun günümüze geldiği görülmektedir. Menekşe Plajına ait alan ve dinlenme evlerinin bulunduğu alan kent içi park alanlarına dönüştürülmüştür. Kamp alanları ile dinlenme alanları arasında kalan bölgede yeni yapıların olduğu görülmektedir. Deniz kıyısının kullanımı olarak ara ara plaj işlevlerinin de görüldüğü ancak plaj fonksiyonunun gerektirdiği plaj mekanlarının bölgede bulunmadığı gözlemlenmiştir. Yine de geçmişte suyla ilişkinin yoğun olarak kurulduğu bir kamusal alan olarak anılan Florya'da denize girme alışkanlıklarının, mekansal ihtiyaçların tam karşılanmamasına rağmen sürdürüldüğü görülmektedir. Alışveriş merkezi, otel, akvaryum, belediye sosyal tesisi olarak var olan günümüze ait bu fonksiyonlar sayesinde Florya deniz mekanlarının odak noktası kaymıştır. Kentli aktif olarak bu bölgeleri kullanmakta olup, bu bölgenin kıyı erişiminde bir kısıtlama yoktur. Ancak 1930-1980 yılları arasında odak noktası olan Florya Deniz Köşkü kıyısı, eski gazino (yeni lokanta) binası ile bu bölgedeki deniz kıyısı yarı kamusal bir alana dönüşmüştür. Deniz kıyısına direkt erişim bazı alanlarda teller aracılığı ile engellenmiştir. Bu durum; bölgedeki kamusallığın da dönüştüğünü göstermektedir.

Son olarak Lefebvre'ye göre: “*Şehir hakkı*, basit bir ziyaret etme ya da geleneksel şehirlere geri dönme hakkı olarak düşünülemez. Sadece dönüşmüş, yenilenmiş *kentsel yaşam hakkı* olarak formüle edilebilir” (2015). Florya deniz mekanları geçmişten günümüze dönüşerek ve yenilenerek kentsel yaşam hakkını kentlilere sağlamıştır. Ancak kentin yaşadığı değişiklikler de Florya deniz mekanlarını etkileyerek, kentli ile deniz arasına bir mesafe koymuştur. Kentli, Florya deniz mekanlarını sadece farklı amaçlarla ziyaret edebilmektedir, geçmişteki biçimiyle denizle ilişki kuramamakta, şehir hakkından mahrum kalmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adil, F.** (1941, 9 Ağustos). Deniz hamamından plaja. *Tan Gazetesi*. Erişim adresi http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1941/tan_1941_agustos_/tan_1941_agustos_9_.pdf
- Akçura, G.** (2018). İstanbul Plajlarında Yaşam. Z. Ögel, G. Tanman, & E. Alışık (Ed.), *İstanbul'da Deniz Sefası: Deniz Hamamından Plaja Nostalji* (s. 86-129). İstanbul: Suna ve İnan Kırac Vakfı Pera Müzesi.
- Akyıldız, A.** (2015) Osmanlı İstanbul’unda Deniz Ulaşımı (Modern Dönem), Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, <https://istanbultarihi.ist/221-osmanli-istanbulunda-deniz-ulasimi-modern-donem> (19.09.2022).
- Altun, M.** (2010). *Hilton İstanbul Hilton İstanbul'un anı defterinden 55 yıl*. İstanbul : Kurumsal Yayınlar.
- Ar, B.** (2019). İşgal İstanbul'unun Kentsel Dönüşümünü Beyaz Ruslar Üzerinden Okumak. *Yıllık: Annual of Istanbul Studies 1*, 101-122.
- Assmann, J.** (2018). *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik* (A. Tekin, Çev.). İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- Atatürk Floryaya Can Veriyor.** (1935, 30 Haziran). *Tan*, s 9.
- Atatürk'ün İstanbulla Armağanı: Florya.** (1935, 29 Haziran). *Tan*, s 9.
- Atmaca Çetin, H.** (2019). Reading the Modern through Hotel Interiors of the 1950's: Divan and Çınar Hotels in İstanbul. (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Batur, A.** (1994). Florya Cumhurbaşkanlığı Köşkü. Akbayar, N., Işın, E. Sakaoğlu, N., Baydar, O., Tanman, B., Koz, M.S., Aksoy, B., Batur, A., Yusufoglu, Y. (Ed.) *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Ana Basım A.Ş.
- Baytar, İ.** (Ed.) (2018). *Florya Atatürk Deniz Köşkü*. Ankara : TBMM Basımevi.
- Bilgin, İ.** (2002). Modernizmin Şehirdeki İzleri. *Arkitera*. Erişim Tarihi Mayıs 29, 2021, <https://v3.arkitera.com/diyalog.php?action=displaySession&ID=62&aID=648>
- Bilsel, C.** (2010) İstanbul'un Dönüşümleri: Prost Planlaması ve Modern Kenti Yaratmak. Akpınar, İ. (der.), *Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve Kent, 1910-2010*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Cahit, B.** (1933, 21 Nisan). Pilaj ve Stadyum. *Milliyet Gazetesi*

- Connerton, P.** (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (A. Şenel, Çev.). İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- Çalak, I.E.** (2012) “Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Platz Örneği, Almanya”, *tasarım+kuram dergisi*, Cilt 8, Sayı: 13, 34-47.
- Çelik, Z.** (1998). *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çınar Oteli.** (1959). *Arkitekt, 132-140*.
- Çoşkun, N. S.** (1938, 5 Temmuz). Mesire Yerlerinden Röportajlar *Son Posta Gazetesi*
- Daver, A. ve Günay, S.(Ed.)**(1943). *Güzelleşen İstanbul*. İstanbul : İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivleri**, <<https://www.devletarsivleri.gov.tr/>>.
- Ergut, E. A., Akpınar, İ., Akay, Z.** (2015) Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, <https://istanbultarihi.ist/326-cumhuriyet-doneminde-istanbulda-mimarlik> (13.11.2022).
- Erman, H.** (Yapım) & Özgül, E. (Yönetmen). (1951). *Ne Sihirdir Ne Keramet*. İstanbul: Erman Film.
- Evren, B.** (2000). *İstanbul'un Deniz Hamamları ve Plajları*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Florya, İmar Edilince Ne Hale Gelecek?.** (1935, 18 Haziran). *Haber*, s 2.
- Florya'da İnşaat Başladı.** (1935, 8 Haziran). *Akşam*, s 7.
- Florya Plajı.** (1942, 2 Haziran). *Akşam*, s 1.
- Florya Plajı 1 Ay İçinde Tanınmaz Bir Hale Sokulacak.** (1935, 5 Haziran). *Haber*, s 1.
- Florya Plajı Belediye Bu Sene Plajı İstimlak Edecek.** (1934, 4 Haziran). *Akşam*, s 3.
- Florya Plajı Belediye Yaza Kadar İstimlâk İşini Bitirecek.** (1934, 18 Kasım). *Akşam*, s 3.
- Florya Plajının İslahı İçin Belediyeden Şimdilik 300000 Lira Verilecek.** (1935, 6 Haziran). *Haber*, s 3.
- Florya Plajının İstimlâk İşİ Hazirandan Evvel Bitecek.** (1935, 27 Mart). *Akşam*, s 3.
- Florya Plajı İstimlâk Parası Henüz Bankadan Alınmadı.** (1935, 19 Kasım). *Akşam*, s 5.
- Florya Plajı Meselesi.** (1939, 24 Şubat). *Akşam*, s 4.
- Florya Plajı Muhtelit Encümen İstimlâki Tasvip Ediyor.** (1932, 29 Şubat). *Akşam*, s 3.
- Florya Plajı Yapılacak Tesisat İçin Mütihassıs Getirtiliyor.** (1935, 15 Şubat). *Cumhuriyet*, s 3.

- Florya Plajı Yeni Bir Grup Daha İşletmeğe Talip Oldu.** (1932, 10 Mart). *Cumhuriyet*, s 3.
- Floryaya Rağbet.** (1940, 8 Temmuz). *Haber Akşam Postası*, s 1.
- Florya Yakında Bayındırlık Programının Tatbikine Başlanıyor.** (1935, 26 Ağustos). *Akşam*, s 2.
- Florya Yalova Gibi Olacak.** (1935, 6 Haziran). *Zaman*, s 3.
- Florya Yeniden Arttırmaya Çıktı.** (1940, 12 Temmuz). *İkdam*, s 2.
- Güngör, S.** (1936, 24 Haziran). Florya Plajı. *Tan Gazetesi*
- Güngör, S.** (1938, 20 Haziran). Florya Kıyılarında İhtiyar Söyleniyor: "Hey Allahım, şu kum üstünde bu çiçekleri nasıl yetiştirdin?". *Cumhuriyet Gazetesi*
- Gürel, M. Ö.** (2018). İstanbul Plajlarında Yaşam. Z. Ögel, G. Tanman, & E. Alışık (Ed.), *İstanbul'da Deniz Sefası: Deniz Hamamından Plaja Nostalji* (s. 130-175). İstanbul: Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi.
- Halwachs, M.** (2018). *Kolektif Bellek* (Z. Karagöz, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- İstanbul'da Sayfiye Politikası.** (1969). *Akbaba*, 1-2.
- Kansteiner, W.** (2002). Finding meaning in memory: A methodological critique of collective memory studies. *History and Theory*, 41, 179-197
- Karakoç, E.** "Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Ulaşım", Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, <https://istanbultarihi.ist/226-cumhuriyet-doneminde-istanbulda-ulasim> (19.09.2022).
- King, C.** (2016). *Pera Palas'ta Gece Yarısı Modern İstanbul'un Doğuşu* (A. Anadol, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Koçu, R. E.** (1966). Deniz Hamamları. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 8, ss. 4438-4441). İstanbul, Koçu Yayınları.
- Kuban, D.** (2010). *İstanbul Bir Kent Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lefebvre, H.** (1989). *The Production of Space* (D. Nicholson-Smith, Çev.). Cambridge: Basil Blackwell Ltd.
- Lefebvre, H.** (2015). *Şehir Hakkı* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lido Yüzme Havuzu.** (1944). *Arkitekt*, 244-249.
- Maliye, Florya Deniz Köşkünü Satın Aldı.** (1938, 4 Haziran). *Cumhuriyet*, s 1.
- Maltepede Bir Yaz Evi.** (1964). *Arkitekt*, 4-5.
- Nora, P.** (2006). *Hafıza Mekanları* (M. E. Özcan, Çev.). Ankara : Dost Kitabevi Yayınları.
- Nora, P.** (1989). Between Memory and History *Representations*, No. 26, *Special Issue: Memory and Counter-Memory*. 7-24.
- Plaj Şehri: Florya.** (1938, 22 Nisan). *Haber*, s 3.

- Schudson, Michael. (2007).** ‘Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri’. *Cogito Dergi: Bellek: Öncesiz, Sonrasız*. Çev., Begüm Kovulmaz. Sayı: 50,179-199. İstanbul: YKY Yayınları. (2007)
- Tanju, B. (2009).** Sedat Hakkı Eldem: Bir Katalog Denemesi. Tanyeli, U. (Ed.) *Sedad Hakkı Eldem II: Retrospektif*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Tekeli, İ. (2013)** *İstanbul’un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
- Toprak, Z. (2018).** İstanbul Plajlarında Yaşam. Z. Ögel, G. Tanman, & E. Alışık (Ed.), *İstanbul’da Deniz Sefası: Deniz Hamamından Plaja Nostalji* (s. 8-86). İstanbul: Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi.
- Uludağ, Z., Aycı, M. (2016).** ‘Modernin Güçlü Sahnesi Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara’sında Kolektif Belleğin İnşası ve Toplumsal Unutma Süreci’, *İdealkent*, Cilt 7, Sayı: 20,746-773.
- Uz, F., (2022).** ‘Mekansal Belleğin Kurulma Pratikleri için bir Okuma Önerisi’, *Mimarlık*, Sayı: 423, 42-45.
- Wimmer, D.D. ve Dominick, J.R. (2000).** *Mass Media Research: An Indroduction*. Belmont: Wadsworth Publishing Company
- Y. Mühendis Mukbil Aykut Evleri. (1948).** *Arkitekt*, 61-63.
- Yeni Plaj ve kamplarıyla İstanbul. (1958).** *Hayat*, 20-25.
- Yurdatap, K. (Yapım) & Füzuran (Yönetmen). (1990).** *Benim Sinemalarım*. İstanbul: Mine Film.
- Yüzer Ev. (1947).** *Arkitekt*, 204-206.

Url-1

<https://katalog.iae.org.tr/yordam/?p=1&q=fenerbah%C3%A7e+plaj%C4%B1&alan=tum_txt&demirbas=FKA_009598>, erişim tarihi 29.09.2022.

Url-2

<https://katalog.iae.org.tr/yordam/?p=1&q=moda+plaj%C4%B1&alan=tum_txt_006718_006718_006718&demirbas=CFA_006718_006718>, erişim tarihi 22.06.2022.

Url-3

<http://ataturkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?aDemirbas=Krt_013409>, erişim tarihi 22.06.2022.

Url-4

<<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110346>>, erişim tarihi 22.06.2022.

Url-5

<<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/97170>>, erişim tarihi 22.06.2022.

Url-6

<<https://www.facebook.com/photo?fbid=388577899566781&set=gm.4767039949986622>>, erişim tarihi 17.06.2022.

Url-7

<<https://www.mrmartelo.com/eski-istanbul-ve-yuzen-evler/>>, erişim tarihi 17.06.2022.

- Url-8** <<http://mimdap.org/2014/07/yllaryn-mimary-melih-koray-ile-dunden-bugune/>>, erişim tarihi 17.06.2022.
- Url-9** <<https://www.modadenizkulubu.org.tr/kulubumuz/tarihce>>, erişim tarihi 22.06.2022.
- Url-10** <<https://tarihdergi.com/1971-moda/>>, erişim tarihi 22.06.2022.
- Url-11** <[https://katalog.iae.org.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=beyaz+park&alan=tum_txt&fq\[\]=kunyeAltTurKN_str%3A%22058%22&demirbas=FK_A_003905](https://katalog.iae.org.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=beyaz+park&alan=tum_txt&fq[]=kunyeAltTurKN_str%3A%22058%22&demirbas=FK_A_003905)>, erişim tarihi 29.09.2022.
- Url-12** <[https://katalog.iae.org.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=beyaz+park&alan=tum_txt&fq\[\]=kunyeAltTurKN_str%3A%22058%22&demirbas=FK_A_003905](https://katalog.iae.org.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=beyaz+park&alan=tum_txt&fq[]=kunyeAltTurKN_str%3A%22058%22&demirbas=FK_A_003905)>, erişim tarihi 29.09.2022.
- Url-13** <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?aDemirbas=Krt_014511>, erişim tarihi 22.06.2022.
- Url-14** <[https://katalog.iae.org.tr/yordam/?p=1&q=deniz%20hamam&alan=tum_txt&fq\[\]=kunyeAltTurKN_str%3A%22095%22_006302_006302&demirbas=FK_A_006302_006302](https://katalog.iae.org.tr/yordam/?p=1&q=deniz%20hamam&alan=tum_txt&fq[]=kunyeAltTurKN_str%3A%22095%22_006302_006302&demirbas=FK_A_006302_006302)>, erişim tarihi 29.05.2022.
- Url-15** <<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/70039>>, erişim tarihi 02.10.2022.
- Url-16** <<https://www.uludagkebap.com/hakkimizda/>>, erişim tarihi 17.11.2022.
- Url-17** <<https://www.google.com/maps/@40.9622891,28.8054065,3a,75y,190.55h,92.39t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipNNOgH38g26dbziaociqQwdCOnfBvzDtM851ZH9!2e10!3e11!7i7680!8i3840>>, erişim tarihi 17.11.2022.
- Url-18** <<https://tesislerimiz.ibb.istanbul/ibb-plajlari-ile-sehrin-konforunda-gunubirlik-tatil/>>, erişim tarihi 17.10.2022.

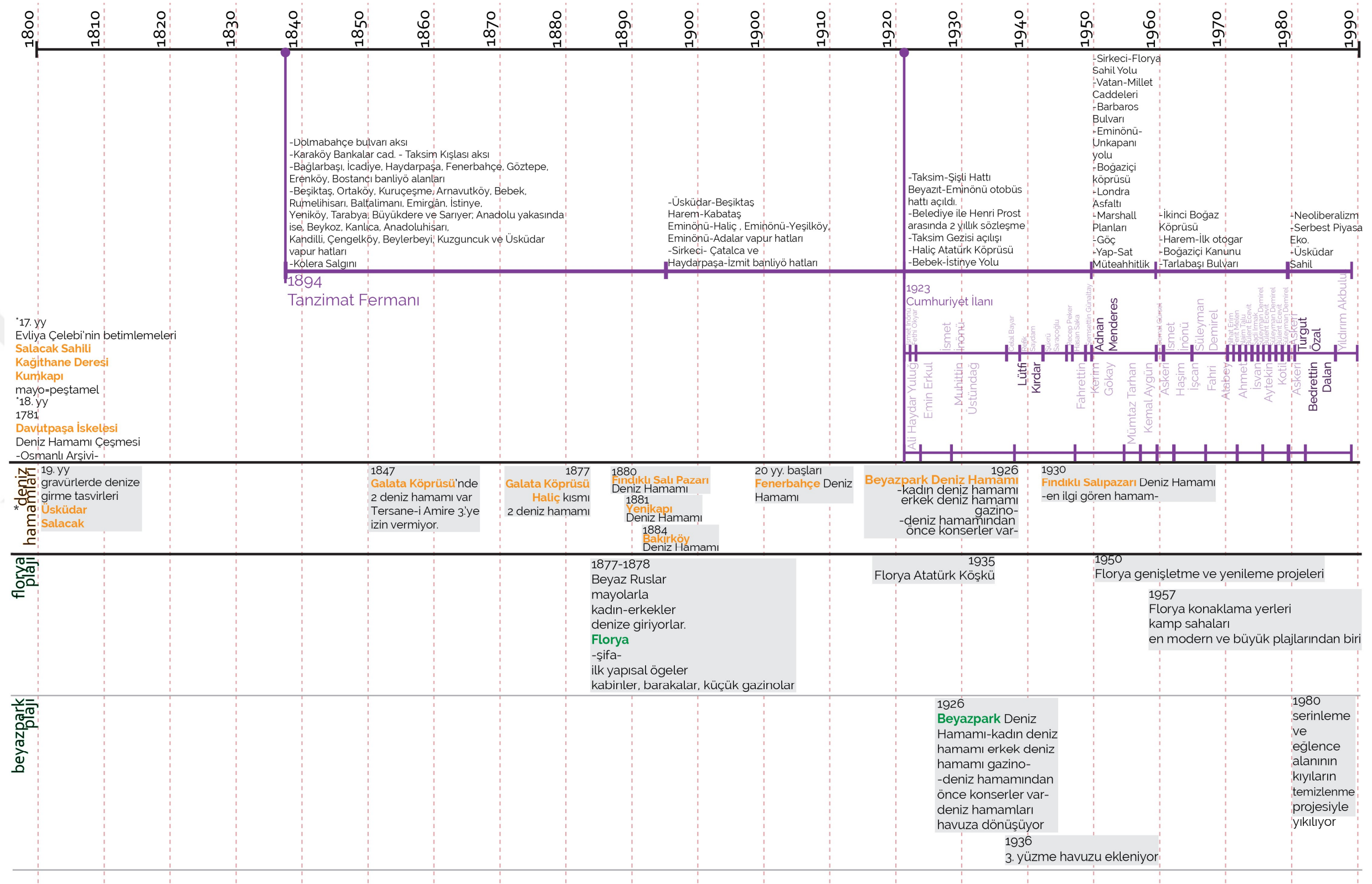

EKLER

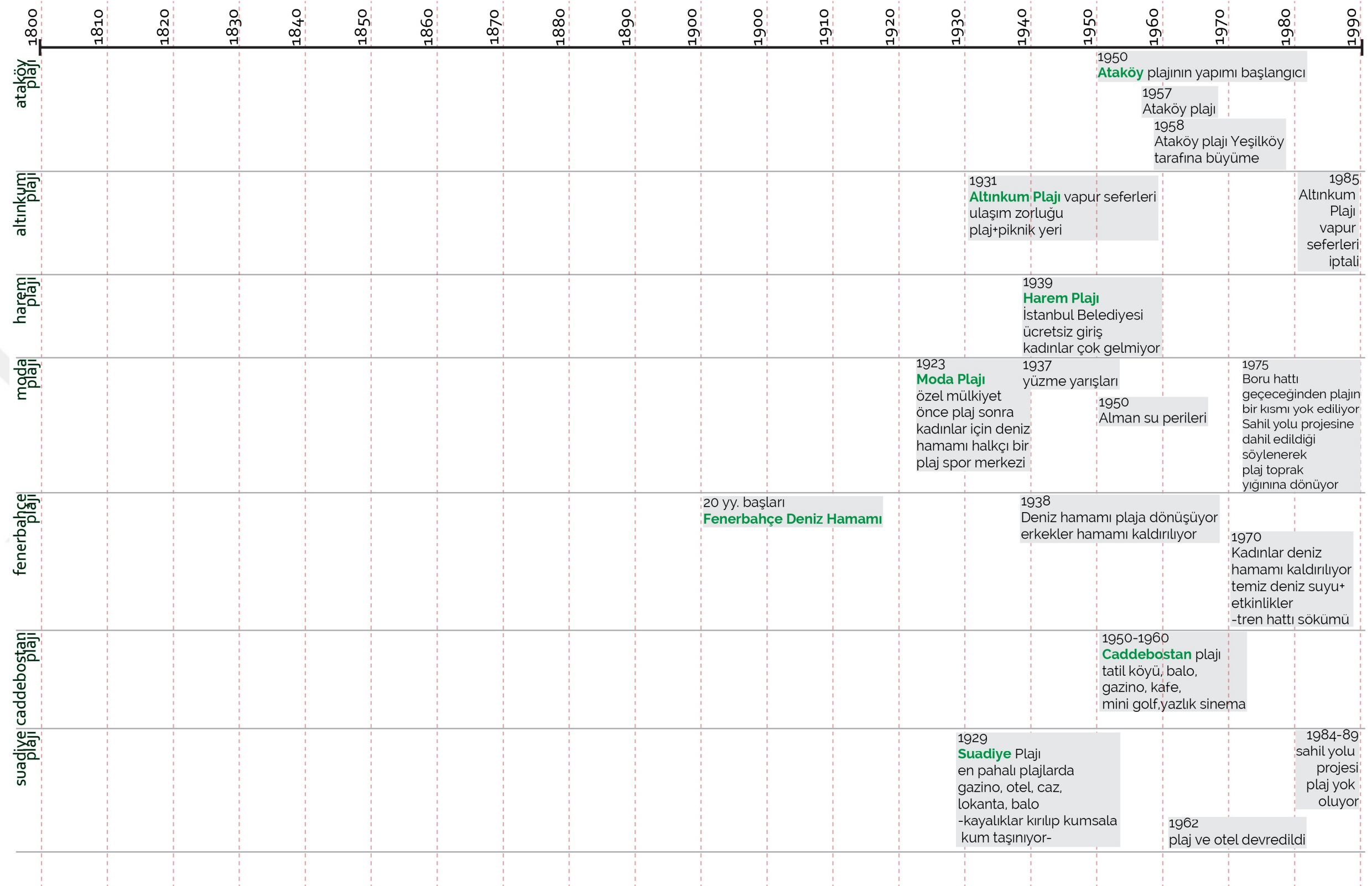
EK A : İstanbul Deniz Hamamları ve Plajları Kronolojik Dönüşümü

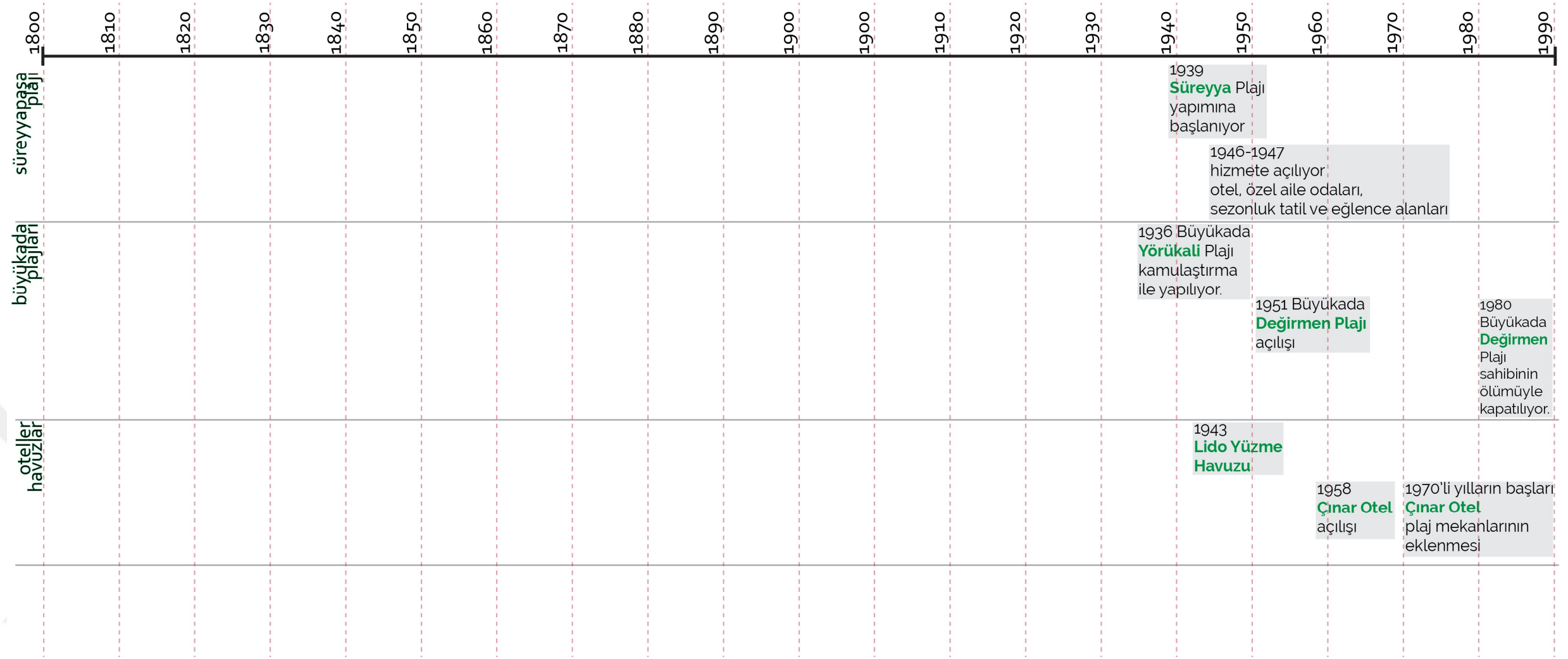

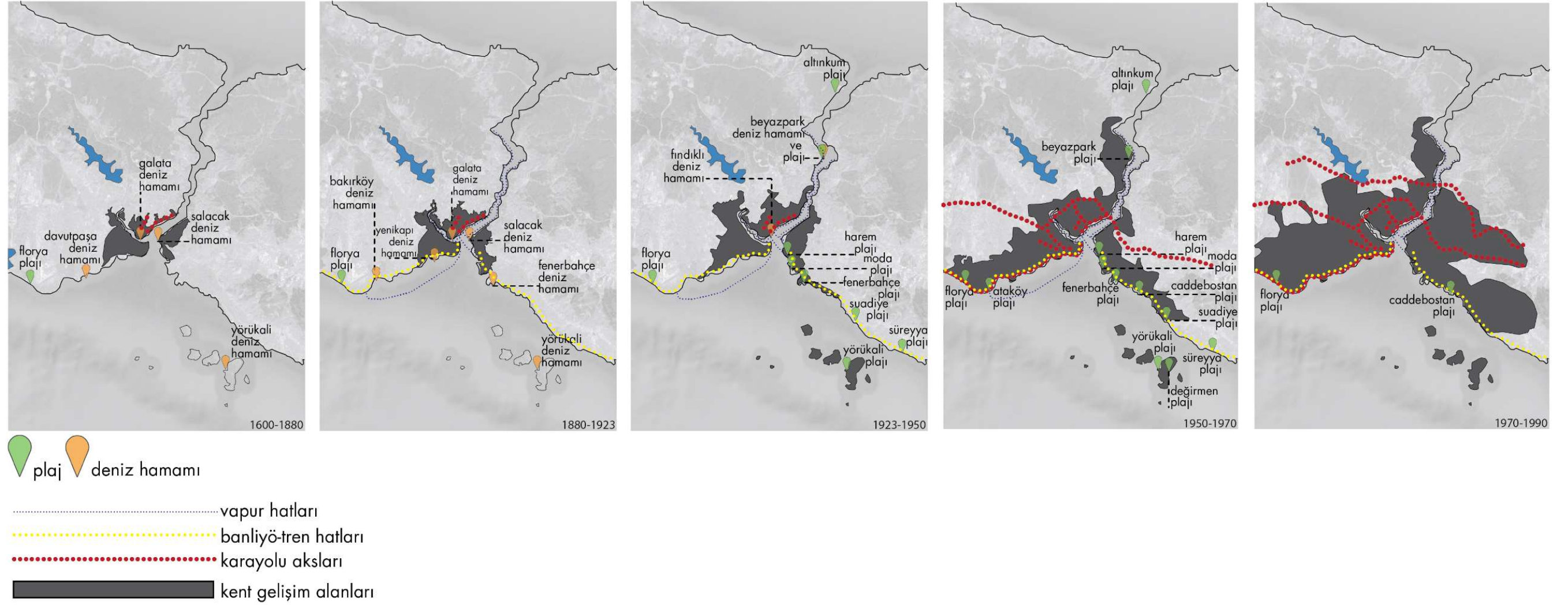
EK A.1 İstanbul Deniz Hamamları ve Plajları Kronolojik Dönüşümü.

EK A.2 İstanbul Deniz Hamamları ve Plajları Kronolojik Dönüşümü.

EK A.3 İstanbul Deniz Hamamları ve Plajları Kronolojik Dönüşümü.

EK A.2.: İstanbul Deniz Hamamları ve Plajları Kent İçi Dönüşümü (Plan).

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad

:Elif Selen ERGÖR

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2015, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yüksek Lisans** : 2022, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı

MESLEKİ DENEYİM:

- 2018'den beri UFK Mühendislik bünyesinde Mimar olarak çalışmaktadır.

DİĞER YAYINLAR:

- **Ergör, E. S.** 2020. Anma Mekanlarında Bulunan Görsel İmgelerin Toplumsal Hafıza İnşasına Etkisi: “Hafıza:15 Temmuz Müzesi” Örneği *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi*, Ekim 15-18, 2020 Muğla, Türkiye.
- **Ergör, E. S. , Erkök F.** 2022. Mekan Dönüşümlerinin Kolektif Bellek Perspektifinden Deşifresi: İstanbul'un Deniz Mekanları *Ulusal Lisansüstü Mekansal Çalışmalar Sempozyumu*, Ekim 3-7, 2022 İstanbul, Türkiye